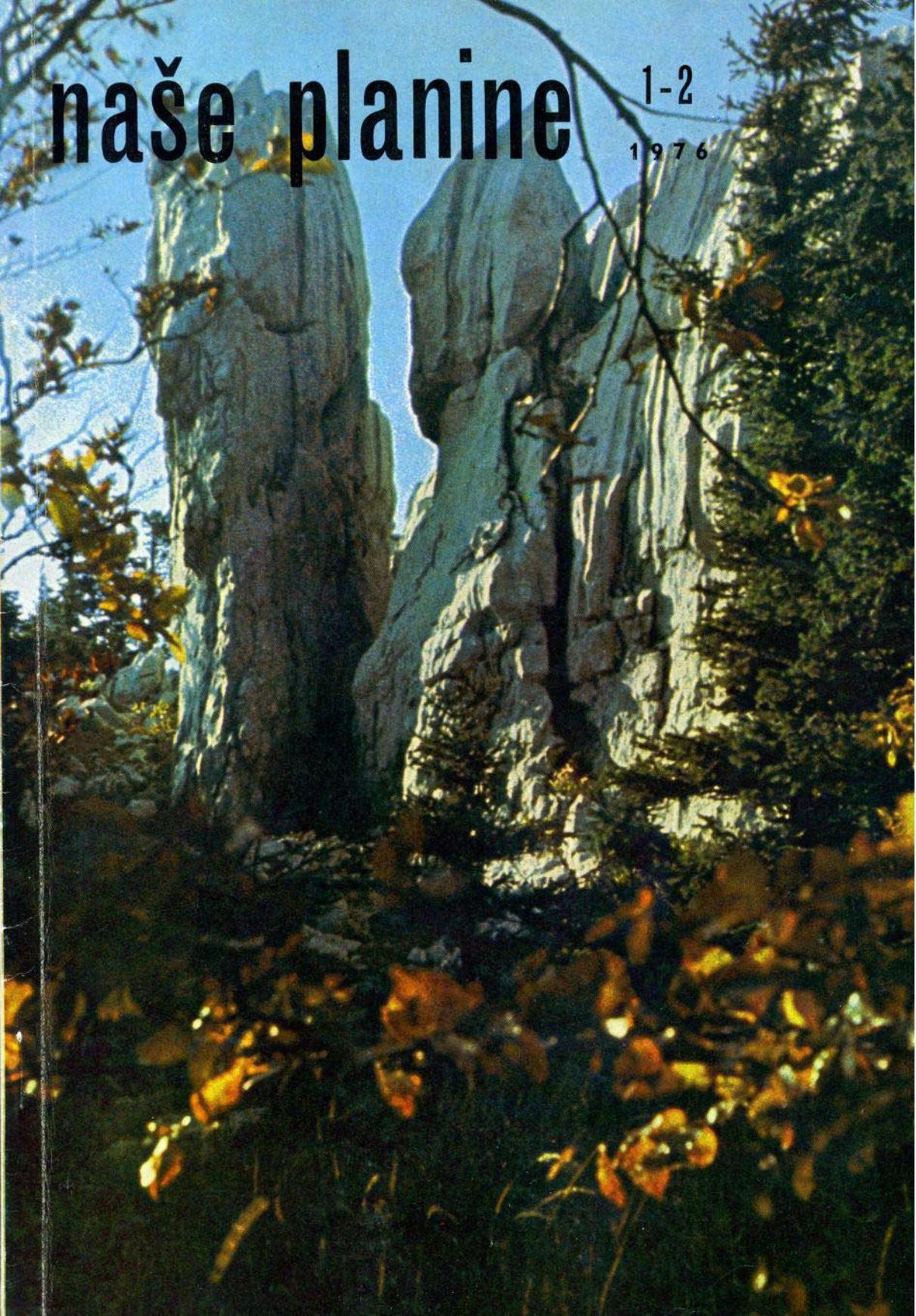

naše planine

1-2

1976

naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

our mountains

unsere berge

REVIJА PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

Glavni i odgovorni urednik revije: Dr Željko Poljak
41000 Zagreb, Cesarčeva 5

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja preplata 100 dinara (za inozemstvo 10 USA dolara). Cijena pojedinačnog dvobroja 20 dinara (za inozemstvo 2 USA dolara). Uplate čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (br. 30102-678-5535). Na poleđini čeka treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Preplate iz SR BiH šalju se na tekući račun Planinarskog saveza BiH 10102-678-710. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb, Kozarčeva 22 i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, 71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb. Izlazi uz finansijsku pomoć Republičkog fonda za unapredavanje kulturnih djelatnosti SRH. Oslobođeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu (br. 5449 od 26. XII 1972).

Godište 68 (28) Siječanj—Veljača 1976. Broj 1–2

Volumen 68 (28) Januar—Februar 1976. No 1—2

Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«

SADBŽA I

Planinarski savez Hrvatske u 1975. godini	3
Josip Bačić: Novogodišnje jutro na vrhu Trebevića	6
Dr Neda Köhler Kubelka: Kroz Nepal do Himalaje	7
Trajko Ribarov: Moj prvi uspon na Ljuboten	10
Ante Rukavina: Dan kada je Puhaljka mirovala	12
Petar Tabak: Vranske varijacije	13
Branislav Cerović: Kako smo prije 40 godina markirali Durmitor	15
Vilim Ferlin: Prenj, to sam ja	17
Hrvoje Malinar: Bezdanjača pod Vatinovcem ili Horvata Šlipja	20
Janko Duić: Paprike na Galici	21
Borislav Aleraj: Hrvatski ekspedicionalizam	25
Dr Ivan Kovačić: Kako sam skupio 100 pretplata za NP	27
Dr Željko Poljak: Dr Milivoj Kovačić	29
Milutin Vasiljević Lilo: Jedan zimski uspon na Bjelašnicu	30
H. Čaušević: Razvojni putovi planinarstva u BiH neposredno poslije oslobođenja	32
Dr Ivo Lipovščak: Tko je bio Ljudevit Rossi	33
Rudolf Kres: 25. objetnica PD »Risnjak« u Zagrebu	39
Uzeir Beširović: Franjo Zrinušić (1920—1976)	40
Muharem Sinanović: Godišnja konferencija PS BiH	41
Berislav Magić: »Po planinama SR Hrvatske«	41
Speleologija	42
Književnost	24
Prvenstveni usponi	31
Vijesti	45
Obavijesti	46
	48

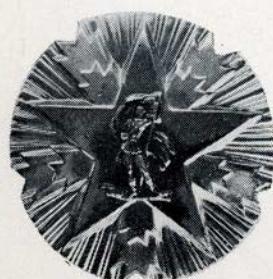
JUBILARNI PRILOG

Dr Željko Poljak: Bibliografija »Hrvatskog planinara« i »Naših planina« 1898—1975 (svršetak)

SLIKA NA NASLOVNOJ STRANICI

Bijele stijene

Foto: Ing. Z. Smerka

**Planinarski savez Hrvatske
odlikovan je 1974. godine
Ordenom zasluga za narod
sa zlatnom zvijezdom**

naše planine

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE I
PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

GODIŠTE LXVIII (XXVIII)

OD 1898. »HRVATSKI PLANINAR«, OD 1949. »NAŠE PLANINE«

UREDNIK

Dr ŽELJKO POLJAK

ZAGREB 1976

Planinarski savez Hrvatske u 1975. godini

Proslava 100. obljetnice organiziranog planinarstva u Hrvatskoj, a time i u Jugoslaviji, započeta 1. svibnja 1974. g. na Kleku, obuhvatila je i 1975. g. Izvršni odbor PSH, regionalni odbori i društva kontinuirano su nastavili organiziranje akcija kroz cijelu godinu unatoč tome što je proslava službeno završena jubilarnim pohodom »Tragom prvog izleta HPD« 18. svibnja u Samoborskom gorju. Osim akcija proslave svakako treba istaknuti po važnosti održavanje desete redovne skupštine PSH, koja je sumirala rezultate u protekle četiri godine.

Društva. U toku 1975. g. bilo je u PSH uključeno 77 društava. Osnovano je jedno novo društvo u Vrbovcu, a u nekim radnim kolektivima i mjestima javlja se interes za osnivanje novih društava. Članske markice za tekuću godinu nisu podigla društva: »Zavižan« u Senju, »NIK« u Zagrebu, »Jelengrad« u Kutini, »Rajinac« u Krasnom i »Badanj« u Metku.

Članstvo. Prema evidenciji markica podignutih do konca mjeseca prosinca broj članova u SRH iznosi 23.557 od čega: odraslih 14.243, omladine 5.691 i podmladka 3.623. Porast članstva u odnosu na 1974. g. je 1.659. Evidencija članstva vodi se isključivo po broju prodanih markica. U jugoslavenskim okvirima PSH se nalazi na drugom mjestu (iza PZ Slovenije).

Regionalni odbori. Prema novom Statutu PSH općinski ili međuopćinski odbori ili savezi, kojih u okviru PSH ima pet, nastavljaju su sa značajnim radom na koordinaciji rada planinarskih društava i održavanju zajedničkih priredbi.

Glavni odbor prema novom Statutu PSH Konferencija) održao je dvije sjednice na kojima su razmatrane akcije proslave, kadrovske promjene, izvještaji o radu Izvršnog odbora i komisija, bilanca PSH za 1974. g., pravilnici za dodjelu priznanja, vodiče i GSS, materijali za Skupštinu PSH i drugo.

Izvršni odbor. U toku godine održao je 11 sjedница na kojima je rješavana raznovrsna problematika: kadrovska, organizacijska, gospodarska, pripreme za program proslave i redovnu skupštinu PSH, djelatnost komisija PSH, međurepublička suradnja i suradnja s PSJ, suradnja s drugim društveno-političkim organizacijama i drugo. Članovi I.O. sudjelovali su na skupštinama, sastancima i proslavama društava, regionalnih odbora te republičkih i pokrajinskih saveza i PSJ. Iz aktivnosti Izvršnog odbora treba po važnosti neke od njih izdvojiti:

— Hrvatska alpinistička ekspedicija »Ande 1974/75« imala je za cilj uspon na Acon-

cagu i masiv Tupungato. Osam članova ekspedicije pod vodstvom inž. Jerka Kirigina krenulo je 23. siječnja 1975. g. i vratilo se 19. ožujka 1975. g. Pripreme za ekspediciju trajale su godinu dana. Najveći su problemi bili: sastav ekspedicije zbog pogibije četvorice alpinista na Kavkazu, zakašnjene argentinskih viza, kasno dobijanje dozvole za uspon i poteškoće s iznajmljivanjem mula za prenos tereta. Vrh Aconcague osvojilo je pet članova ekspedicije, zatim je osvojen i vrh Katedral (5300 m) te njegova ledena južna stijena visoka 900 metara. Prilikom potvratka s Aconcague ekspedicija je pružila pomoć japanskoj ekspediciji čiji su članovi imali teškoća zbog visinske bolesti. U masiv Tupungato ekspedicija nije isla zbog nedostatka vremena i previsoke cijene za iznajmljivanje mula.

— Svečano uručenje »Ordena zasluga za narod sa zlatnom zvjezdrom« kojim je predsjednik SFRJ odlikovao PSH povodom proslave 100. obljetnice. Orden je uručio predsjednik Izvršnog vijeća Sabora SRH dr Jakov Sirotković na prigodnoj svečanosti u društvenom domu PSH 11. ožujka 1975. g.

— Svečana sjednica Izvršnog odbora PSH, Glavnog odbora POZ-a i predstavnika planinarskih društava održana je 28. travnja, dan uoči 100. obljetnice održavanja prve skupštine HPD-a (Zagreb 29. travnja 1875). Na zajedničkoj sjednici pročitan je zapisnik i donesen zaključak, da se na zgradu u Demetrovoj ulici broj 1, gdje je održana prva skupština HPD, postavi i spomen-ploča.

— Jubilarni pohod »Tragom prvog izleta Hrvatskog planinarskog društva« održan je 18. svibnja 1975. g. kao završna akcija proslave. Oko 5000 planinara iz cijele Jugoslavije prešlo je istu trasu kao i planinari prije 100 godina: od Ruda preko Velikog dola i Oštrelja do Plješvice. Svi obilaznici dobili su dnevnik puta i jubilarnu značku. Glavna svečanost održana je pred domom na Oštrelju, gdje je nakon svečanog programa predsjednik PSH kraćim govorom zaključio proslavu. Na domu je tom prilikom otkrivena i ploča u spomen prvog izleta HPD-a. Organizacija proslave izvedena je nesprekorno, glavni nosilac bilo je PD »Japetić« iz Samobora, a svoj doprinos u organiziranju dali su i PD »Željezničar« iz Zagreba te stručne komisije PSH.

Gospodarska komisija se i dalje susreće s već dobro poznatim i svake godine spominjanim problemom — nedostatkom financijskih sredstava i teškoćama održavanja osam domova i skloništa koji su svi deficitarni osim doma na Zavižanu. U dogovoru s Re-

publičkim sekretarijatom za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu SRH pripremljen je elaborat u kojem je obrađena problematika održavanja i financiranja planinarskih objekata, pa se nadamo da će odgovarajuće rješenje biti donesno u idućoj godini. Na planinarskom domu na Risnjaku ureden je i lonom pokriven krov koji je prošle godine odnijela bura. Za planinarski dom Zavižan nabavljen je sitni inventar i 14 elastičnih ležaja (jogi madraca) za skupnu sobu, a u zajednici s Republičkim hidrometeorološkim zavodom SRH nabavljen je novi dizel-agregat. Dogovoren je premještanje skloništa u Skorpovcu u obližnju kuću vlasnika skloništa koji se iselio iz Skorpovca. Isplaćena su odobrena sredstva iz 1974. g. i to PD »Psunj« iz Pakracu 10.000 dinara za obnovu požarom uništenog doma na Psunj, te PD »Mileograd« iz Budinšćine 4.000 dinara za gradnju novog doma na Pokoju. Sveopćom štednjom i racionalnim korištenjem sredstava u toku godine predviđa se pokriće viška rashoda iz 1974. g. u iznosu od 57.256,24 dinara koji je nastao zbog uvećanih troškova za akcije proslave 100. obljetnice.

Komisija za propagandu. I u ovoj godini uspješno je nastavljena propaganda planinarstva, osobito pojedinim priredbama proslave. Među sredstvima javnog informiranja posebno treba izdvojiti časopis »Vikend« koji je kontinuirano u svakom broju donosiо napise o planinarstvu za što mu je na posebnoj svečanosti uručen zlatni znak PSH. To je prvi put da se odlikovanje našeg Saveza dodjeljuje jednom listu. Poseban propagandni efekt imala je već spomenuta izložba planinarske fotografije, koju je vidjelo u auli Glavne pošte u Zagrebu nekoliko desetaka tisuća građana. U društvenom domu PSH redovno se popunjavaju izložbeni panoi slikama i dokumentima. Za planinarski dom Zavižan izrađene su tri vrste kolor-razglednica u tiraži od ukupno 50.000 komada, a naručena je i nova komercijalna značka PSH. U okviru Komisije djeluje i knjižnica PSH koja je pod vodstvom mr. ph. Ive Štoka sređena i redovno radi svakog ponedjeljka od 17 do 19 sati. U toku je nabavka novog ormara, jer su postojeći u potpunosti popunjeni knjigama.

Casopis »Naše planine« izlazi uz već standardnu problematiku. O časopisu je šire razmatrao Glavni odbor PSH i Deseta redovna skupština te su doneseni odgovarajući zaključci i smjernice. U okviru časopisa tiskaju se i prilozi koji će se po izlasku broja 11-12/75 uvezati i, uz dodatak naslovne stranice, predgovora i slikovnih priloga, objaviti kao jubilarni Zbornik. Zbornik je planiran da se završi u 1975., ali je zbog objektivnih teškoća oko sakupljanja materijala predviđeno njegovo izlaženje početkom 1976. g. Od ostalih publikacija tiskani su katalog za izložbu planinarske fotografije, nove planinarske iskaznice, drugo izdanje dnevnika transverzala »VPP« i »Po planinama SRH« te izvještaj za skupštinu PSH.

Komisija za dodjelu priznanja. Primljena su, obradena i djelomično uručena slijedeća priznanja: 11 plaketa PSH, 68 zlatnih znakova PSH, 63 srebrnih znakova PSH, 97 brončanih znakova PSH i 7 priznanja-diploma. Planinarskom savezu Jugoslavije predloženo je za dodjelu 17 zlatnih i 38 srebrnih znakova PSJ. Odlikovanja nisu redovno uručivana, jer su tek koncem godine izrađene nove diplome i novi znakovi priznanja PSH. Na Skupštini PSH uručena su državna odlikovanja petnaestorici planinara, predsjedniku PSH Božidarju Škerlu uručen je Orden Republike sa srebrnom zvijezdom na tradicionalnoj novogodišnjoj sjednici PSH 23. prosinca 1975. g., a još jednom članu bit će uručeno naknadno. Povodom proslave 100. obljetnice, PSH je dodijelio zlatni znak jedanaestorici istaknutih planinara iz drugih republika i pokrajina te plakete Planinarskim savezima Jugoslavije, Slovenije, Srbije i BiH. Planinska zveza Slovenije odlikovala je PSH »Zlatnim časnim znakom.«

Komisija za markacije i transverzale vodila je brigu o republičkoj transverzali »Po planinama SRH« i o »Velebitskom planinarskom putu«. Do konca 1975. je izdano ukupno 1675 dnevnika »Po planinama SRH« (u 1975. g. 465) i dodijeljene 92 značke (24); izdano je 1663 dnevnika »VPP« (454) i dodijeljene 442 značke (82). U toku mjeseca lipnja ekipa Komisije obnovila je markaciju cijele trase »VPP« i sve kontrolne točke popunila žigovima, jastučićima i upisnim knjigama. Izrađen je pregled obilaznika transverzala u SRH po planinarskim društвima.

Komisija za alpinizam je samostalno ili u suradnji s odsjecima organizirala zimski lager na Velom polju (10 sudionika), prvomajski skup alpinista u Paklenici, ljetni alpinistički lager u Vratima (40), ledjenički alpinistički tečaj i nakon toga lager u području Mont Blanc. U Zagrebu, a i u drugim centrima, održane su alpinističke škole. U Zagrebu je održan Plenum alpinista SRH na kojem su razmatrane smjernice za dalji rad i prijedlog pravilnika Komisije. Osim već spomenute Hrvatske alpinističke ekspedicije »Ande 74/75«, PD »Mosor« je organizirao uspješnu ekspediciju na Hindukuš koju je PSH organizacijski i finansijski potpomogao.

Komisija za GSS održala je ljetni tečaj od 23. XI do 1. XII 1975. g. na Mosoru. Sudjelovala su 22 pripravnika iz stanica Zagreb, Split, Rijeka i Delnice. Po završetku tečaja organiziran je dva puta ispit za spa-savaoce koji je položilo sedam pripravnika. Za pripadnike SUP-a organiziran je tečaj u Paklenici i dvodnevna vježba na Kleku, a za televizijsku emisiju »Svi jedinstveni u obrani« pokusna vježba na Gorskom zrcalu u Medvednici. Predstavnici Komisije sudjelovali su u radu Koordinacione komisije za GSS PSJ, na izradi minimalnog programa ispita za savezne instrukture, u ispitnoj komisiji za savezne instruktore i na saveznom seminaru na Zelenici. Ove je godine GSS

PSH proslavila 25. obljetnicu organiziranog rada i tim povodom organizirala 18. studenog u Zagrebu svečani zbor spasavalaca. Osim svečanog dijela, Zbor je imao i radni dio, u kojem je, među ostalim, nadopunjeno Pravilnik službe. Za 25. obljetnicu izrađene su i posebne jubilarne značke.

Komisija za speleologiju održala je tečaj za pripadnike SUP-a u Paklenici. Na tečaju je obrađeno spasavanje iz speleoloških objekata. Predstavnici Komisije sudjelovali su na sastanku Koordinacione komisije za speleologiju PSJ (Matka kod Skoplja) i na sastanku Međunarodne komisije za spasavanje iz speleoloških objekata u Obertraumu u Austriji. Planirani seminar o turističkim špiljama i zaštiti speleoloških objekata za vodiče i speleologe, nije održan zbog slabog odaziva. Tokom godine održana su tri ispita za dobivanje naslova »Speleolog« koji je počelo šest članova. Komisija je potpomogla osnivanje Speleološkog odsjeka u PD »Japetić« iz Samobora koji je osnovan 5. prosinca 1975. g. i broji 10 članova. Izrađen je i umnožen »Popis literature o speleologiji« koji je sastavio inž. V. Božić. Popis je predviđen kao pomoć voditeljima speleoloških škola i tečajeva te pripravnicima za pripremanje ispita.

Komisija za vodiče je potaknula i potpomogla s instruktorima održavanje škole vodiča u Zadru. Nakon škole održani su ispit za naslov »Vodič« i formirana stanicu vodiča u okviru PD »Paklenice«. U suradnji sa stanicom vodiča Zagreb i POZ-om organizirana je u Zagrebu planinarska škola (32 sudionika), škola vodiča (52) i vježbe pripravnika i vodiča u Samoborskom gorju. Održane su vježbe u Centralnim Alpama s usponom na Mont Blanc i visoravan Monte Rosa. Sudjelovalo je devet vodiča iz stanice Zagreb i Zadar. Planirani Zbor vodiča nije održan zbog slabog odaziva. Izrađen je Pravilnik komisije kao i program za škole vodiča. Komisija je s većim brojem vodiča

sudjelovala u osiguranju trase jubilarnog puta »Tragom prvog izleta HPD«. Komisija je predložila osnivanje Koordinacione komisije za vodiče u okviru PS Jugoslavije, što je PSJ i prihvatio.

Komisija za orientaciju je započela s radom nakon desete skupštine PSH. Kako ove godine nije održano republičko orijentaciono natjecanje, na saveznom orijentacionom natjecanju koje je održano 11. i 12. listopada 1975 na Šar-planini iznad Prizrena, PSH su zastupale prema odluci I. O. PSH ekipe s prošlogodišnjeg prvenstva. Ekipa PD »Ravna gora« iz Varaždina zauzela je drugo mjesto, ekipa PD »Sljeme« deseto, a ekipa PD »Zagreb matica« je diskvalificirana zbog prekoračenja zadanog vremena.

Komisija za omladinu u protekloj godini nije pokazala veću aktivnost. U zajednici s PD »Vihor« organiziran je 22. II 1975. g. tradicionalni pohod »Tragom 26 smrznutih partizana« od Jasenka do Tuka uz sudjelovanje 26 planinara. Organiziran je odlazak planinarskog podmladka na »Smotru planinarskog podmladka PSJ« koja je održana na Vršačkim planinama (AP Vojvodina). Na smotri su sudjelovali planinari PD »Kalinik« iz Križevaca i PD »Jankovac« iz Osijeka.

Komisija za povijest planinarstva nastavila je s radom na skupljanju dokumentacije za planinarski muzej u Samoboru.

Komisija za zaštitu prirode aktivno je sudjelovala pisanim materijalima i člancima te suradnjom sa srodnim organizacijama u akcijama za zaštitu prirode i čovjekove okoline.

Komisija za međunarodne veze nastavila je održavati kontakte uspostavljene prošle godine na zasjedanju Međunarodne planinarske unije u Delnicama. Predsjednik Komisije zastupao je PS Jugoslavije na ovogodišnjem zasjedanju Međunarodne planinarske unije koja je održana u Obertauernu u Austriji.

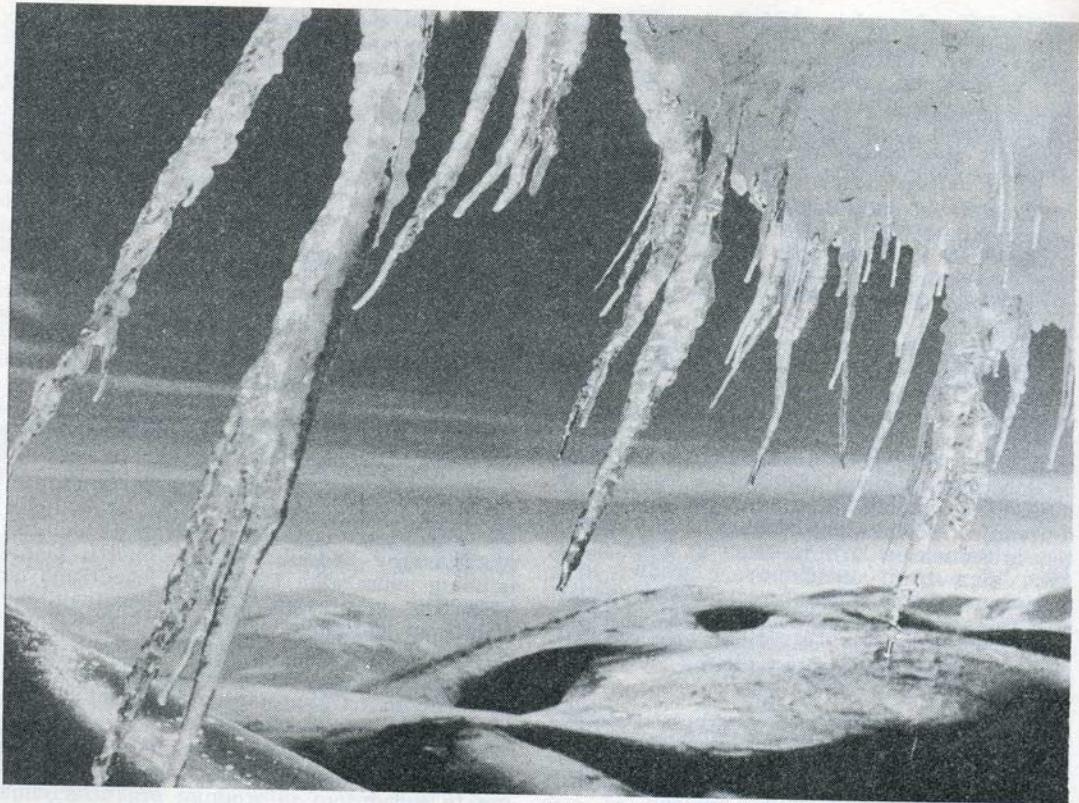
Sastavio **Nikola Aleksić**

PRETPLATNICIMA

Ako još niste uplatili pretplatu, molimo da to učinite što prije. Visina pretplate i broj čekovnog računa označen je na drugoj stranici omota.

UPRAVAMA PLANINARSKIH DRUŠTAVA

Prema odluci X redovne skupštine PSH društva su dužna prilikom ubiranja članarine predložiti svojim članovima pretplatu na »Naše planine« i za njih izvršiti formalnosti uplate. Utvrdili smo da se mnoga društva ne prdržavaju ove odluke koja ih obavezuje prema statutu Saveza.

Novogodišnje jutro na vrhu Trebevića

JOSIP BAČI

SARAJEVO

Ovo jutro svanulo je beskrajno prozirno. Jedino na zapadu primjećuju se tanki bijeli pramenasti oblačići.

Sunce je obasjalo svuda unaokolo zasnježnjene planine. Ove površine svojim sjajem ne daju gledati i oči zasljepljuju, dok istodobno plavičasta maglica zastire doline. Rijetki su dani kada posjetilac može doživjeti ovako veličansveni spektakl. Postoje i veći vrhovi, ali malo ih ima s kojih se pruža tako širok horizont kao s vrha Trebevića. Ne zna oko gdje bi se zadržalo, svaki pređio plijeni svojom ljepotom.

Bez snijega jedino je najbliži susjed, visoravan Crepoljsko. U produženju prema sjeveroistoku, prošarana snijegom, pružila se legendarna Romanija sa svojim Crvenim stijenama i stijenama u čijim se njedrima krije pećina starine Novaka. Kroz plavičastu sumaglicu vide se beskrajni vijenci planina sve do preko Drine, a u toj sumaglici strši vrh u obliku zuba, to je Klek i njegov potbratim Borovac. Snježna ljepotica Jahorina toliko je blizu da je gotovo možemo rukom dohvatići. Pogled nam dalje klizi u pravcu

juga, Leliji i iza nje Zelengori, a na Treskavici, Hojti, Visočici i Bjelašnici savršeno se vide pojedini markantni vrhovi. Iza Bjelašnice raspoznajemo stjenovite vrhove Prenja i konture Ćvrsnice. Izolirani vrh Lisina djeluje kao odsječena kupa. Vijenci jugozapadnih i zapadnih planina nižu se u nedogled, među njima se ističe snježna Bitovnja, Pogorelica, Matorac i Vranica. Vlašić dјeluje u ovom snježnom beskraku kao izolirani otok, a izuzetan vidik otkriva nam strme stijene što se ruše s Vlašića u svoje podnožje.

Na sve strane je beskrajan prostor suncem okupan, jedino je podnožje Trebevića zastrt gusto maglom. Iz te magle čuje se buka, tu se nalazi grad sa svojih tristo hiljada stanovnika koji se Sarajevo zove. Grad koji se smatrao nekoć klimatskim lječilištem, sada se ne vidi od dima. Da li je to zasluzio? One koji su taj grad napustili za novogodišnjeg blagdana i zatekli se prvog dana 1976. godine na svim ovim lijepim planinama, priroda je bogato nagradila i sigurno će im taj dan ostati u nezaboravnom sjećanju.

Naslovnu sliku snimio Milutin Vasiljević Lilo

Kroz Nepal do Himalaje

Dr NEDA KÖHLER KUBELKA

ZAGREB

Sve je počelo neočekivano i neplanirano. Upravo smo razmišljali kamo da podemo ove godine na godišnji odmor, kad je jedan slučajni susret našeg prijatelja Brane s organizatorima trekkinga* oduševio ili bolje rečeno zarazio i nas idejom da odemo čak do Himalaje. Zaključili smo nas dvoje da nam je to obzirom na našu dob jedna od zadnjih šansi za tako naporno putovanje. Iz opisa puta prethodne slovenske ekspedicije na Makalu bilo nam je jasno da tih 26 dana života u planini pod šatorima neće biti za nas baš tako lako. Treba prijeći pješice oko 300 kilometara uz stalno uspinjanje i silaženje te se konačno uspeti do baznog logora u srcu Himalaje. Vagali smo nekoliko dana sve predvidive ugodne i neugodne časove što nas čekaju, ali pomisao da ćemo vidjeti Mount Everest i doživjeti Himalaju dala nam je konačnu hrabrost.

Odluka je tako stvorena i počele su pripreme skupljanja potrebne opreme uz sudjelovanje na sastancima gdje su se pretresali tehnički detalji putovanja. Termin polaska sve se više približavao i ne mogu reći da s time nije i moja trema pred putom rasla. Smiješno je upotrijebiti taj izraz za moje stanje, ali mislim da je najbliži onome što sam osjećala. Sanjala sam o hladnim, dugim noćima u šatoru, lutanjima po prašumi, pijavicama koje plaze po meni, izgubila sam san od brige kako ćemo proći, da li ćemo izdržati fizički i zdravstveno. Sve su to bile misli koje su mi se vrtile po glavi dok sam skupljala opremu, kupovala, šivala, prekrajala, podstavljalaa, posudivala i pakirala. I konačno je osvuanuo dan polaska. Naš auto imao je tešku dužnost da nas četvero sa cijelom opremom dopremi do Ljubljane. Jadnik, umalo da se nije vukao po zemlji od prevelikog tereta. Slijedio je veliki ispračaj i oprاشtanje od naših dragih i konačno smo krenuli. Odsipavali smo zadnju noć prije puta vrlo otmjeno u hotelu Lev u Ljubljani, da barem jednu noć odmora provedemo sa svim udob-

Pogled na Makalu iz Baznoga logora

Foto: Dr N. Köhler

nostima. Drugo jutro nas je autobus poduzeća Kompas dovezao do Trevisa. Odatle smo letjeli za Rim, a onda dalje do New Delhija. Dečki su prenosili prtljagu, a nas šest žena imalo je uglavnom dužnost da pazi na stvari kod tih akcija.

Zivotna dob članova naše skupine kretala se od 19 do 60 godina, ali za čudo ta velika razlika nije nimalo smetala našim izvanrednim međusobnim odnosima, pravom prijateljstvu i dobrom raspoloženju. Tome je sigurno mnogo pridonio izvanredan, a ipak autoritativen način našeg vođe puta. Dečki su postali pravi nosači tereta. Prtljaga od šatora, vreća, hrane, kuhinje, apoteke i bezbroj osobnih stvari zbilja nije bila lagana. Trebalo je sve to mnogo puta unositi i iznositi! Nakon kraćeg zadržavanja u New Delhiju odletjeli smo za Kathmandu i tako stigli u Nepal.

Ostali smo tamo dva dana i stanovali u ugodnoj japanskoj kući u kojoj su odsjedale mnoge himalajske ekspedicije. Iskoristili smo to vrijeme za razgledavanje vrlo zanimljive doline Kathmandua. Divili smo se fantastičnim oblicima pagoda i stupa, našem prvom susretu s tim oblicima hinduističko budističke umjetnosti. Zbog geološke izoliranosti dobio je osobine koje se smatraju praiskonskim za taj tip umjetnosti. Konačno, veliki prorok Buda rođen je u Nepalu i tragovi

* Trekking (prema engleskom pojmu za teško volovsko putovanje) organizirala je Planinska zvezda Slovenije iz Ljubljane. Voda puta bio je dr Peter Soklič. Sudjelovalo je 29 planinara, od toga šest iz HR Hrvatske: ing. Lota Arh, dr Borivoj Kubelka, Branislav Čelap, ing. Radovan Čepelak, Branko Jalžić i autor članka. Putovanje je trajalo od 5. X do 12. XI 1975. godine.

njegova kretanja i naučavanja susreću se na svakom koraku. Naročito su nas se dojmili prekrasni duborezi u drvu koji ukrašavaju hramove, kraljevske palače i obične kuće gradova Patan, Kathmandu i Badgaon. Pogazdina svih tih ljepota je veliki masiv Himalaje koji se pruža na sjeveru kao velika kula.

Brzo su nam prošli ovi dani razgledavanja i svanuo je dan polaska. Odletjeli smo malim dvomotornim avionima do Tumlingtara (400 m), malog seoca oko 160 km sjeveroistočno od Kathmandua od kuda je naš trekking počinio. Šerpasi, vodiči i kuvari već su letjeli nama. Gledali smo iz aviona krajobraz Nepala koji je bio sav išaran malim policama marljivo obrađenih rižnih polja otetih brdovitim krajolikom. Spustili smo se na zemljanu pistu, iskrcali sve stvari i postavili prvi logor odmah kraj aerodroma. Vrućina je bila strašna i budući da smo čekali »Trekking pass« potreban za slobodno kretanje po Nepalu, iskoristili smo vrijeme za kupanje u rijeci Arun. Divili smo se prekrasnim vrstama orhideja koje su rasle iz zemlje, kao i prvom susretu s cijelim eskadrilama leptira svih oblika i boja.

Još isti dan stigli su naši dokumenti, počeli su se skupljati nosači i polazak je bio određen za drugo jutro. Nosači su stizali iz obližnjih selja i ujutro natovarili svaki teret od 30 kg kako je bilo dogovorenog. Nismo mogli pojmiti da ti mali, mršavi, tamnoputi muškarci i žene mogu uopće podići pojedine komade tereta, visoke skoro kao oni sami. U onoj vrućini prvih dana jedva sam nosila svojih nekoliko kilograma najnužnije opreme i foto aparate. Nosači ne samo da su nosili, nego su nas i prestizali, brbljali i smijali se vjerojatno na naš račun i bez ikakvih teškoća stizali nepogrešivo na cilj. Mogli su nam se i smijati tih dana kada smo se mi, za njih bijeli divovi, jedva vukli po onoj vrućini s patuljastim teretima. Stigli smo tako dosta mukotrpno do logora kraj sela Khatbari (800 m). Cijelo selo se sjatilo, okružilo nas i jedva su ih autoritativni šerpasi uspjeli zadržati izvan logorskog kruga. Razumijem posve njihovu znatiželju, bili smo za njih, sa svim našim stvarima, izvanredna, nesvakidašnja predstava.

Počeo je pravi logorski život. Podizanje šatora, puhanje madracu, spremanje vreća za spavanje, podjela hrane i čaja koji mi je usprkos okusa po dimu onih vrućih dana najbolje prijao. Jeli smo konzerve iz domovine kombinirane s povrćem, mesom koza i svinja tamo kupljenih. Voća, banana, mandarina i limuna koji su tamo rasli bilo je u izobilju. Nastavili smo drugo jutro put kroz rižina polja, kroz slikovita sela sa svježe obojenim i ukrašenim kućicama. Sretali smo okićene žene s ogrlicama, naušnicama i nosnim ukrasima koji su jako odskakali od njihove vrlo derutne odjeće. Sretali smo ovdje i ponosne muškarce plemena Gurkha s ratnim ordenima i značkama. Bili su tih dana

blagdani, jedni od brojnih koje slave Nepalci. Muškarci su kockali na ulicama dok su žene čuvale brojnu djecu, a mladež se uz ciku i veselje ljudjala na bambusovim ljljaljkama. Sve oko nas je bilo tako živo i neviđeno slikovito da su naši fotoaparati bili neprestano u akciji. Uvijek smo sretali u prvi čas zapanjena lica domorodaca, koja su se razvukla u široki osmijeh kad smo rekli »Namaste«, pozdravnu riječ uz sklopjene ruke i naklon. Odmah su svi odgovarali u koru »namaste« i pitali samo jednu nama razumljivu riječ: Makalu. Mi smo kimali glavom i sve im je bilo jasno. Za njih smo bili oni bijeli ljudi koji idu na Himalaju, ne sa stokom kao oni, nego na vrhove, a ovim se putem ide prema vrhu Makalu.

Stigli smo poslije podne do slijedećeg logora Chichila (2000 m) gdje smo prvi puta u ranim jutarnjim satima ugledali prekrasnu panoramu Makalua koji se je ljeskao na jutarnjem suncu. Logor je bio kraj prašume, sa stabala su visjele kite ljubičastih orhideja. Bila sam izvan sebe. Vidjeti orhideje u prirodi bio je za mene, slikara flore, poseban doživljaj. Potrošila sam poprilično filma da ih snimim jer su bile visoko, teško pristupačne i zaklonjene granama. Dobila sam od mog Bože prvi puta cijelu kitu orhideja koju je sam skinuo. U tom smo logoru iskusili što su pijavice i njihovo podmuklo parkiranje na nama; velike krvave mrlje na čarapama i odjeći pokazale su da su se nesmetano hraniile. Dečki su ih fanatično tamanili govoreći: ova pijavica je doručkovana na Franciju, ova je spavala na Špeli, a ovu sam upravo skinuo sa sebe! Moram priznati da mi zbilja nije bilo ugodno ući u šator i čekati da je onaku ljigavu nađem na sebi. Čovjek se polako na sve privikne te je kasnije bilo i šale na njihov račun uz primjedbe da čemo prirediti gulaš od uhvaćenih pijavica.

Slijedio je dan hoda do logora Hururu (1800 m). Naš logorski život se uigrao. Nakon večere malo razgovora dok nas mrak i zima ne potjeraju u vreće za spavanje. Buđenje oko pet sati s obaveznom porcijom čaja pred šatorom i pozdravom kuhara: »Jutarnji čaj, Sir«. Čaj u krevet, bio je to jedan od rijetkih luksusa koji smo uživali. Počelo je onda ustajanje, doručak, spremanje logora i opet polazak.

Slijedeća etapa bilo je spuštanje i logovanje na rijeci Arun (850 m). Bilo je to krasno mjesto kraj šumeće rijeke i prašume koja se dizala na strmim obroncima rijeke. Rasle su ovdje divlje banane, čuli su se krikovi iz prašume, a vidjeli smo i divlje majmune. Bilo je sigurno i drugih životinja, ali one se plaše i od pojedinog čovjeka, a kamoli ne od cijelog »čopora«. Bio je to logor osvježenja, kupanja i pranja uz leptire koji su često slijetali na naša nasapunana tijela. Drugo jutro prešli smo visećim mostom preko Aruna i popeli se do logora Alauning (1480 m) koji se nalazio kraj istoimenog sela s pogledom na brda i doline koje smo prošli.

Slijedilo je opet spuštanje do pritoke Aruna Kasuwa Kholi. Prolazili smo kroz vlažna rizina polja, kraj šumećih potoka, gdje su nam nudili saće s medom u lisnatim tanjuricima, banane i mandarinke. Stigli smo tako do logora Bhungim (1850 m), punog pijavica. Nakon prave krvave večeri prošli smo drugi dan i kraj sela Tashigaon, posljednjeg nastanjenog mjesta na ovom putu. Kolibe su ovdje od blata, stanovništvo vrlo siromašno, živi u prostorijama bez prozora s otvorenim ognjištem u sredini. Posude je od krasno izdubenog i izrezbareneg drva, tradicionalne rukotvorine Nepala. Polja se obraduju najprimitivnijim drvenim orudem, a riža se mlati na velikom kamenju među rižinim poljem. Kad sam htjela ući u jednu kuću, žena koja je sjedila na ulazu najednom mi je pokazala svoju dojku i onda naglo ustala i počela me dirati u predjelu grudi. Tek se onda nasmijala i dala mi znati da joj nije bilo jasno da li sam žena, jer me samo kao takvu može pustiti u kuću. Obje smo se smijale i nesporazum je bio razjašnjen. Čudila se mojim bijelim rukama, vjerojatno nije još nikad vidjela bijele žene. To je svakako bilo na polasku, jer su na povratku i naše ruke bile skoro tako tamne kao i njihove, što od sunca, što od onog drugog! Prijateljstvo je bilo sklopljeno i došlo je do izmjene dobara na obostrano zadovoljstvo. Oprostili smo se tada od civilizacije i krenuli u potpuno ne-nastanjena područja.

Slijedeća etapa bila je do logora u prašumi na 2000 m visine. Ovdje su još pasla goveda zvana zopki, križanci između jaka i goveda, s velikim kitnjastim repovima. Prašuma je bila prekrasna, divlja i neobično bujna. Okruživala nas je velika paprat, visjele su lijane i pojedini cvjetovi, jesen je dolazila i počelo je žutjeti lišće. Bilo je razne mahovine i gljiva na trulim stablima. Oštro smo se uspinjali i stigli do logora Konghum (3520 m). Pijavice su ovdje prestale, počele su šume rododendrona s prekrasnim sjajnim velikim lišćem, ali nažalost nisu sad cvale. Jutro je bilo nezaboravno na tom mjestu. Gledali smo nepregledne lance prašume iz koje su se dizale magle, a na sjeveru već prilično blizu stršali su snježni vrhovi Himalaje. Sunce je izlazio i stvorili su se čarobno osvijetljeni oblaci.

U slijedećoj etapi trebalo je prijeći prijevoj Barun La (4300 m) i opet se spustiti do logora Mombuk (3500 m). Bio je to vrlo naporan dan kada smo svi imali razne simptome visinske bolesti. Na prijevoju smo čak i na ovoj visini našli hinduističko svetište zvano mani, ukršteno svetim zastavama ispisanim molitvama na sanskrtu. Vjetar ih ljudi i tako moli za onoga koji je zastavu postavio. Ispod samog prijevoja, uz tri krasna jezera, rasli su samo niski rododendroni, lišajevi i mahovine. Na spustu prema Mombuku opet su rasli gorostasni rododendroni i prekrasna stabla himalajskog cedra, koja su kao neboderi stršali iz ostale flore. Na sjeveru bijeli su se vrhovi u Tibetu, ispod kojih se

protezala dolina Barun, cilj našeg slijedećeg dana. Na kosim i vlažnim terenima logora Mombuk jedva smo postavili naše šatore.

Druge jutro spustili smo se u dolinu Barun, jednu od najdivljijih dolina koje sam ikad vidjela. Rijeka Barun je divljala kroz dolinu, a na strmim padinama stajalo je ogromno kamenje, raznih oblika i strukture, koje je prijeće visjelo na obroncima i povremeno se kotrljalo u dolinu. Rezultate tih odrona najbolje smo vidjeli na povratku, kada je naša staza na mnogim mjestima bila posve izbrisana od dokotrljanih gromada. Nad glavama su nam s rododendrona visjeli lišajevi u dugim čupercima. Tlo je bilo pokriveno zlatno žutim i crvenim lišćem grmića iz kojih su virili intenzivno plavi bobičasti plodovi. Bilo je čarobno i nestvarno ići kroz taj kraj.

Raspoloženje mi je jedino kvarilo mnogo-brojno preskakivanje brzaca pritoka Baruna. Prelaženje potoka preko skliskog kamenja i šumećih brzaca zbilja nije jednostavno, često sam radje skidal cipele i gazila ledenu vodu uz stalnu opasnost da se okupam. Pred večer smo stigli do logora Barun Ne (3760 m) i ondje susretali naše slavne Himalajce, članove slovenske ekspedicije, koji su se vraćali nakon osvajanja Makaluua (8475 m). Susret s njima bio je više nego srdačan, a večernje slavlje više nego veselo uz brojne boce vinjaka čuvanih za proslavu planinarske pobjede. Naše su se pjesme orile do kasnog u noć. Pjevala je i Himalaja s nama ponavljajući jekom naš pjev. Jutro je svanulo prekrasno sunčano, okruživali su nas himalajski vrhovi od preko 6000 m visine kao da su izronili iz one večernje magle. Sa stijena su se rušili ogromni vodopadi, bili smo u cedrovu šumi, a kraj nas je šumio Barun. Bio je to doživljaj koji neću tako brzo zaboraviti, jer smo konačno u srcu Himalaje s njenim divovskim vrhovima tik pred nama. Trebalo je sada skupiti sve snage i krenuti na zadnju etapu puta, uspon do baznog logora Šeršon na visini od 4700 m.

Uspinjali smo se polako preko prekrasne visoravni na kojoj sam još nalazila cvjetove Astera i Gencijane. Bili smo posve sami u veličanstvenoj, netaknutoj prirodi. Šumjeli su oko nas gorski potoci, crvenilo se jesenje lišće sitnog raslinja pod našim nogama, a iznad nas bilo je skoro tamno plavo nebo s pojedinim bijelim oblacima što su jurili nošeni himalajskim vjetrovima. Polako smo se uspinjali i nakon cijelog dana napornog hoda stigli na odredište. Postavljali smo logor već zavijeni u ledenu maglu, obukli smo na sebe sve što smo imali, zavukli se u vreće, gucnuli rakši, nepalsku rakiju od riže, i zaspali.

Ostali smo ovdje šest noći, dosta teških, jer nas je visinska bolest sve više svladavala. Bili smo sve više otečeni, patili smo od teških glavobolja, umora i besanice. Trebalo je mnogo volje i energije da se još popnemo do ostatka logora naših Himalajaca, koji je bio nešto više (4850 m) i dublje u moreni. Taj

je logor bio smješten neposredno pod Makaluom. Gledali smo ga u svoj njegovo veličini, činio se tako blizu da nam je bilo skoro nepojmljivo da je do vrha trebalo punih 40 dana ekstremnog penjanja, koliko su naši alpinisti utrošili da ga osvoje. Vidjeli smo kao na dlanu smjer njihova puta kao i straživo strmu završnu stijenu koju su osvojili. Zbilja im kapu skidamo s poštovanjem.

Pred nama je bio još konačni cilj našeg putovanja, želja da bar vidimo Mount Everest (8848 m), najviši vrh svijeta. Morali smo se zato popeti na morenu do visine od 5300 m za što nam je trebalo od našeg logora dobrih četiri sata uspona. Zapuhani i umorni stigli smo konačno na visoravan s koje se je uz Čamlang, Pik 6, Lhotse i niz drugih nižih vrhova vidi u Mount Everest. Na to smo mjesto došli čak dva puta, jednom po danu

i jednom u 5 sati ujutru sa željom da vidimo izlaz sunca na toj visini. Bili smo oko 25 kilometara zračne linije od Mount Everesta kad smo ga ugledali. Imao je na vrhu bijelu zastavu od snijega, kao da nam je njom maha. Snimali smo ga samog, s nama, bliže i dalje, znali smo da je to jedinstvena prilika, koja se možda nikada neće ponoviti. Nezaboravan je bio drugi dan izlaz sunca s tog mesta, kad se najednom prvi zasvijetlio vrh Everesta u blagom jutarnjem suncu. Prvi je on, kako mi i dolikuje, dobio topli sunčani pozdrav. Brzo su ga slijedili i ostali vrhovi koji su se rasvjetljivali jedan za drugim. Mi smo bili sami i šuteći, ushićeni vječnom ljepotom prirode, pratili taj sunčani spektakl u tišini veličanstvenog planinskog kraja.

Time je cilj našeg putovanja bio ostvaren i počeo je povratak istim putem.

Moj prvi uspon na Ljuboten

TRAJKO RIBAROV
SKOPJE

Naslonjeni na željeznoj ogradi kamenog mosta u Skopju, nad bučnim vodama Vardara, divili smo se zimi kristalno-bijeloj, a ljeti plavo-zelenoj silueti Šar-planine koja se nazirala u daljini na sjeverozapadnom dijelu horizonta. Ta veličanstvena slika puna je markantnija pri zalasku sunca kada se crveno-zlatne zrake prelijevaju uzduž cijelog masiva, da bi u sutonu ostale vidljive samo njegove privlačne konture. Da bi ta slika, dar prirode, bila još markantnija i veličanstvenija, na krajnjoj desnoj strani Šar-planine udžiše se, kao njen vječni stražar, upadljiva piramida u obliku trna, kao da želi dostići nebeske visne. To je vrh Ljuboten (2499 m).

— Ke se kačime, ke se kačime, nie ke bideme prvi gore — jednom je jedan od drugova glasno izgovorio, kada smo stajali na tom mostu.

Maštao sam i više puta sanjao da sam gore na vrhu »trna«, u njegovu zagrljaju, i da mi on pokazuje svoje neizmjerne čari, ljepote koje se s njegovih visina u nedogled mogu vidjeti. Na tom istom kamenom mostu, nad zeleno-plavim vodama Vardara, s uperenim pogledima k Ljubotenu, donijeli smo 1924. godine odluku da ga osvojimo. Dan polaska bio je određen za kraj srpnja. S nestrpnjem i radošću očekivao sam taj dan.

Kako doći na vrh, kojim putem, nije nam bilo poznato. Planinarske organizacije, markacije i putokazi tada nisu postojali, a kamoli planinarske kuće. Raspitivali smo se i studirali karte. Mnogi su nas plašili da je gore jako hladno i da tamo ima opasnih zvijeri. To nas nije uplašilo. Ništa nas nije moglo pokolebiti niti obeshrabriti.

Došao je očekivani dan polaska. Na željezničkom kolodvoru bilo je zborno mjesto. Grupa je brojala petnaest drugova, sve mlađih i oduševljenih budućih planinara. Vlak je polazio poslije podne. Svi smo bili na vrijeme na okupu. Došli su i prijatelji da nas otprate i poželete sretan put. Bili smo vrlo veseli, a i gordi. Nama je bio ovlađao osjećaj herojstva, kao da idemo za nečim nemogućim, što će nam donijeti slavu.

S nestrpnjem smo očekivali polazak vlaka. Treći signal, i on je pošao. Čuli smo jednog prijatelja kako nam s perona dovikuje: »E-ei, pazete se, mečkite da ne ve izedat«. Vlak se udaljavao i prijatelje smo ubrzano izgubili iz vida.

Putovali smo do stanice Janković. Put kojim smo trebali ići pješice vodio je od stanice preko drvenog mostića rijeke Lepenac. Taj put, upravo konjska staza, vodi za mnoga sela u podnožju Šare. Selo Gorance bilo je naše prvo noćiste. Tamo smo stigli u prvi

Makedonski planinari na vrhu Ljubotena 1932. godine. S lijeva na desno: Boris Gjurkov, Dimitar Davidov, Boris Ribarov, Vančo Kupjev i Trajko Ribarov

sumrak. Primili su nas u žandarmerijskoj postaji. Spavali smo na drvenom podu, a po-krivači su nam bili čebad što smo je nosili sa sobom, ali nam to nije smetalo — »planinar se treba kaliti«, tako smo tada mislili.

Sutradan ustali smo rano i krenuli prije izlaska sunca. Svjež jutarnji zrak nas je obdrobio. Put za selo Glabociće ima blag uspon i ugodan je za pješačenje. Cijelim putem pratilo nas je zelenilo i slušali smo jutarnji koncert ptica ranoranilica.

Zaustavili smo se na zelenoj livadi, ispred seoske džamije. Tu je bilo nekoliko staraca Albanaca koji su došli na jutarnju molitvu. Pitali smo ih kojim pravcem trebamo ići prema Vratničkim bačnjama i žandarmerijskoj stanicici. Ljubazni starići pokazali su nam stazu, kojom smo trebali produžiti. I oni su ostali čudeći se zašto idemo gore.

Gazili smo po mekanom, zeleno-cvjetnom sagu. Osjećali smo miris visoke planine. Oštiri planinski zrak sasvim nas je osježio. Umor nismo više osjećali, bili smo čili i lako smo išli naprijed. Ubrzo se lavež čuvara stada ponovo javio. Malo kasnije, na zelenim prostranim pašnjacima, vidjeli smo prvo veliko stado šarplaninskih ovaca, a oko njega i mnogo drugih stada. Slika koju nam je pružila Šar-planina bila je očaravajuća, slika koja je opjevana i u mnogim narodnim pjesmama. Na tom širokom zelenom prostoru stada su pasla u potpunom miru. U tišini i božanstvenom miru čuli smo neku čudnu i zanosnu melodiju, nešto nježno i vrlo osjećajno što je budilo duh i duboke osjećaje.

To su bili zvuci kavala. Jedan od pastira sjedio je na kamenu pored velikog stada i u taj čarobni instrument prenosio svoje osjećaje. I mi smo sjeli i slušali. Slušali smo te melodične i zanosne zvuke, kao i ritmično kucanje zvončića na ovnovima, kidanje trave nježnim zubićima ovaca, blejanje janjeti, treptanje krila nježnih leptirića, let i cvrkut planinskih ptica, zviždak pastira, dozivanje i jeku pastira dalekih stada, lajanje šarplaninskih čuvara i šum tihog vjetra. To je bila simfonija planine, koju sam prvi puta čuo.

S pastirima smo se zbližili kao da smo stari prijatelji. Pričali su nam o svojim doživljajima u planini, zgodama i nezgodama, o borbi sa stihijom i zvjerima, kao i o svojim zadovoljstvima, radostima, sreći i ljepoti planine. S najvećom nježnošću opisivali su nam svoja stada i svoju malu janjad, kao roditelji svoju djecu. U tim goršćacima bila je prostodušnost, zadovoljstvo, ljubaznost, naivnost i hrabrost — sve plemenite osobine, kojim ih je planina obilježila. Pokazali su nam put, a jedan od njih pridružio nam se do obližnjeg sedla.

Sa sedla otkrio nam se širok pogled. Ispod nas je bila Vratnička šuma, a u dolini se pružao Donji Polog. U zelenom pojusu iznad šume primijetili smo kolibe. To su bile Vratničke bačje. Za kratko vrijeme bili smo pred kolibama. U jednoj je bila smještena žandarmerijska postaja. Na tom je mjestu danas planinarski dom. Domaćini, iako nisu bili obaviješteni o našem dolasku, vrlo toplo su nas prihvatiли. Oko nas su se sakupili bačari i pastiri. Kada su saznali zašto smo došli, čudili su se.

— Od grad ovde doagaat samo koga imaat nekoja rabota — tako su nam rekli.

— Do denes ne znam nekoj da e došol samo za da se kači na vrvot — potvrdio je stariji bačar.

Ljubazni ljudi su nam predložili da se slijedeći dan odmorimo i tek drugog dana da krenemo na vrh, kao i da za cijelo vrijeme našeg boravka budemo njihovi gosti. Jedan od pastira se ponudio da nas vodi do samog vrha.

Uz večeru, pored vatre, domaćini su nam pričali o svojim stadiма, o borbi sa zvjerima i stihijom. Potvrdili su nam da u Vratničkoj šumi ima medvjeda, vukova, risova i lisica, a gore po kamenjaru i liticama srna i divokozika.

— Ne e toa ništo, so volci i mečki možeš da se borиш i da si go sočuvaš stadoto, teško beše koga od lošite lugje ne moževme da se branime. Tie em ne utepuvaa, em ni gi odzemuvaa stadata — jedan stariji pastir, slijedeći pored vatre, tako je pričao o »kačicama« — pljačkaškim bandama koje su, do zuba naoružane, u tursko vrijeme silom otimale cijela stada.

U kolibi koju su nam ustupili bilo je više ležaja, »originalno planinarskih«, kako je rekao jedan od drugova. Na nabijenim kolcima bili su smješteni ležaji od bukovih grana, a pokriveni mekanim papratom. Po prvi puta sam tada spavao u takvima jaslama. Osjećao sam se kao u svom krevetu. Možda je to bilo od prevelike radosti, a možda i od velikog umora.

Ležeći s poluotvorenim i umornim očima u polumraku sam promatrao kako crveno-bijela svjetlost od vatre, što je gorjela usred kolibe, titra po zidovima kolibe od pruća. Svjetlost se prelambala i činilo mi se kao da krivudavi prutevi trepere i kao da se po njima razigrava tajanstveni noćni ples. U toj uobraziliji noćnog plesa i uz pjesmu vjetra koji je vani puhao u visokim i blagim tonovima, zaspao sam dubokim snom.

Ustali smo rano, čili i sveži. Bio je lijep sunčan dan. Proveli smo ga u odmoru i razgledanju okolice. Divili smo se i radovali svemu što nas je okruživalo: bujnom zelenilu, opojnom mirisu planine, visokim grebenima i vrhovima, divnom širokom vidiku u dolini, gordom letu orlova koji su svoja velika krila širili u slobodnim visinama, kao i svim drugim dražima i ljepotama planine koja nas je ne samo oduševila već i opčinila. Došli smo pokloniti se Šari. Pokloniti se upravo njenoj veličanstvenoj ljepoti, njenim prostranstvima i privlačnoj očaravajućoj divljini, jer je ona to i zaslužila.

Za večeru nas je čekalo iznenadjenje. Naši domaćini su nam pripremili pečenu mladu janjetinu. UKusna janjetina i topli domaći kruh otvorili su nam dobar tek. Nismo znali kako da im se zahvalimo na njihovo velikoj gostoprimaljivosti. Očito, gostoljubivost Šar-planine očitovala se i u ljudima koji su rođeni i žive na njoj. Zajedno s domaćinima donijeli smo odluku da odmah poslije pola noći krenemo na vrh. Htjeli smo biti na vrhu prije svitanja, da s njegove visine promatramo izlazak sunca.

Na čelu kolone bio je pastir, naš vodič. Išli smo stazom kojom se i danas ide na vrh. Vodič nije žurio, hodali smo umjerenim tempom, uspon smo svladavali bez poteškoća. Visinska je razlika od bačje do vrha gotovo tisuću metara. Često smo zastajali i promatrali duboke crne ponore pod nama. To nas nije plašilo jer je u nama prevladala neka čudna smjelost.

Kada je začelje kolone bilo na uzanom kamenom rubu neposredno ispod samog vrha, odjednom se odozgo prolomi iznenadni pobjedički poklič »huraaa«. To je bio glas pobjede, glas radosti prvoga u koloni, koji je već kročio na vrh. Njegova radost, njegova pobjeda bila je i naša. Jedan po jedan stupili smo svi na vrh. Ne mogu opisati riječima našu radost i oduševljenje. Grlići smo se i čestitali si pobedu, herojstvo i postignuti cilj. Vrh je bio osvojen, bili smo na našem ljubljenom vrhu, po prvi puta na tako visokom vrhu, bili smo u nebeskim visinama.

Ljuboten s južne strane

Foto: Gogo Popov

Na horizontu je bilo sve tamno, sunce još nije bilo na vidiku. Naši su pogledi bili upereni k istoku. Čekali smo da s visine promatramo veličanstveni fenomen prirode. Nije prošlo mnogo vremena i vidjeli smo kako se daleki horizont ozračuje zlatno-crvenim plamenom, kao da iza njega nešto veličanstveno gori. Postepeno su zraci postojali sve svjetlij i sunce se pokazalo u svom sjaju. Prvi puta smo s visokog vrha vidjeli rađanje sunca, rađanje dana.

Kristalni jutarnji zrak treperio je prelijevajući se sa sunčanim zracima. Usred tog kristalno-prozirnog zraka i božanstvene prijatne svježine imao sam dojam savršenog blaženstva, osjećao sam neku čudnu lakoću. Činilo mi se da sam dobio krila i da mogu poletjeti u visine. Takvi su bili moji dojmovi kada sam prvi puta bio na Ljubotenu. Oni su mi se duboko urezali u sjećanje i čuvam ih u sebi kao drage uspomene.

Ljuboten nam je u širokoj panorami na sve strane pružio božanstvene ljepote. Ljepote koje smo vidjeli, bile su veličanstvenije od onih o kojima smo sanjali i maštali. U širokom horizontu Makedonije otkrio nam se očaravajući reljef mnogih planina, vrhova i dolina. Dolje, upravo ispod nas, blistalo je pod sunčevim zracima jedno od očiju Šar-planine, Livadičko jezero. Daleko u zamašljenoj dolini svjetlucalo se nešto. Tamo je bilo naše Skopje, s kamenim mostom na Vardaru.

Sjećam se kako smo se na vrhu Ljubotena, mi pioniri planinarstva, zavjetovali da ćemo osvojiti sve planine i vrhove koje smo s tog vrha vidjeli. Zavjet smo održali.

Dan kada je Puhaljka mirovala

ANTE RUKAVINA

GOSPIĆ

U vedroj listopadskoj noći autobus »Zagorjetransa« pojuri je iz Gospića u mrak prema velebitskoj Visočici. To se inače rijetko čini, ali se može. Asfaltnu cestu naštamo na desetom kilometru od Gospića, pa lijevo uskom cestom kroz selo Rizvanušu stižemo do podnožja planine. Tu je izvor zvan Pizdica, kažu da iz njega teče »ženska voda«, i počinje uspon dug 4 kilometra s nekoliko oštih zavoja do Zovinovca. To je raskršće nazvano po nedalekoj dolinici u šumi; desno cesta vodi ka lugarnici na Jelovoju Ruji i objektima na Panosu, a lijevo prema Visočici.

Cijelim usponom cesta se čini kao tunnel od spletениh mlađih bukava koji su probili i razgazili teretnjaci vozeći trupce u dolinu. Sve do Pjeska cesta je bolja i položita no odatle se mora stazom po mrkoj noći do Jandrine poljane. I dovolje je došla cesta koju smo ostavili kod Pjeska, no njezinih oštih 13 zavoja mogu savladati samo terenska vozila. Mi ćemo sad ipak njom produžiti jedan kilometar, jer se tuda lakše napreduje nego krvudavom stazom preko Kalvarije. S desna je na cesti oznaka za strmi petminutni vrlaz do staze na početku Krivog gaja. Za slijedećih dvadesetak minuta u Gojtanovu smo domu i zadovoljni što nam je trebalo samo nešto više vremena nego za dolazak po danu.

Ugodna je noć ovdje na granici šumskog pojasa, gdje samo goli vrhovi strše u nebo. Vredina je rasula zvijezde nad planinom, pretoplo je i zato se treba bojati promjene vremena, a to bi bilo šteta, jer je Čos doveo hrabru četu od četrdeset vihoraša i sljeme-naša da uživaju u pogledu s Visočice. Kako je još iza ponoći bilo vedro moglo se vjerovati u lijep dan, no pred zoru noć je okrenula kožun, kako kažu Ličani, magla je obavila planinu tako da od lijepih pogleda nije bilo ništa. Jedina utjeha bilo je snimanje u magli na vrhu Visočice, no premala za sve ono što on može pružiti za lijepa vremena. Silazak niz Visočicu i uspon na Malu Visočicu (1597 m) nije lak iako je markacija dobra, i zato je na Selinama odmor. Na trenutke se čini kao da će popucati magleni oklop, sunce se pokaže i onda opet nestane. Ipak se poslije deset sati otvorio vidik s južne strane i između oblaka izronili su Jelovac i Kozjak. Popravljena raspoloženja spuštamo se na Rudine i ulazimo u šumu. Tu susrećemo dva Zadranina, oni idu obratnim pravcem, od Štirovca prema Gojtanovu domu. Večeras će tamо imati veće društvo, jer će doći planinari PD »Nikola Tesla« iz Zagreba. Obilazimo vrtače Jančarice gdje nam usput popularni Krampus izvodi operne i operetne

napjeve. Čini se da je snaga njegova inače ugodna glasa u izravnom odnosu s velebitskim prostranstvom i dobro da je na začelju. Oni koji uživaju u njegovu milozvučju lakše hodaju, a oni drugi odmiku da ga što manje čuju i kolona tako dobro napreduje preko brda i dolina.

Oglavinovac su već napustili dalmatinski stočari i mi, raspršeni po golemom pašnjaku, obilazimo lokvu na sredini i unosimo malo života u ovu dugačku, valovitu dolinu. Novi šumski pojas dijeli nas od Javornika. Prije njega u šumi s desna je dolinica Mali Javornik. Rano je poslijepodne, ali se već oblaci skupljaju nad Badnjom, a lagana bura namreškava površinu manje i veće lokve. Ovdje je mali odmor. I prilika za Čosa i Krampusa da s naprtinjačama na ledima odmjere snage u skoku u dalj s mjesta. Onako visoki, krakati i opterećeni podsjećaju na Velog Jožu ili, za ovu priliku, mogli bismo ih nazvati veli Dane i veli Mane.

Badanj već tone u maglu i oni koji se na nju penju ne će ništa vidjeti, brzo i oni i vrh nestaju u oblaku. Već u mrak stižemo u Dom pod Štirovcem. Noć je začas zagrnula planinu, počinje večer u samotnom planinarskom domu. Profesor Vlado uganuo je nogu, nešto nije u redu s mišićima ili tetivama, no valida će se snaći za pomoć, jer u grupi zajedno s njim je sedam veterinaru, pa čak može i birati. U sobi gdje je najviše veterana i gdje je nekoliko ladarica, veselo je. Ori se pjesma za pjesmom:

... i u gaju raj,
to je moje, moje mile drage zavičaj.

Odmah zatim ladarice započinju pjesmu sa slavonskih ravnica, a onda Krampus nastavlja s onima oko sebe o bijelom Zagrebogradu. Za to vrijeme dragi naš Žohar odbija dim za dim iz svoje cigarete ravno prema stropu, s pogledom uprtim u jednu točku, kao da pretače svoje davne uspomene. Možda za sve njegove izlete i uspone trepere domom Domjanićevi stihovi:

Popevke sam slagal i ružice bral
I svu svoju mladost sam drugim ja dal!

Odjekuje napjev za napjevom, no izgleda da su riječi jedne pjesme, one narodne o velebitskoj vili, svi zaboravili, počnu je pa prestanu i tako nekoliko puta bez rezultata. Vedro raspoloženje i ugodaj nije poremetio ni iznenadan dolazak desetorice mlađih Zadrana, za sve ima mjesta i veselje se može nastaviti.

Drugog jutra oblaci tjerani burom nisu obećavali lijepo vrijeme za planirane izlete na najviše velebitske vrhove, no ipak su trojica otišla na Vaganski vrh, toliko da protegnu noge, a Ante se uputio sam na Zoranićev vrh, ta ime mu je dao i ne može odoljeti da ga ne posjeti. Upravo tamo magla je zastavljena, kao da je odrezana nožem uzduž Velebita; nad primorskom padinom sija sunce kao da je tu neka druga planina. S leda samo se na mahove vide sivi stjenoviti vrhovi preko kojih bura prevljuje gomile oblaka da ih potom sunce i zračne struje razbiju potpuno.

Ostavljamo stalno otvoreni Dom pod Štirovcem. Solidna i velika zgrada neuredna je i zapuštena. Ni cisterna pred njom nije dobra, voda je zagađena, tko zna kad je čišćena. Kad li će doći vrijeme da ovaj dom bude ugodna polazna točka za uspon na najviše velebitske vrhove i za višednevni boravak? Primičemo se Puhaljki. Željno je očekuju oni koji nisu nikada ovuda prolazili, no za veliko čudo Puhaljka »ne radi«. To je rije-

dak dan i netko objašnjava da je ovih dana temperaturna razlika zraka podjednaka na ovom i na onom njezinu nepoznatom drugom otvoru i da se zato zrak ne kreće. Uz lud ubacivanje suhog lišća, struja zraka ne vraća ga natrag; kada uskoro još više zahad, zrak će strujiti unutra, da opet u kasno proljeće sljedeće godine sve bude po starom običaju, opet će struja zraka izdizati bačeno lišće iz otvora.

Spuštamo se prema Ličkom polju gdje se osušena bujad čini kao tisuće vataru što gore među oranicama. S pjesmom se rastajemo od planine i oblaka što se viju nad njom:

Sad zbogom bregovi
I stijene oko nas,

Opet ćemo se vratiti
I posjetiti vas.

Ubrzo smo u Gospiću, ali ćemo se opet vratiti u dane kad Puhaljka bude »radila« i kad proljeće novim životom ogrne stare staze.

Babino jezero na južnom Velebitu

Foto: P. Rukavina

Vranske varijacije

PETAR TABAK

SPLIT

Danas se čudom čudim kako sam prije mogao odlaziti u planine bez ikakve pripreme. Gurnuo bih nešto jela u torbu i — put pod noge. I uvijek sam bio do grla zadovoljan. Što sam stariji, sve sam izbirljiviji, sve me manje zanose improvizirani izleti. Tko je prije mislio na pripreme za odlazak u gore! Sada sam kao bez ruke i glave ako nisam zagledao u specijalku ili pročitao nekoliko redaka o pohodima prethodnika. Svaki moj izlet odnedavna počinje pripravnom groznicom, traganjem za podacima, težnjom za otkrivanjima i novim spoznajama. U bilansama proteklih planinarenja zaborav je bio silniji od zapamćivanja, množina nezapaženica nesmotreno se gomilaše nad oskudnostima zadržanih slika i sadržaja novih krajobrazova.

Mada sam sada kakav sam u ovome opisu, ipak mi se dogodi da se nekad zavrne i odvrne kako nisam htio, ni mislio, niti pretostavlja. Eto i to s Vranom.

U Marmontovoj sretnem Mikija. Kakav je, sav u gestovima, izmota mi nekakvu zavržlamu iz koje sam zaključio da je s njime tako i tako, da je kupio jedno autobusno mjesto i da ne može otpotovati. Kada? Kamo? Reče mi: Sve pitaj u društву. I nestane. U ruci mi nekakvi papiri, potvrda i — čemu da odmatam tu najnoviju nahrupljenicu, dovoljno je kazati da sam se u nedjelju, tj. sutradan, morao naći pred Sv. Franom. Kada su vidjeli da sam tu, bilo im je svejedno da li sam ja ili Miki, ali im je bilo drago što nije propala putna karta.

Idemo na Vran, rekli su.

I dadeš mi plan izleta. Sve nabijeno, minuciozno sračunato, izraženo u 00,00 sati. Kuda ćemo udariti? Šute. Izlanem: A zna li se gdje li je taj Vran? Ljutun netko: Pa u Hercegovini! I to mi se učini mojem davnoškolskom jadu, kada me profesor pitao za državicom Luxemburg a ja dlanom desne ruke prekrio pola Europe. Tu je, rekoh.

Pažljivo, da ne povrijedim planinarske tistine, pitam one koje manje izgledaju planinarski: Tko je išta čitao o Vranu? Muk. I tko li je tamo bio? Svi vrte glavama. Učini mi se da sam već u autobusu zalutao. Nekaško sam, osjećam to u sebi, greškom upao u izlet, bez spoznaja na koje sam se u posljednje vrijeme bio naučio i priučio i bez kojih više nisam mogao. I tek što nisam počeo zapadati u nelagodan osjećaj krivnje i napuštenosti kad opazim u podaljem sjedalu mladca koji vrti u ruci nekakav papir. Čovjek precrtao za ljutu potrebu specijalku s vranskom regijom. Hopla, ponadam se da će se lako snaći u njegovim crtežima. Ali da: čovjek nije u crtežu naznačio sjever-jug. A imena? — prigovorit će netko. I tu

sam bio slabe sreće: bila su napisana kojekako. Da su bila vodoravna, i mačka bi se znala snaći. Za mene koji slovkom po specijalkama to su bila kineska slova. Na karti naznačena mjesta, vrhovi, ali bez putova. Ta mi nisu trebala, kaže čovjek. Ti su šiferska stvar. Mi ćemo ionako bespućima.

Autobus ljudjuška i trese kako je mogao i koliko je bilo podnošljivo kad iza leđa čujem tih i sladak glas: specijalka. I nešto zasušti. Okrenem se. Tamo neka osoba slabijeg spola vrti u rukama specijalku. Zagledam se u nju, ali... Zar to kobno »ali« mora uvijek da mrsi račune. Na specijalki nema vranske regije. Pegula!

Zavaljen u sjedalu utonem u časovito razmišljanje: o vodiču po planinama. Talijani su svoje vodiče urbanim znamenitostima nazvali čičeronomi. Potreban i dosadan rekvizit suvremena turizma, hodočasnici, hadžiluštva. Zašto su planinama nepotrebni čičeroni, pa i nametljivi bili? Bi li imali išta o planini kazivati? Umire li ljudska (planinarska) značajka u podnožju planine? Raspiruje li se ona što smo bliži oblacima? Ima li i gora svoje starine, svoju arheologiju, svoja umjetva i stilove? Mogu li se tumačiti bukve, hrastovi, jele, borov? Znaće li i stijene nešto u životu ljudi? A oputine, ti bezimenjaci grlatih tradicija? Zemlja? Slojevi? Rude? Sve da to gine na oku zaborava i uhu pamćenja! Nije li NOR oživio tisuće planinarskih kutaka?! Ako li su nam sivi gradski puti imenovani, i bez doživljena zbivanja, koliko li je oputina vidjelo dogadanja koja su bila sudbonosna?! I sve to ostaje nezapaženicama, bez tumača, bez vodiča-čičerona.

U Duvnu nam dadeš specijalke i nisu štedjeli s uputama. Razumio sam: do šume kako tako, od šume i kroz nju — kako se snađemo. Jezero je... o njemu ništa nisam razumio niti zapamtio, ali se mogu zakleti da se predvidjelo na Blidinjskom jezeru dulji odmor. Zlobnici su proučili glasine da su nekoji ponijeli od planinarske opreme samo hranu i kupaće kostime. Atrakcija: kupat će se na visnii od preko tisućnjaka.

Prvih kilometara od Duvna divili smo se prirodnim ljepotama duvanjskoga polja, ali nam je ubrzo bilo jasno da su nas u Duvnu vrlo točno informirali: put je do Vrana više nego očajan. Naš je autobus prelazio preko rupetina kao brod u pola snage mrtvim morem. Jedva da čekasmo da se svrši to burkanje i mrcvarenje. I nije nam ni na kraj pameti padalo da provjeravamo kada su nas šoferi (bila su nas dva autobrašta!) prestali voziti i kada rekoše: Dalje se ne može. Odmah smo uvidjeli da se moglo. I tu smo izgubili lijepih 4—5 kilometara puta.

Kada ste među naseljima sve vam je doступno, štota poznatiye, svemu ste prostodušniji. Kada se nadamo između dviju gorskih kosa, pola sata hoda do seoceta Lipe, i sam nam životni opstanak posta podsvjesno nedokučiv. Gdje smo? Što oko vidi a um ne dokučuje! A naše je biće tako skrojeno da se osjeća izgubljenje u prostoru ako mu sadržaji viđenoga nisu jasni, ako mu konfiguracije tla izgledaju isključivim prirodnim arabeskama. Oku svejedno biva gdje se nalazimo. Umu ne. U onoj prodolini koja se protegla od sela Lipe do crnogorične šume i prvih podnožja Vrana, na kojoj nas šoferi ostaviše sebi i nogama, gdje voda (ili glečeril) ostaviše vidljivih tragova svojih opstojanja. Miro je u oblicima i vododerinama video zamrle glečerske turpije od preko tisuća milijuna godina, a moje se oko priviklo da u skoro svim nijemim tragovima bilo kakvih vodokorita gleda sušna vremena i presahlost potoka i bujica! Um se podredio i naviklosti upornog nadiranja naprijed: svi krenusmo kud puklo da puklo. Vran i Blidinjsko jezero prepustismo slučaju, vjerujući da su oni na krajevima putova.

Naša se kolona protegla kao harmoničin mijeh, i što dalje odmicasmo, sve je dulja bivala. Nije mi znano što mišljahu moji suputnici, ali, kako im je jezero stalno bilo u riječi, držim da nisam pogriješio ako poistovjetim svoje njihovim preokupacijama. Dakle, gdje li je jezero? Ići i doći jezeru! I strah da nam ne izmakne. I nestrljivost da ga prvi ugledamo. Je li to gonilo i Mira i Antu, Davora i Radojicu, pa i sama mene, da se porvemo s putem i oputinama? Dok su jedni udarili prvom vododerinom, uzastranu, mene odnese dvojba prorovanim putem i tako se nađoh u šumari. Sam i ostavljen svojoj snazi, svome snalaženju i svojim mislima prozebao sam divnih sedamdesetak minuta hoda. Rekoh prozebao: u vranjskoj samotinji zebra me strepnja od nepoznatoga. Sam i planina. I potajno ispitivanje čudi. Kad planina ujeda, najsladi su ugrizi. Nezaboravni su. Draškaju. Mame. Sam i planina. Gledaš crvenicu i čuješ bumbara. Razgovor koji peče. Žari. A kad se javi čurlik daleke ptice, osama postaje prostranija. I ti se u njoj širiš. Pod nogama put vijuga. Poigrava se s tobom, vrag uzani. Čuješ li njegov šapat? I smijeh kad te zateče u okuci? Hajde, pa to zaboravi. Ni govora! Odvaljena debla cvile. Smaknuta su ljudskom rukom. I tuga nas za njima. Svaki dub para vrijedi; povaljen stostruko! Onda ti nešto uz put šušnu. I šušanj se razli u duljinu. Misliš: zmija. Ali te je strah i od gušterice. Praljudski neprevladan osjećaj gađenja. Ali i strah i gađenje ljudske su predrasude. Zmije imaju neobičnu prednost pred živima. Eleganciju im ni na jednoj smotri nitko ne nadmaši. Plahu finoču nitko ne potcijeni. Cistoču nitko ne ospori. Samo da požališ što u svojim dupljicama nose otrov i Zubima siju smrt.

Malodušje obuzima baš kada si pred ciljem. Uvrh puta dove mi da se vratim. Već dugo, dugo gazim stopalima Vran. I sâm sam. Je li to strah od osame? Zviždnem. Nitko se ne javi. Glasí se ali to ne bî živ stvor. Šuma odgovara kao pokorna pratiteljica. Na desnoj strani rasplela se vododerina. Tamo, u njoj su moji. Zašto se ne čuju? Da nismo krenuli suprotnijim pravcima? Zviždnem i drugi put. Ja, da su stari zemani! Odazvao bi se koji čuje. U jeku telekomunikacija zamire pjesma, pa i odzivanje koje može utkati tračak nade obeshrabljeniku. A strah u osami jača, raste, guši: Da nasne medvjed? Da zaluta putem vuk? Stiščem kameru. Njome bih vuka i medvjeda. Bi, vjere mi, kada mi ništa od oružja ne preteknu. Da sam bar čakiju sobom ponio?! Eeh, dvojbo moja mučna, zmija je u ovoj čamotinji prava blagost planine.

Kada se na kraju puta sretoh s Antonom i Mirom, učini mi se kao u westernu. Happy end — da nije počeo tek počinjalo. Dočeka nas iscrpljući uspon. Posljednji u tome danu. Svi okrajci putova kao bolan trn zašljili se u šiblje. Teren se isprsio kao tobogan. Pa ti sad kroz njih! Uvis! Više nisu dostajale čvrste noge. I rukama je bilo predosta. Misliš: zeleni pakao. Sibe, grane mlate te sa svih strana. I vidiš kao u magletini: par koračaja ispred sebe. Moraš susjeda priupitati: kada će se skončati to prodiranje po paklu? Onda žarče iščekuješ vis, ali usrdnije proklinješ odluku kuda si udario.

Poslije gorčine svaka je slast slada. Proplanak nas primi oduševljen i nasmiješen, travnat i valovit. Dah neba i beskrnjost vidiča povratiše snage i pouzdanje. Odmah pomislimo i na jezero. Vrhovi su Vrana nad nama. Visoko. Jezero li je: tamo? dalje? desno? lijevo? Iza onih čuka? Lutaj, vrči se, traži. Nemoguće je preskočiti vrijeme. Otići dalje, trebalo bi produljiti dan. Je li nam bilo dosuđeno vratiti se »bez jezera?« Da nisam ponio sobom magično čudovište! Lov na motive odveo me uz neki briješ. A jedva sam povlačio nogu za nogom. I s toga se briješ zbude što se zbilje mojim šukundjedima kada su dolazeći s dalekih Karpat, ugledali plavu boju jadranskih voda. Vlknuo sam kao razdragan dječačić. I bio bih pozvao na svijetu sve koji jesu da se uzraduju s mnome — jezeru! Ali su umah naše predodžbe o jezeru pale u dnu dalekih kilometara. Tamo, jugoistočno, podno čvrste Ćvrsnice poleglo je kilometar hvati vode, blijede, otegnute. Ni trunak slične tolikim našim žudnjama i blještavim predodžbama. Nad jezerom uspela se plava i stravična bočna strana Ćvrsnice kao proždrljiva aždaja, osorna, mrka i bijesna, prosijedih vlasti. Ždere i mami, straši i osnažuje!...

Popričeka nas još nekoliko kapi znoja i srh truda do potpuna silaska, a onda se rasplete praskav život šaljivih varnica, kako to uvijek biva poslije planinarenja.

Kako smo prije 40 godina markirali Durmitor

BRANISLAV CEROVIĆ

BEOGRAD

U augustu 1975. navršilo se 40 godina od kada je crveno-bijeli znak okitio staze, pašnjake, cirkove i vrhove Durmitora otkrivajući planinarima skrivene draži ove gorostasne planine. Time je otvorena nova stranica u do tada veoma sporom razvoju planinarske posjetе najljepšoj planini Dinarida. Podizanje manjeg hotela na Žabljaku, izdanje prve planinarskog vodiča po Durmitoru (B. Gušić i B. Cerović) i izgradnja velikog planinskog hotela usred meandara Žabljak-potoka, pridonijeli su u to doba da interes za Durmitor naglo poraste. Međutim, ratna pustoš 1941. godine odložila je za nekoliko decenija masovniju posjetu planinara i uopće ljubitelja prirode. Za to vrijeme crveno-bijeli znaci su sve više blijedili dok od njih nije ostao tu i tamo samo trag isprane boje oblike repatice.

Markacija na Durmitoru, i pored napora entuzijasta iz redova sarajevskih, beogradskih, titogradskih i nikšićkih planinara, ni do danas nije u potpunosti obnovljena. Uz to, sporadičnom akcijom, povjerenom nedovoljno iskusnim izvodačima, činjeni su takvi propusti da su, čak i na magistralnim pravcima, kao što su za Bobotov kuk (2522 m) i za Ledenu pećinu preko Korita, znaci prorijedeni upravo tamo gdje je trebalo da budu najgušći (raskrsnice i serije vrtača), tako da su vrlo česta lutanja posjetilaca. Do danas nisu obnovljeni markirani pravci za Škrke, Samar, Zeleni vir, Minin Bogaz, Veliku karlicu, M. i V. Previju, Terzijin bogaz, zapadni pristup na Žutu gredu (Međed) i veza između Savinog kuka i Sljemena.

Nedavno je na Žabljaku potekla inicijativa da se do početka ljetne sezone 1976. godine u potpunosti obnovi markacija Durmitora i istovremeno izda planinarska mapa ovog područja, za kojom se inače osjeća velika potreba. Podržavajući ovu korisnu zamisao i obećavši osobno sudjelovanje u tim radovima, odazivam se ljubaznom pozivu urednika časopisa Naše planine da iznesem kako smo i pod kojim uvjetima prije 40 godina markirali Durmitor.

U vremenu od 1932. do 1934. godine, uspijajući se na mnoge vrhove Durmitora, prokrstario sam mnoge kutke njegove kraško-ledničke plastike. Obogaćivao sam se stalno novim vidicima istih vrhova, cirkova, prevoja, procjepa, žlijebova. Doživljavao sam Bobotov kuk ne samo usponom na ovaj kitnjašti vrh, već i promatranjem s bliskog Bezinog vrha, Mininog bogaza, Rbatine, Šarenih pasova, Prutaša, Međeda, iz Škrka. Dobrog dola i Ališnice. Otkrio sam za sebe bogatstvo visokogorskih vidika i prijatnost kompleksnog upoznavanja područja koje me je privlačilo od malena samim imenom i Cvi-

jićevim djelom, za mene tada čarolijom kojom je osvijetlio ledeno doba na ovoj planini.

Susreti na planinama uvjerili su me da je ambicija planinara svedena na izvršenje standardnog uspona na najviši vrh. Pa i to sa puno neizvjesnosti kako i kuda postići ovaj cilj. Zapazio sam da je teško objasniti nekome riječima pravac kretanja kroz ljuti krš Lokvica, Biljegovog i Valovitog dola ili da tančina opisati nogostupe preko razbijene zapadne stijene Bobotovog kuka, bezopasne ali izuzetne zbog 600 metara visokog Škrčkog zida tik pod nogama penjača. Trogodišnje iskustvo uvjerilo me je da je planinarskoj markaciji mjesto upravo ovdje, a ne samo u okolini velikog grada, gdje sam do tada koristio četku i boje (Kosmaj, Avala, Lipovica). Ubrzo sam, uz pomoć Aleksandra Milovanovića »Koraka«, studenta tehnikе iz Beograda (ubijen u ratu od četnika) sastavio plan za osnovnu markaciju Durmitora i predložio ga upravi Srpskog planinskog i turističkog društva. Dobivši preporku od eminentnog planinarskog radnika, inž. Dušana Podgradskog, dugogodišnjeg vođe izleta ovog društva, uprava je usvojila plan i povjerila nama, dvojici planinara, članova Udruženja studenata planinara, izvršenje ovog zadatka, s tim da nadzorni organ bude inž. Podgradski. Po red troškova nabavke neophodnog materijala (boje, četkice i dr.), predviđeno je za pokriće osobnih troškova izvodača 20 dinara dnevno po osobi, što je bilo dovoljno za plaćanje prenoćišta na sijenu u kolibi i nabavku kilograma hleba, litre mlijeka i nešto drugih namirnica.

Obavljajući dužnost vođe izleta u Udruženju studenata planinara, odlučio sam da rad na markiranju povežem s izletom članova Udruženja na Ljubišnju i Durmitor. Pozivu se odazvalo 12 studenata planinara, među kojima i tri člana porodice Bukumirović (brat Miroslav i sestre Ruža i Srbijanka), aktivisti naprednog studentskog pokreta (Miroslav i Srbijanka pali su herojskom smrću u NOB). Pored toga s nama je krenula i grupa od petorice bivših skauta koje je predvodio Ljubomir Tuzlić-Batum.

Krajem juna 1935. g. za ono vrijeme neobičajeno velika gruba planinara iskrcala se rano ujutro u Rudom iz čađavih vagona uskotračne željeznice. Prolaz kroz bezbrojne tunele Šargana učinio je da smo izgledom podsjećali na rudare no izlasku iz okna. Pošto su dežurni donijeli specijalitet iz pekare — lepinje s kaimakom i jajetom — krenuli smo vješice za Plievlija. Vrelim ljetnog dana ublažile su nam hladne vode Sutjeske, prostrane livade Bučja i crnogorica Čemerna. Odатle smo ugledali i velikana — Durmitor. Iz plavetnila područja izranjali su oštiri vr-

Zupci na Durmitoru

Foto: Đ. Popović

hovi. Bijeli oblačići kao da su nevidljivim nitima vezani za skupinu vrhova.

Petodnevni izlet na Ljubišnju izveli smo pravcem Zahum — Crveno ždrijelo — Vučja lokva — Dernečiste (k. 2238 m) — Bobovo — Ogradićica — Tepca — Žabljak. Napore putovanja (sobom smo nosili opremu i opskrbu za više dana) višestruko su nam nadoknadjili vidici i doživljaji prilikom prolaska kroz nepregledne đeđičanske šume Ljubišnje, kao i prilikom prelaska dvaju kanjona — Drage i Tare.

Na Žabljaku, 3. VII 1935 godine, smjestili smo se u kolibi barjaktara Mihaila Šibalića. Ova koliba nam je postala istodobno i skladište materijala za markiranje i radionica za izradu tabli za raskrsnice markiranih pravaca.

Dok je kišni dan vezao za kolibu većinu naših drugova, Korak i ja smo rekognoscirali Meded. Odlučili smo se za varijantu preko Orinog katuna i Struge, ivicom Velike karlice na prevoj kod Djevojke koji odvaja Žutu gredu, najviši, zapadni, dio Mededa od njegovog istočnog, najslikovitijeg, dijela koji se ogleda u vodama Crnog jezera.

Prvi lijep dan iskoristili smo za markiranje uspona na oba vrha Žute grede, iste visine (2280 m). Slijedećih dana, da bismo omogućili orientaciju kroz snijegom zasutu Veliku karlicu (Usovine), markirali smo njen sjeverni rub (podnožje Mededa) do Velike previje (2160 m). Na ovaj divni prevoj, s učelice stijenama Šljemena, doveli smo markaciju i sa Žute grede, tako da je omogućeno traverziranje većeg dijela grebena Mededa. Sa prevoja smo jednim krakom izveli mar-

kaciju stjenovitog Terzijinog bogaza (2220 m). Sa Velike previje niz ledničku uvalu Bavanu (između Žute grede i Terzijinog bogaza) povezali smo ovaj prekrasni kutak sa dnem cirkla Lokvice.

Slijedećom etapom markiranja obuhvaćeni su Savin kuk i Šljeme. Na Savin kuk smo tradicionalnim pravcem, stazom uređenom za prolaz brdskih konjića, kroz Derneke i Korita, izveli markaciju do Savine vode i dalje na vrh. S okuke, u blizini najniže tačke grebena, koji povezuje Savin kuk i Šljeme, markirali smo pristup sa Savinog kuka kroz strmo Savino ždrijelo na Šljeme. U donjem dijelu, pristup žlijebu je eksponiran i zahtijeva pojačanu pažnju, eventualno i uređenje nogostupa. Iz Korita, preko prirodnog okna Šupljika, markirali smo direktni uspon uz Čistu stranu na Šljeme.

Sve ove pravce markirali smo koristeći bazu u Žabljaku. Međutim, za markiranje uspona na vrhove u centralnom dijelu planine, bazu smo morali premjestiti u jednu od koliba katuna Lokvice. Osnovni maerijal iznio nam je konjić, a dopunski smo kasnije iznosili na svojim plećima.

U dilemi koji pristup markirati do Ledene pećine, odlučili smo se za varijantu preko Lokvice i Biljegovog dola (južni pristup) s tim da se jednim krakom ova pećina poveže s Valovitim dolom. Isto tako, pri izboru pravca uspona na Minin bogaz, odlučili smo se za južni pristup, od Lokvice preko Mininog lica.

Pri izboru mesta za raskrsnicu markiranih pravaca za Bobotov kuk i Bezimeni vrh,

poslije dužeg razmatranja, složili smo se da to bude u samom početku Valovitog dola, na njegovom sjeveroistočnom bedemu. Markirajući pristup na Bobotov kuk, u njegovom najvišem djelu, od Škrčkog pogleda do vrha, izabrali smo najkraću varijantu, preko sićušnog prevoja pod vrhom s koga se ugleda vrh, i zatim stjenovitim rubom do tjemena Bobotovog kuka. Zbog eksponiranosti na dužini od 15 metara pod prevojem, ova je varijanta zamjenjena poslije rata obilaznim pravcem oko najvišeg dijela piramide Bobotovog kuka.

Markiranjem pristupa iz Valovitog dola na Bezimeni vrh, ovaj bliski takmac Bobotovog kuka (2488 m) prestao je da bude zagonetka za planinare. Napore im nadoknađuje nezaboravni vidik na preostali dio Soha (Bobotov kuk, Djevojka), na Sarene pasove, Prutaš i dolinu Škrčkih jezera.

Naš rad u zapadnom dijelu Durmitora zahtjevao je povećane napore, s obzirom na udaljenost od naše baze, a i zbog okolnosti da je Korak, poslije mjesec dana rada, morao napustiti posao. Njega je zamjenio Šćur Mušić, kovač sa Žabljaka, iz napredne porodice zanatlija od Nove Varoši (pao u NOB, kao i više članova njegove porodice), inače oduševljen mlađ planinar. Najprije smo, preko Crepuljne poljane, Ališnice i Planinice, povezali Škrke sa turističkim centrom Žabljak. Radi skraćenja ove duge i naporne ture, odlučili smo da dio markacije od Planinice do Velikog Škrčkog jezera izvedemo direktno niz kratki žlijeb i dugom travnom strminom do sjeverozapadnog kraja ovog jezera. Time smo izbjegli obilazni karavanski

put kroz Mededi dô. Slijedeći naš potez bio je povezivanje Škrka s Mliječnim dolom (jezero Zeleni vir), između Bobotova kuka i Zubaca. Da bi se upotpunio južni pristup na Bobotov kuk, od Zelenog vira spustili smo markaciju kroz Urdeni dô do koliba u Dobrom dolu. Preostalo je samo da se povežu Zeleni vir i Lučina previja, što smo i učinili slijedećeg dana.

Kao posljednje, markirali smo Čurovac (1625 m), izvanrednu vidilicu na kanjon Tare kod Tepaca, i sićušnu glavicu Javorovaču (1529 m), jugoistočno od Žabljaka, koju je još Cvijić zapazio kao točku s koje se otvara širok vidik čitavih 360 stepeni.

Mreža markiranih staza i pravaca na Durmitoru bila je time završena. Od značajnijih vrhova tada je, pa i do danas, ostao nemarkiran samo plečati Prutaš (2393 m). Ali smo i na njegovu vrhu postavili, u malenoj kamenoj piramidi, limenu kutiju s pečatom za posjetioce. Takve kutije postavili smo i na Savinom kuku, Šljemenu i Mededu, dok smo na Bobotovu kuku ostavili veliku kutiju s pečatom i knjigom za upis posjetilaca.

I tako, u toku samo jednog ljeta, Durmitor je obogaćen velikim derdanom spasonosnih planinarskih oznaka kao rijetko koja naša planina. Već istog ljeta, nadzorni organ, inž. Podgorski, izveo je jednu grupu planinara noću na Bobotov kuk, da bi tamo dočekali osvit dana, i konstatirao da se uz pomoć džepne baterije, po bespuću i gudurama Durmitora, može bezopasno izvršiti uspon na, nekad misterijom obavijen, najviši vrh. Veća pohvala i nagrada, nama dvadesetogodišnjacima, nije bila potrebna.

Sušičko jezero na Durmitoru

Foto: Đ. Popović

Prenj, to sam ja

VILIM FERLIN
ZAGREB

Zašto i ovog ljeta odlazim na Prenj pitao sam se dok je autobus u kojem sam sjedio probijao noćnu tminu napuštajući Bugojno. Prcnj se prije nekoliko godina uzdignuo u mojoj duši kao neko božanstvo. Bilo mi je čudno kako sam do tada mogao živjeti a nisam poznavao Prenja? U magli mi je protjecao sav život i činio mi se nekako stran, kao da nije moj, jer u njemu nije bio prisutan Prenj. Otkako poznajem Prenj zaista ima svojstvo da nas prožme poput neke vjere i utisne se u naša srca kao ljubav i ne da nam više da živimo bez njega.

Prenj je postao moja vjera. U Zagrebu, daleko od njega, svaki dan sam bio obuzet Prenjem i ta čuvstva su me naučila da ne tražim snagu golog života izvan samoga sebe i samo za svoj osobni probitak već da prizovem čudesnu snagu prirode iz svoje duše i da me ona sjedini na nesebični način sa životom. Predao sam se snazi planine koja me je, iako daleko, uvijek prožimala i učila jednostavnom životu.

Postao sam učenikom Prenja. Prenj je sa mnom dijelio sreću postojanja. Nije bilo važno koliko sam dugo morao čekati da se ponovo uspnam na njegove veličanstvene visove. Znao sam da je vrijedno čekati makar i godinama da bi se iznova sreo istinski učitelj. Čovjek čovjeka uči posredno riječima, ali planina nas uči neposrednim dodirom u dušu. Ona budi u nama pritajene snage duha i nagoni nas da sebe ostvarimo slobodnim poput planinskih vrhunaca.

Mogu reći da mi je Prenj postao čak i više od učitelja, jer mi je dao cijelog sebe. Osjećaji Prenja prema meni ostali su užvišeni i daleko izražaja svake ljudske riječi. On me je neposredno inspirirao da živim baš u trenutku osamljenosti kad mi je ta inspiracija bila najpotrebnija.

Sjećam se kad sam prvi puta s Makljena ugledao bliošće prenjske vrhunce. Bilo je rano srpanjsko jutro. Nazubljeni grebeni planine koju sam taj čas otkrio uzbudili su me i istodobno neodoljivo privukli k sebi. I premda me je moje putovanje trebalo odvesti drugim smjerom, inak sam tog jutra sišao s autobusa u Jablanici i urušio se ravno na vrhove gdje se već nalazilo moje srce.

S Prenjom sam neposredno uspostavio duži uzajamni duševni odnos koji se zasno-

vao na čudesnom, magičnom prijenosu snaže i ljepote. To mi je odmah darovao Prenj. To sam i ja odmah uvratio njemu. Odatile naše sjedinjenje i naša vjera jednoga drugome.

Snaga koju mi je dao Prenj toliko je velika da sam od tada zapravo počeo živjeti kao iznova rođen. Ona me je upravila prema novom cilju života: ne ograničavati se više unutar svoga razuma već dosegnuti onaj osjećaj koji osjećaju plavičasti vrhunci ove divne planine. To je osjećaj kreativnosti, to je ideal svih umjetnika: doživjeti stvarnost ovog Svemira kao snažnu ljepotu od koje nismo više odvojeni kao promatrači već smo aktivni sudionici stvaranja neizmjernog.

Jeste li čuli vjetrove i uragane Prenja? Ja sam odlazio na vrhove samo da bi njih slušao. Oni proizvode muziku koja nije više spojena s našim emocijama smrtne ličnosti već neograničena, bezvremena osobina univerzalnog života u kojem naše lične radosti i žalosti ne postoje već se gube kao prašina u ničemu. Tada osjećamo zajednicu s pravim izvorima neizmjerne stvarnosti.

Uspni se na Otiš i slušaj muziku uragana koji će odnijeti tvoje srce u carstva odakle se više nikada ne ćeš vratiti u ovaj patnički svijet. Ali i ne ćeš nestati u bespućima kamennih pustinja nego dapače postati velikan. Veliki čovjek. Čuj u dubokoj meditaciji što govori Prenj i poslušaj ga. Ostvari tajne koje čuješ jer one govore o čovjeku koji se ne boji više ničega. Prenj je bezgranično proširojao moj duh, pokrenuo moju misao i pripremio me za najviši mir koji sam ikada osjetio u svojem životu.

Bilo je to na Vjetrenim brdima. Orkansko nevrijeme se upravo stišavalо. Visoko u zraku lebdjeli su orlovi. Tada se pojavila duga. Prenj je zablistao u čudesnoj igri boja, koje su me zapanjile svojim bljeskom. Duga se kretala prema nama, prešla nas i nestala na drugoj strani. U tom času ja više nisam bio ja, već svjetlost koja putuje sa dugom i do diruje sve vrhove Prenja svojim žarom i ljepotom. Osjetio sam se neizrecivo slobodnim, sveprožimajućim kao čista svjetlost, nesmetano se krećajući u ovom valu planinske radosti. Prenj me uznio na svoje najviše prijestolje i to mi je bio dokaz njegove privržnosti. Mi smo se sjedinili i spoznao sam u blaženstvu: Prenj, to sam ja!

Bezdanjača pod Vatinovcem ili Horvatova špilja

Vrijedno arheološko nalazište — otkriće planinara speleologa

HRVOJE MALINAR

ZAGREB

Prilikom regionalnog speleološkog istraživanja Like koje je organiziralo Speleološko društvo Hrvatske u kolovozu 1960. godine, otkrivena je u blizini Vrhovina jama s mnoštvom ljudskih kostiju i keramičkog posuda. Ekipu koja je otkrila nalazište sačinjavali su Ivan i Petar Filipčić, a vodio ih je Vlado Božić. Kako speleolozi nisu znali kojem razdoblju pripadaju nalazi, uzeli su nekoliko uzoraka keramike da ih pokažu arheolozima. Nalazi su predani, ali dugo vremena nitko od stručnjaka nije pokazivao interes za ispitivanje.

Dvije godine kasnije doznao sam od I. Filipčića za tu špilju. Ispričao mi je da ulazni dio špilje ima oblik jame duboke četrdeset metara koja se na dnu dijeli na dva špiljska kanala. Na kraju dužeg kanala nalazi se vertikalni skok od desetak metara, a kako oni tada nisu imali dovoljno opreme, istražili su špilju samo do te točke. Dužina istraženih dijelova špilje iznajala je tada nešto preko 200 metara, a dubina 120 metara. Izgledalo mi je nevjerojatno da su se ljudi, čiji su ostaci nađeni u špilji, spuštali u špilju kroz 40 metara duboku vertikalnu jamu. Pomišljao sam da su oni koristili neki drugi, horizontalni ulaz, koji je danas zarušen ili ga je možda zatrpan njihov neprijatelj. Kako sam znao da špilja nije do kraja istražena, a zagonetka ulaženja u špilju njenih davnih stanovnika nije odgometnuta, organizirao sam 4. studenog 1962. godine istraživanje na koje je krenulo 8 speleologa iz PDS »Velebit«: D. Ribarović, I. Filipčić, R. Čepelak, I. Kruhak, T. Imenšek, D. Knežević, S. Premerl, H. Malinar.

Od Vrhovina krećemo cestom prema Gackom polju. Nakon 4 kilometra pješačenja skrećemo kod zaseoka Brakusova Draga i uspinjemo se na brdo Vatinovac (kota 877). Nalazimo špilju na maloj zaravni gotovo na pola puta do vrha. Gornji dio ulaza je vrtastog oblika, a u donjoj trećini prelazi u jamski oblik. Dakle, jama nije četrdeset metara vertikalna, kako sam to prvo bitno shvatio, pa su se nekadašnji stanovnici špilje mogli spuštati po kosini skoro do dna. Previsni dio ulazne jame mogli su svladati spuštenim trupcem jele koja ima nešto potkrepane grane i može poslužiti umjesto ljestvice. Nakon takvog zaključivanja više nisam očekivao da ćemo naći drugi ulaz u špilju.

Na dnu jame našli smo dva recentna ljudska kostura, vjerojatno iz prošlog rata. Tačkođer nailazimo na kosture srndača koji su

neoprezno upali u jamu. Ovdje se jama nastavlja u dva strma špiljska kanala. U kraćem kanalu nalazimo nekoliko drvenih obrađenih greda, fragmenata keramike i ognjište. U drugom špiljskom kraku, sa strmim siparištem na dnu, nalazimo među blokovima kamenja još nekoliko ljudskih kostiju i lumbanja koje po veličini i nataloženom sloju sigovine izgledaju starije od prva dva kostura. Mjestimično nalazimo fragmente keramičkog posuda. Strop je ukrašen bijelim anemolitima, povijenim sigama koje su tako nastale uslijed zračnog strujanja (slika). Na tlu su veliki kameni blokovi. Na nekim nalazimo mahovinu što svjedoči da se kamen odvalio s ulaznog dijela. To me navodi na pomisao da je ulaz u špilju u doba njenih prastanovnika bio pristupačniji, ali se kasnijim odvaljivanjem i urušavanjem kamenja onemogućio prolaz. Dolazimo u predio s kamenicama u kojima se nalazi bistra pitka voda. Na stijenama se vide tragovi strujanja nekadašnjeg vodenog toka koji je oblikovao

Detalj iz Horvatove špilje

Foto: H. Malinar

Kosti protoilirske ljudi na kraju Brončanog kanala

Foto: H. Malinar

i proširivaо šipiju. Sve je više sigastih tvo-revina. Na 120-m metru šipiju se grana u dva kanala. Lijevi kanal je bogato zasigan. Preko dva metra visoki vitki stalagmiti i ve-like kristalne zavjese djeluju nekako sveća-no. Nailazimo na veliku tamnu dvoranu, ali nam je pristup u nju otežan zbog vertikalnog skoka. Stoga se odlučujemo najprije za desni kрак. Taj dio šipile počinje s manjom dvoranom bez siga i sa suhom crvenom zemljom na tlu. Tu se osjeća lagano strujanje zraka. Dalje pužemo kroz niski prolaz gdje opažamo sigasti stupić koji je narastao na keramičkoj posudi i spojio se sa stropom kanala. Pouzdan znak da posuda nije tek od nedavna u šipili. Prolazimo dalje kroz kanal koji se u skokovima spušta sve dublje. Lijevo od nas vidimo nekoliko otvora koji vode prema velikoj dvorani. Ispod jednog manjeg skoka nalazimo plitku keramičku posudu u kojoj su dvije rezbarene drvene žlice. Nisu cijele ali se oblici dobro naziru, a u blizini je rasuto još nekoliko njihovih fragmenata. Žlice su lagane poput stiropora. Materijal ostavljam na mjestu kako smo ga našli. Nakon sljedećeg skoka, po kojem se spuštamо užetom, dolazimo u širi kanal gdje osim kostiju ima i cijelih keramičkih posuda. Kosti su posvuda razbacane. Nigdje nema kompletne-ih kostura.

Na kraju kanala nalazimo ono najinteresantnije: brončano oružje i nakit. Tu su sr-povi, nož, kopljje, sjekira, igle ukosnice i šivaće igle.¹ Dalje nalazimo narukvice, brončane gumbe i keramičku perlu. Ovaj dio šipile nazivamo Brončani kanal. Uzimamo uzorke nalaza da ih predamo arheolozima kako bismo ih zainteresirali za istraživanje.

Vraćamo se iz Brončanog kanala u lijevi kрак šipile. Ulazimo u veliku dvoranu s dnom

prilično strmo nagnutim. Udubine na tlu is-punjene su ljudskim lubanjama, kostima i po kojim komadom keramike. Na salivu po kojem kaplje voda prokopnica blistaju se zasigane čovječje kosti. Prelazimo između kamenih blokova na najpogodnijim mjestima. Primjećujem da su ta mesta glatka i ispolirana od čestih dodira ruku i nogu onih čije su kosti ovdje po svuda rasute. Donji dio dvorane sužava se u usku jamu. Na zavrni ispod jame nalazimo zadnje ljudske tragove. Nakon toga slijedi vertikala od 11 metara podno koje smo našli samo jedan kostur srndača novijeg datuma. Ta životinja neoprezno je upala kroz ulaznu jamu. Tetura-rala je i padala dvjesto metara i na ovom mjestu dokrajčila život. Odavde na dalje šipila je posuta od poda do stropa kristalima kalcita, pa u prolazu sve oko nas iskri od refleksa svjetiljki. Uskoro se spuštamo još desetak metara vertikalno, odakle se kanal nastavlja s blagim nagibom. Pod jednom stijenom opažamo kostur divlje svinje koja je također upala u jamu. Vidamo zavjese u raznim tonovima okera i crvene boje. I stijene su pastelnih boja. Stotinu metara dalje nailazimo na jezerce s bistrom zelenkastom vodom. Na 370 metara od ulaza dosižemo dubinu od — 174,5 m. Opažamo da nam ovdje govor postaje mukliji i tiši. Zaključu-јemo da su uzrok tome grozdolike sigaste konkrecije kojima su obrasle stijene. One vjerojatno apsorbiraju zvuk i to naročito više frekvencije. Stoga nazivamo ovaj predio Gluha dvorana. Dalje se šipila nastavlja kao uski uzlazni rov i čini nam se da se dalje ne može proći. Vraćamo se na površinu.

U Brakušovoj Dragi se raspitujemo za naziv šipile. Mještani se čude da je na Vatinovcu šipila, jer znaju samo za jamu koju kao i ostale nazivaju »bezdanjača«.

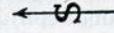
25. studenog 1962. godine održana je go-dišnja skupština Speleološkog odsjeka PDS »Velebit« u Šipili Veternici. Između ostalog podnesen je izvještaj o istraživanju bezime-ne šipile na Vatinovcu. Predložio sam da se taj objekt nazove Horvatova šipila po u to vrijeme preminulom planinaru i speleologu Vladimиру Horvatu.² Naziv je na skupštini usvojen i poslije prihvaćen među speleolozi-ma u Zagrebu.

Uzorke koje smo iznijeli na površinu pre-dajemo prof. Miroslavljeviću u Odjelu za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu radi proučavanja. Također ga izvještavamo o ostalim nalazima u šipili i o potrebi što hitnijeg istraživanja. Za nalazište su se također zainteresirali stručnjaci Arheološkog muzeja u Zagrebu i na molbu prof. Ružice Drechsler-Bižić vodim nju, dra Mirka Maleza i ing. Srećka Božičevića 15. studenog 1964. u Horvatovu šipilju. Pri vođenju mi pomaže speleolog iz »Velebita« Drago Matišić. U šipili spajam ulomke drvene žlice i nakon lijepljenja oprezno umatam da se ne oštete pri transportu. U Velikoj dvorani dr Malez pro-

HORVATOVA ŠPILJA

kod Vrhovinā

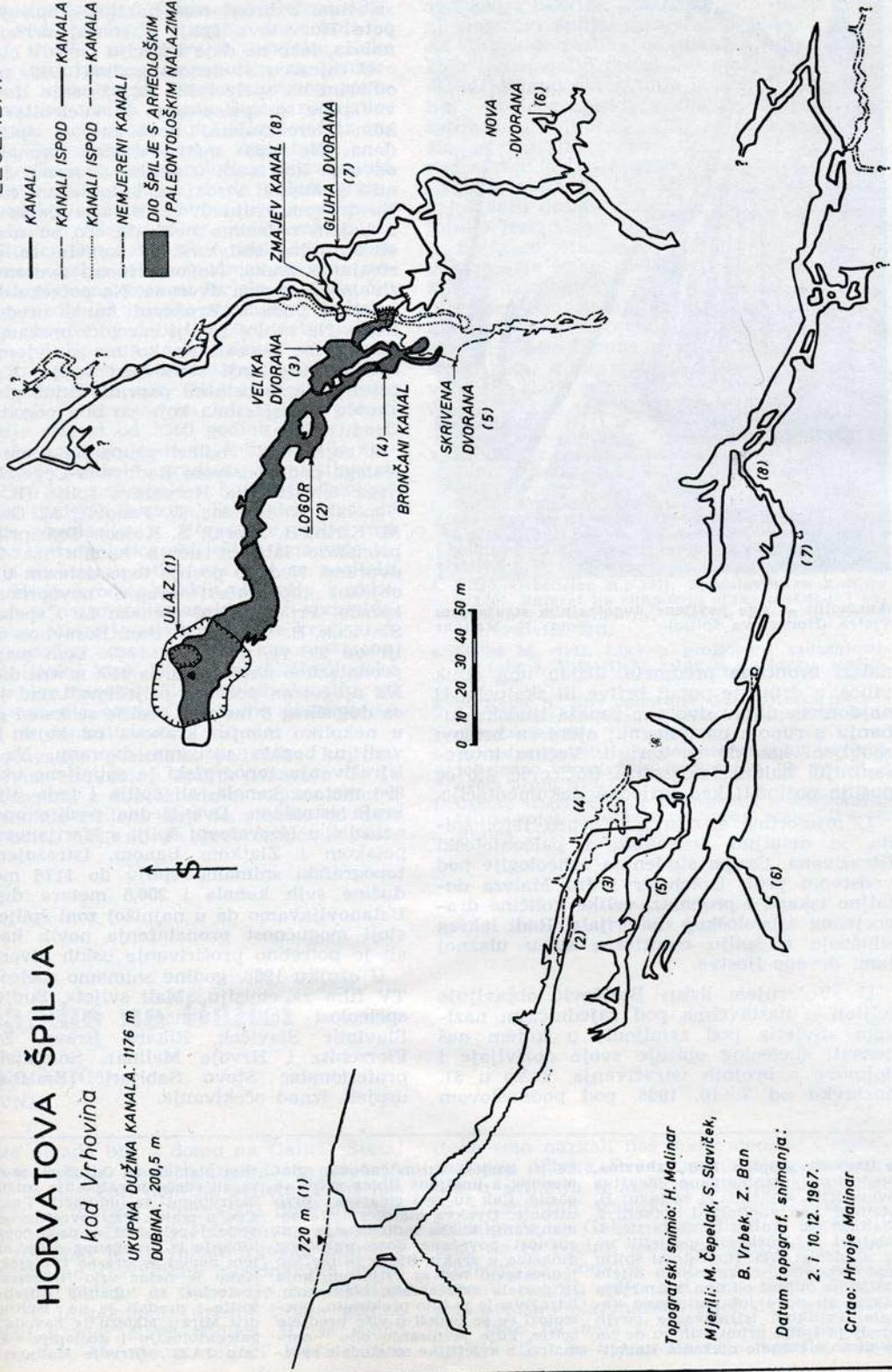
UKUPNA DUŽINA KANALA: 1176 m
DUBINA: 200,5 m

720 m (1)

LEGENDA:

—	KANALI
- - -	KANALI ISPOD
.....	KANALI ISPOD
- - - -	KANALI
■	NEMJERENI KANALI
DIO ŠPILJE S ARHEOLOŠKIM / PALEONTOLOŠKIM NALAZIMA	

Topografski snimio: H. Malinar

Mjerili: M. Čepelak, S. Slavniček,
B. Vrbek, Z. Ban

Datum topografskog snimanja:
2. i 10. 12. 1967.

Crtao: Hrvoje Malinar

Anemoliti — sige povijene dugotrajnim strujanjem vjetra (Horvatova špilja) Foto: H. Malinar

nalazi brončane predmete. Jedan ima oblik vilice, a drugi je poput britve ili skalpela. U najdonjem dijelu dvorane zapaža ljudsku lubanju s rupom na tjemenu; njeni su bridovi zaobljeni kao da su zarasli. Većinu interesantnijih nalaza fotografira Božićević, što će poslije poslužiti kao vrijedna dokumentacija.

U mjesecima srpnju i kolovozu 1965. špilja je detaljno arheološki i paleontološki istraživana. Grupa studenata arheologije pod vodstvom prof. Drechsler i dra Maleza detaljno iskopa i pronađi velike količine dragocjenog arheološkog materijala. Radi lakšeg silaženja u špilju montirane su u ulaznoj jami drvene ljestve.

U »Večernjem listu« Božićević objavljuje feljton u nastavcima pod zajedničkim nazivom »Svjetla pod zemljom« u kojem naš poznati speleolog opisuje svoje doživljaje i dojmove s brojnih istraživanja. Tako u 31. nastavku od 7. 10. 1966. pod podnaslovom

»Kosturi s brončanim nakitom« opisuje ljepote Horvatove špilje i značaj arheoloških nalaza, iako ne daje lokaciju i naziv objekta.

U mjesecu studenom godine 1966. ponovo odlazim na speleološko istraživanje Horvatove špilje sa speleologom iz »Velebita« Željkom Hercigonjom. Boravimo u špilji tri dana. Na 133. metru dubine pronađazimo odvojak koji vodi u veliku dvoranu. Stalagmiti i stupovi visoki su i do sedam metara. Na drugom kraju dvorane nastavlja se kanal u kojem nalazimo heliktite. To su neobični ekscentrični stalaktiti. U kanalu se osjeća strujanje zraka. Novootkrivenu dvoranu nazivamo Skrivena dvorana. Na početku odvojka koji vodi u Brončani kanal uređujemo logor. Na rahloj zemlji crvenici opažamo naslage suhe paprati na kojima su vjerojatno spavalni negdašnji stanovnici špilje. Kasnije primjećujemo ostatke paprati uzduž glavnog kanala na mjestima koja su bila pogodna za izradu ležaja.

2. rujna 1967. odlazi grupa od osam speleologa pod vodstvom Radovana Čepelaka na nova istraživanja Horvatove špilje (R. i M. Čepelak, A. Klasinc, D. Penović, M. Garašić, M. Kirin, B. Aleraj, S. Košec). Tom prilikom pronađaze labirint novih kanala iza Gluhe dvorane. Nedugo poslije toga dolazim u ovaj objekat topografski snimiti novopronađene kanale. Pri tome mi pomažu M. Čepelak, S. Slaviček, B. Vrbek i Z. Ban. Boravimo u špilji od 29. 11. do 2. 12. 1967. Tom prilikom pronađimo novi kanal na 157. metru dubine. Na njegovom početku prijećimo iznad jezera dugačkog 8 metara. Poslije se kanal grana u nekoliko manjih krakova od kojih jedan vodi u bogato zasiguranu dvoranu. Na tom istraživanju topografski je snimljeno ukupno 996 metara kanala, ali špilja i tada nije do kraja istražena. Dva tjedna poslije opet se nalazim u Horvatovoj špilji s Marijanom Čepelakom i Zlatkom Banom. Istražujemo i topografski snimamo špilju do 1176 metara dužine svih kanala i 200,5 metara dubine. Ustanovljavamo da u najnižoj zoni špilje postoji mogućnost pronađenja novih kanala, ali je potrebno proširivanje uskih otvora.

U ožujku 1968. godine snimamo speleološki TV film za emisiju »Mali svijet«. Sudjeluju speleolozi Željko Sansević, Zlatko Čorak, Slavimir Slaviček, Rikard Braun, Darko Florschitz i Hrvoje Malinar. Snimatelj je profesionalac Stevo Sabljarić. Emisija je uspjela iznad očekivanja.

• **Horvatova špilja kod Vrhovina.** Speleolozi planinarskog društva Sveučilišta »Velebit« u sastavu: H. Malinar kao voditelj, I. Sekelj, I. Malinar B. Mudri, M. Tortić, I. Klađan i D. Cucančić, posjetili su 29. studenog 1975. Horvatovu špilju kod Vrhovina. U završnom dijelu špilje na dubini od oko 200 metara otkrili su nove još neispitane kanale. Prilikom istraživanja novih predjela špilje primijetili su da im je disanje postalo otežano. Karbit-

ke su gorjeli žutim čadavim plamenom, a upaljena šibica začas se gasila. Čak su se i cigarete brzo utrnule. Ovakva manifestacija pojavljivanja kisika indicira je mogućnost povećane doze ugljičnog dioksida u zraku. Stoga je izvršen jednostavni test sa svjećicom, koja je gorjela vrlo slabim plamenom. Istraživanje je bilo prekinuto. Speleolozi su se popeli u više predjela špilje, gdje je disanje bilo normalno, a svjetlijke su gorjeli svje-

tlim plamenom. Odlučeno je da se za slijedeće istraživanje osiguraju instrumenti za indikaciju i analizu CO_2 u zraku. Pri povratku na površinu speleolozi su našli čovječju lubanju iz brončanog doba, na čijem nepcu je izrasao Zub sjekutić. Kako je nalaz vrlo interesantan speleolozi su lubanju iznijeli iz špilje i predali je na ispitivanje dru Mirku Malezu iz Zavoda za paleontologiju i geologiju kvartera JAZU. (Hrvoje Malinar)

Ponovo odlazim u šilju 11. siječnja 1969. godine radi uzimanja uzoraka drva koje je nekada služilo za ogrjev i rasvetu. Neke uzorke ispitujem u Laboratoriju za konzervatorska istraživanja Restauratorskog zavoda Hrvatske. Jedan uzorak dajem na radio-karbonsku analizu dr Adici Slićević iz instituta »Ruder Bošković« u Zagrebu.

Za preliminarnog arheološkog istraživanja Horvatove šilje mislilo se da nalazi pripadaju japodskoj kulturi (pleme Ilira s područja Like). Nakon višegodišnjeg studija materijala prof. Ružica Drechsler-Bižić zaključuje da su stanovnici šilje bili pripadnici za sada nepoznatih plemena koja su živjela na području Like u razdoblju između srednjeg i početka ranijeg brončanog doba.³ Takva dátacija zaključena je prema arheološkom inventaru šilje kao i prema rezultatima radiokarbonске analize. Tako npr. C-14 analiza sigastog stupa koji je narasao na keramičkoj posudi pokazuje starost od 3350 godina. Dalje prof. Drechsler zaključuje da je šilja služila stanovnicima obližnje gradine na Vatinovcu isključivo kao nekropola u kojoj je izbrojeno oko 200 ljudskih kostura. Dr Malez tvrdi da ljudska populacija iz Horvatove šilje ima posebna antropološka obilježja.⁴ Ima više tipova, a osobito se ističu oni koji su nositelji nekih čistih kromanjonskih obilježja i uklapaju se u paleomediteranski krug hominida. Međutim, Malez je mišljenja da je kraći krak šilje zapadno od ulaza služio kao nastamba, a duži, istočni krak kao grobnica. Uz ljudske nađeno je mnoštvo životinjskih kostiju od kojih veći dio otpada na lovne životinje, a manji na domesticirane.

Proučavanje geoloških podataka koji su vezani uz Horvatovu šilju pokazuje da je šilja nastala u donjokrednim vapnenicima u zoni velikog rasjeda koji se proteže od Stenog Griča (1152 m) do sjeveroistočnih padini

na Panosa (900 m). Ustanovio sam da su glavni smjerovi šilje paralelni pružanju rasjeda. Visinska razlika od ulaza do dna šilje, koja iznosi nešto preko 200 metara, dokazuje veliku dubinu okršavanja bokova Gackog polja.⁵ Speleogenetski gledano najmladi dio šilje je u najdubljoj zoni (od 180 do 200 m) što se vidi po tragovima djelovanja vode, nedostatu sigastih tvorevina i debelim naslagama blata na tlu. Možda bi probijanjem u još veću dubinu naišli na vodeni tok ili sirovsko jezero.⁶

Slučajno otkriće ove šilje 1960. godine pokazalo je kako speleolozi na svojim istraživanjima mogu naići na nalaze od neprocjenjive vrijednosti za našu znanost. Ako pri tom doprinesu uspjehu daljnog istraživačkog i znanstvenog rada specijaliziranih stručnjaka, njihovo zadovoljstvo u zanimljivom, ali slabo poznatom speleološkom djelovanju, bit će još veće.⁷

1. Arheološki nalazi iz Horvatove šilje izloženi su u prehistorijskoj zbirci Arheološkog muzeja u Zagrebu.
2. Postoji takoder Horvatova pećina kod brane »Sklope« na rijeci Lici. Ime joj je dao ing. Srećko Božičević (S. B., Speleološka istraživanja u godini 1967. Geološki vjesnik, Zagreb, 22, 501—510, 1969.)
3. Bižić—Drechsler R., 1971, Predslavenske kulture u Lici. Referat na simpoziju »Lika u NOR-u i socijalističkoj izgradnji«, Plitvice 14—16. studenog 1971.
4. Malez M., 1973, Lika u prošlosti i sadašnjosti. Zbornik 5, Historijski arhiv u Karlovcu. Karlovac 1973.
5. Božičević S., Sliv ponornice Gacke nakon izgradnje hidroenergetskog sistema. Magisterska radnja. Zagreb 1974.
6. U međuvremenu je u Horvatovoj šilji izvršeno još jedno istraživanje (vidi vijest na str. 24 u ovom broju NP).
7. Uskoro izlazi iz tiska monografija o Horvatovoj šilji, kojoj su autori dr Mirko Malez i prof. Ružica Drechsler-Bižić.

Paprike na Galici

JANKO DVIĆ

TRAVNIK

Niste nikada bili u domu na Galici? Šteta! Ne ćete nikada ni biti. Izgorilo je 1966. A bio je to najlepši dom na svijetu. I još nešto: bio je to prvi planinarski dom otvoren poslije rata u Bosni i Hercegovini. U jesen 1946. poklonio je travnički trgovac Markica Zec-Baškarad travničkim planinarima svoju kolibu na Galici. A Galica je na Vlašiću. Začas su je planinari uredili i iste godine dočekali u njoj Novu godinu. H. se napio »ko truba«. Već je u veljači 1947. Galica

(tako smo nazvali naš dom) sjedište Organizacionog odbora Prvog republičkog natjecanja u skijanju u alpskim disciplinama, koje su organizirali travnički planinari i skijaši. Kasnije će se Galica dogradivati i uređivati, tako da će postati jedan od najlepših i najposjećenijih domova kod nas. Krali smo i otimali za nju gdje god smo stigli. Davali smo i časnu planinarsku riječ da ćemo platići, tako da nam i dan danas ne daju u čaršiji ništa na vjeru. Da nije izgorila i kad

bi mogla govoriti, što bismo sve čuli?! Svakakvih zgoda i nezgoda. A evo jedne, koje će se neki još sjetiti.

Kasnja je jesen i mrak je već davno pao. Sjedimo dolje u blagovaonici i čekamo večeru. Lampa žmrka, a Braco se udobno namjestio na onoj tapeciranoj klupi što smo je digli iz bivšeg hotela »Vlašić« na uglu Titove ulice i Šetališta Petra Mećave, tamo gdje je danas prodavaonica »Naš dom«. Sjedi tako Braco i reže jednu poveću glavicu kupusa za salatu, sa samo njemu svojstvenim strpljenjem i pedantnošću. Reže i katkada zagrabi malo iz zdjele, podigne i protrlja među prstima da vidi je li dovoljno sitno i tanko. Na drugoj strani sjedi Pero i dilja svojom čakijom jedan liskov ščap. Dilja, a sve pogleda na Bracu i na salatu, pa će odjednom:

— Eh, da je sad koja paprika u tu salatu, baš bi valjalo.

Braco to jedva dočeka pa mu reče:

— Vidi, kako se nisam ranije sjetio! Ajde i donesi koju. Ima tu, odmah poviše kuće.

Gledamo mi što će biti, a Pero ustaje, uzima onu staru stražarsku bundu što je uvijek visjela kraj vrata i za koju nitko nije znao čija je i kako je došla u dom. Uzima bundu i bateriju, zagrće se i izlazi. Mi se zgledasmo, a Ibro će:

— Ah, ja budale, ljudi moji! Pa nemere na Galici ni krompir, a kamoli paprika. (Galica je bila na 1450 m).

Čekamo mi i zamišljamo što će biti. Jedni zamišljaju Peru kako ulazi i počinje psovati. Drugi misle kako će se tiho uvući i sakriti iza one velike gusane peći s bosanskim grbom. Ali ni jedni ni drugi ne imadoše pravo. Ulazi Pero i sasvim ozbiljno kaže:

— Ama nema nikakvih paprika poviše kuće.

— Nisi ti to, bolan, dobro pogledo, veli mu Braco. Znaš, tu gore, iza one duple omorike. Zalivali smo ih cilno lito. Znaš kakve su!?

Izlazi Pero ponovo, dok Braco i dalje reže kupus, kao da se ništa nije dogodilo. Ja pobegao u kuhinju da ne prasnem u smijeh i virim kroz onaj prozorčić između kuhinje i blagovaonice. Ovaj puta Pero se malo duže zadržao. Sigurno je skopčao, mislim ja, pa sad ne zna kako će nazad. Konačno čujemo kako skida one klapure, štono uvijek stoje pred vratima. Ulazi rezignirano i kaže:

— Ama nema, pa nema! Ne išo ja više tražit. Nek ide ko oće!

Braco ponovo sasvim mirno dodaje:

— Mora da ih je izila ona Čopina Gidzova. Dosta je više i njega i njegova ajvana! Zar mu nije dosta ovolike Galice, nego još pušća u naše paprike.

Ibro se vrpolji i vidim ne može više otrpteti. Nikad nije mogao dugo šutjeti pa će najednom:

— Ama, ahmačino jedna, di će ti paprike na Galici? Znaš ti, bolan, da ni zob ovdi nemere?

Svi smo konačno prasnuli, a Pero sjedi i gleda preda se:

— Nek mi bude kad virujem takima. K'o da sam s vama prvi puta. Baš sam ahmak!

Kupus je bio dobar i bez paprika. Svima osim Peri. Snuždio se jadan i bi mi ga žao. Nismo ga mnogo ni zadirkivali. Dosta mu je bilo hodanja oko kuće. Bit će da je mislio na to što ga čeka u čaršiji. Imao je i pravo, jer priča nije ostala na Galici.

Ujutro će netko rano u čaršiju pa će to ispričati u »Lipi«. Bit će tu i jedan putnik za Zagreb, koji će to ispričati nekome u Banja Luci, a svakako i u Zagrebu. Pero već duže vremena živi u Zagrebu, pa će i on popodne u Travnik. Kad je navečer svratio u »Lipu« dočekali su ga sa svih strana:

— Ima li paprika na Galici?

Peri nije jasno, jer nije znao za onoga što je ujutro sišao s Galice. Dobro, misli on, sreća da sutra idem, inače živ neću ostati. Sutradan je uhvatio prvi autobus i otputovao u Zagreb. Dok je autobus stajao u Banja Luci, svratio je u »Bosnu« da popije kafu. Sjedi i srće polako kad će netko sa pola sale:

— Ima li paprika na Galici? Čuo sam da su dobro rodile. Zašto nisi ponio malo. Znaš, te planinske su slađe od ovih naših.

Da se ljuti na prijatelja, nema smisla, a da mu je tih paprika na vrh glave i to je točno. Ali što da radi. Jedina mu je nada što ide još dalje od Travnika i od Galice.

Došavši u Zagreb pošao je, po običaju, odmah navečer u »Dubrovnik«. Sjedi tako i čeka tko će doći. Preksinoć u ovo doba obilazio je oko Galice tražeći paprike. Ulazi Ivo i prilazi mu. Ceri se i Pero odjednom sav protrine. Odmah je znao da su paprike stigle do »Dubrovnik« prije njega. Sjeda Ivo i pita se za zdravlje. Priča o novostima u Zagrebu, i Peri malo odlaknu. Pomisli da ovdje još ne znaju. Ali Pero, čini se, ne zna dobro Ivu.

— Pa jesi li kud hodo, počinje Ivo onako izdaleka. Kako staro društvo? Jesi li vidio Zvonku ili Bracu?

Kad mu spomenu Bracu već mu je bilo sumnjivo. Odgovara Pero i još mu nije jasno na čemu je.

— A jesi li bio na Galici? — nastavlja Ivo sasvim mirno.

Pero više nije mogao izdržati:

— Jesam, bio sam, dreknut on. Ima i dobro paprika gore. Eto, je li ti sad duša na mistu?! Je li ovaj Zagreb iza Čopine kolibe ili je tristo kilometara daleko, majku mu. Otkud vi već znate? Naći ću ja tog uncuta. Sve će mi platiti!

Hrvatski ekspeditionizam

Iz referata za Plenum alpinista Hrvatske 29. studenoga 1975. u Zagrebu

BORISLAV ALERAJ

ZAGREB

Tema ovog prikaza jesu dosadašnja ostvarenja u hrvatskom ekspeditionizmu, današnje stanje, procjena njegova značenja i pokušaj da usporedimo sebe s drugima. Najprije kratak osvrt na kretanje i domet ekspeditionizma u svijetu.

Ekspeditionizam je s vremenom doživio prilične promjene. Era osvajanja najviših vrhova Himalaje, Anda, Tjen Sana prošla je i upravo smo sada svjedoci druge kulminacije ekspeditionizma. U središtu današnjeg interesa jesu najveće stijene svijeta. Fantastični usponi u južnoj stijeni Anapurne, Rupal-strani Nanga Parbata, južnoj stijeni Aconcague, Everesta, Makalu, u tornjevima ledene Patagonije daju pečat ovom razdoblju.

Uz tradicionalno uspješne nacije u ekspeditionizmu afirmirale su se i druge, osobito Poljaci, Japanci i Jugoslaveni. Najnoviji uspon VI jugoslavenske himalajske ekspeditione u južnoj stijeni Makalu tome je najbolji dokaz. Bez sumnje je da su za tu našu afirmaciju najzaslužniji Slovenci koji su i u ekspeditioni na Makalu dali cijelu momčad i postigli uspjeh na kome im treba čestitati.

No da vidimo kakav je udio penjača iz naše Republike u ekspeditionizmu. Najprije evo male kronike naših ekspeditionskih pothvata. Ovdje treba napomenuti da je ponekad teško reći da li je neki pothvat ekspeditionski ili nije jer se mišljenja i kriteriji o tome razlikuju. Kao elemente kriterija u svojoj smo kronici upotrijebili udaljenost gorja, samostalnost organiziranja pohoda i otkrivanje nečega novog. U svim akcijama koje spominjemo u kronici postoji jedan ili više od spomenutih kriterija. Budući da je i u neuspjeli pokušaji često uloženo mnogo organizacijskog truda i ekspeditionskog elana, naveli smo i njih.

1954. g. Vrlo dobro pripremljena ekspedition u Ande PD »Grafičara« iz Zagreba propala zbog političkih prilika u Argentini. Voda S. Brezovečki.

1955. g. Propala ekspedition PDS »Velebit« »Zagreb«, na Ararat. Voda Ismet Bajić.

1958. g. Riječka ekspedition popela se na Kilimandžaro. Članovi: I. Gropuzzo, N. Novaković, S. Simčić, E. Tomšić, te E. Rakoš iz Zagreba. Voda S. Vičić.

1961. g. Propala ekspedition PDS »Velebit« na Demavand. Voda E. Rakoš.

1963. g. Neuspjeli pokušaj splitskih penjača da organiziraju ekspedition u Ande (Tonko Maroević, Davor Ribarović i dr.).
1964. g. Pohod PDS »Velebit« u planine Norveške. Tehnički voda V. Hebar, članovi N. Jakić, D. Ribarović, M. Mlinac, J. Kirigin, Marika Kostanjšek, P. Jurčić i A. Rotovnik. Izvedeno je više uspona u skupinama Jotunheimen i Troltind. Između ostalog dramatični uspon na Storen te najveći uspjeh — uspon kroz Trolrigenpeiler.
1969. g. Zagrepčani Lota Arh, B. Celap, Neda Köhler i B. Kubelka penju se na Demavand (5671 m).
1970. g. Riječka ekspedition te ekspedition PD »Vihor« iz Zagreba popele se odvojeno na Ararat (5165 m). Članovi zagrebačke ekipe: Biserka Aleksić, N. Aleksić, M. Dlouhi, S. Kos, B. Pomper, Ž. Poljak (PDS »Velebit«). Za riječku ekipu nemam podataka.
1971. g. Prva ekspedition u organizaciji PS Hrvatske pod nazivom »HAEG 1971« (Prva hrvatska alpinistička ekspedition — Grenland 1971). Voda J. Kirigin, članovi M. Čepelak, B. Šeparović, H. Lukatela, D. Rotovnik, V. Mesarić iz Zagreba te N. Ćulić iz Splita. Najveći uspjeh bio je prvenstveni uspon i ujedno prvi pristup na vrh Ingolfjeld (2560 m) po SI grebenu, te još četiri prvenstvena uspona na do tada neimenovane vrhove, koji su nazvani »Ana Klasinc«, »Žohar«, »Mosor« i »Mausifjeld«.
1972. g. Ponovno Kilimandžaro, mala ekspedition PD »Vihor«.
1973. g. Ekspedicija PD »Mosor« iz Splita na Spitzberge. Voda N. Ćulić, članovi J. Ganza, I. Kaliterna, I. Kaštelančić, B. Širišević, M. Ivanišević, Z. Paniko, V. Maroević. Načinjeno je više uspona na vrhove, na neke i prvenstvenim smjerovima.
1975. g. Druga ekspedition u organizaciji PS Hrvatske: »Alpinistička ekspedition Ande 74/75« (HAE »Ande« 74/75) kao kruna proslave 100. godišnjice osnutka Hrvatskog planinarskog društva. Članovi M. Čepelak, V. Mesarić, B. Aleraj, V. Buban, V. Barišić, svi iz Zagreba, D. Filipović i G. Gabrić iz Splita. Voda J. Kirigin.

Uspon na Aconcagu (7000 m), najviši vrh obiju Amerika, još dva vrha preko 5000 m te prvenstveni uspon kroz ledenu južnu stijenu Cerro Catedral (5350 m).

1975. g. Splitska ekspedicija u Hindukuš. Voda V. Maroević, članovi D. Filipović, S. Božić, B. Širišević, J. Ganza, M. Ivanišević, V. Deletis iz PD »Mosor» te G. Gabrić i S. Vršalović iz PK »Split«. Uspon na Nošak (7490 m) što je do sada najveća visina koju su postigli hrvatski penjači.

Bilo je i vrijednih pojedinačnih uspona, bilo u sastavu drugih ekspedicija bilo samostalnih (M. Rothschild, A. Rotovnik, S. Gilić, V. Hebar, B. Kambić i drugi).

Dva naša sudjelovanja u penjačkim taborima na Kavkazu (1956. N. Jakić i Z. Smerke i 1974. V. Barišić, N. Čulić, A. Bedalov, V. Tabaković, V. Mesarić i U. Vrdoljak), koji su nam donijeli lijepo uspjehe (prijeljećenje stijene Bezengi te uspon u Ullu Tau), ali i najveću nesreću (smrt četvorice prijatelja u Križu Ušbe), nisu spomenuta u kronici jer nemaju karaktera prave ekspedicije, iako po zahtjevima i kvaliteti premašuju mnoge od spomenutih pothvata.

Iznesena kronika pokazuje da je naš prijeljećenje ekspedicionalizmu skroman ali prilično lijep. Iako smo u tom pogledu još na periferiji svjetskih zbivanja i nismo dostigli evropsku niti svjetsku razinu, naši uspjesi na Ingolfjeldu, Cerro Catedralu i Nošaku nisu ostali nezapaženi.

Svakako da je teško uhvatiti korak s onima koji su odmakli a k tome i dalje napreduju, no to je ipak moguće uz veliko zalažanje, sistematski rad, učenje i primjenu iskustava onih koji su napredniji. Treba također biti svjestan istine da se to ne može postići preko noći niti je moguće praviti skokove. Solidan i trajan napredak zahtijeva postepenos. Potrebno je, slično kao u razvoju zemljekarta, ubrzano prijeći sve razvojne faze. Iz kronike se vidi da se u nas zapravo tako i zbivalo iako više spontano nego kao rezultat smišljene politike: najprije odlasci na prilično visoke ali lako pristupačne planine, pa zatim u daleke neistražene krajeve i u posljednje doba na ekspedicije malo većeg formata, koje su odraz porasle kvalitete, boljih materijalnih mogućnosti i sve povoljnije društvene klime.

I tako se sada nalazimo na točki na kojoj je vrijedno razmislići kako dalje. Jer činjenica je da se kod nas još uvijek premalo intenzivno, organizirano, uskladeno i planski radi na tom polju. Sve okolnosti govore da će nam najbolji napredak osigurati dva osnovna kolosjeka na kojima se planinarska organizacija Hrvatske treba najviše angaži-

rati. To je prije svega sudjelovanje penjača i aktivna pomoć u organizaciji velikih jugoslavenskih ekspedicija tipa JAHO V i VI. Mi već sada imamo ljudi koji kvalitetom zadovoljavaju potrebne kriterije. S druge strane treba nastaviti s razvijanjem vlastitog ekspedicionalizma i pripremanjem kvalitetnih ekspedicija u organizaciji PSH.

Tri su osnovna činioča bez kojih neće biti napretka u našem ekspedicionalizmu: 1. kadrovi, 2. materijalna osnova i 3. planiranje, organizacija i koordinacija rada. Sto se tiče kadrova ne moramo biti zabrinuti. Redovite ljetne alpinističke škole u Zagrebu, Splitu, Rijeci i Varaždinu te republički ledenjački tečajci svake dvije godine, osiguravaju stalni priliv mlađih i sposobnih penjača. Što se tiče sredstava, praksa je pokazala da su se, iako teško, financijski problemi do sada ipak rješavali. Ostaje međutim činjenica da finansiranje kvalitetnih akcija kao što su ekspedicije nije sistemski riješeno.

Najvažnije je, međutim, pitanje planiranja, organiziranja i uskladjivanja. Tu treba imati jasan stav i u realne ciljeve. Napredak traži postepeni prelaz spontanog alpinizma u više organiziranu djelatnost. Prije svega je potrebno udruživanje snaga, kadrovskih i materijalnih, svih naših alpinističkih centara za postizanje najveće moguće kvalitete, to jest republičkih ekspedicija koje bi u određenom trenutku bile najveći domet hrvatskog alpinizma.

Naravno je da su uz to nužne i da će postojati klubske, grupne, privatne (džepne) ekspedicije s kojih će se penjači vraćati iskusniji i sposobniji za sve veće i veće pothvate. To je uostalom slika širine i zamaha jednog alpinizma.

No Planinarski savez Hrvatske kao organizacija trebao bi usmjeriti brigu na republičke ekspedicije, organizirati i osigurati stalni priliv sredstava u ekspedicijski fond, poboljšati i intenzivirati rad ekspedicijskog odbora, potaknuti rad Komisije za veze s inozemstvom, a trebao bi i nastaviti s već uhoodanom dobrom praksom podupiranja školovanja kadrova. A stručno tijelo PSH — Komisija za alpinizam — u kojoj se nalaze predstavnici svih odsjeka, trebala bi imati uvid u cijelokupno ekspedicijsko kretanje u Hrvatskoj te ga prema jasnom planu uskladivati i usmjeravati održavajući pri tome vezu i suradivati s ekspedicijskom komisijom PSJ.

Ako se sada još jednom osvrnemo na naše dosadašnje pothvate i uzmemo u obzir sve ostale spomenute činjenice, čini se da bismo u sljedećoj ekspediciji Planinarskog saveza Hrvatske, koja bi se mogla pripremiti za otprilike dvije godine, realno mogli načiniti korak dalje i skromno, ali ipak, zakoračiti u Himalaju.

Kako sam skupio 100 preplata za »Naše planine«

Dr IVAN KOVACIC

KOPRIVNICA

Prelistavajući povijesnu dokumentaciju našega PD »Bilo« u Koprivnici od njegova osnutka 1928. godine pa sve do naših dana, pažnju su mi privukli podaci o broju pretplatnika za ondašnji planinarski časopis »Hrvatski planinar«. Našao sam prve potvrde o pretplati s datumom 16. siječnja 1931. godine na ime Petar Travanić, đak gimnazije, Josip Milhofer, magistar farmacije (apotekar u Koprivnici, jedan od osnivača društva i njegov prvi blagajnik), prof. Vladimir Blašković, prvi tajnik i osnivač, i još nekoliko prezimena ondašnjih prvih članova društva i pretplatnika. Broj pretplatnika rastao je s brojem članova društva. Od 40 članova pretplatilo ih se desetak, iako pretplata za ono doba nije bila mala (za đake 40, za ostale 50 dinara). Došavši tako do podatka za 1974. godinu nailazim samo na deset pretplatnika za »Naše planine« (NP), a u idućoj godini broj pretplatnika se samo neznatno povećao iako je broj članstva porastao na 130.

Kada sam u materijalima za Skupštinu Planinarskog saveza Hrvatske pročitao, među ostalim, o malom broju pretplatnika, finansijskim poteškoćama, neprilikama oko pripreme, tiskanja i raspačavanja, o nemaru planinarskih društava oko našeg zajedničkog glasila i k tome još i o neopravdanim kritikama na časopis, počeo sam razmišljati kako i na koji način da se situacija poboljša. Vrlo brzo sam došao do zaključka da je to moguće jedino povećanjem broja stalnih pretplatnika i suradnika.

Svoje mišljenje i preporuku izložio sam i u diskusiji na samoj skupštini Saveza, ali sam osjetio da me neki delegati nisu ozbiljno shvaćali. Mislili su možda, lako je doktoru Kovaciću predlagati da se ide u radne kolektive i ustanove te da se posjećuju pojedini članovi i nečlanovi radi skupljanja pretplate, no rado bismo ga vidjeli i na djelu, jer jedno su riječi a drugo stvarnost. S takvim mislima vratio sam se u Koprivnicu i odmah se s poznatom podravskom unoronošću dao na nosao. Započeo sam sa skupljanjem pretplatnika i zarekao se da ne će posustati dok ih ne bude stotina. Pri tom sam doživio svakojakih zgoda i nezgoda, usodnih i neugodnih, ali vrlo zanimljivih. Evo nekoliko takvih zgodica.

Dodatak jednom starom planinaru s članskim stažom više od 45 godina. Vrata mi otvorili negova supruga s riječima:

— Doktore, došli ste kao naručeni, Vilko je bolestan i baš se spremam po dežurnog liječnika, a vi na vrata. Sad će problem lako biti riješen.

Što sam mogao? Najprije sam obavio svoju profesionalnu dužnost, a onda, kad sam htio započeti s onim zbog čega sam došao, stari i rutinirani planinarski vuk me predusretne i reče ženi:

— Daj Braci pretplatu za NP. On je sigurno zbog toga došao i ne znajući da sam bolestan. Sada mi je odmah lakše i ugodnije kada je došao i kao liječnik i kao planinar.

Nekoliko sam puta tražio jednog prijatelja iz školskih i studentskih dana, sada poznatog društvenopolitičkog radnika, uvijek prezauzetog poslovima u jednom velikom i poznatom koprivničkom poduzeću. Kad sam ga konačno uspio »uhvatiti« i ukrasti mu, uz čaj, nekoliko dragocjenih minuta, te započeo o planinarstvu, izletima, propagandi, o planovima našega društva i o pretplati za NP, on mi reče:

— Ne stignem sve pročitati što mi stigne, a kako će stići još i na NP? Ali imao sam za to već pripremljen odgovor:

— Čitat ćeš samo ono u časopisu što će napisati koprivnički planinari.

— Dobro, pristao je, ali uz uvjet da koprivnički planinari stvarno budu pisali u časopisu.

I eto, opet jedan novi pretplatnik. Prema tome, dragi Pavle, ovaj broj NP morat ćeš čitati, a nadam se da će tako biti i ubuduće.

Jedan me dobar znanac upita:

— Čujem da skupljaš pretplatu, sigurno imaš dobru proviziju, jer zašto bi inače ti kao liječnik obilazio poduzeća i ustanove.

Šta da mu odgovorim? Ako mu rečem istinu, možda mi neće vjerovati. I zato mu odvratim:

— Dobra je provizija; trebam još jednog sakupljača, možda bi ti htio? Ali kad je čuo istinu, odmah je odustao:

— Imadem ja pametnijega i unosnijeg posla od ovoga tvojeg.

Prije nekoliko dana susretne me postarija žena, inače moj dugogodišnji pacijent iz ambulante, i zapita me:

— Doktore, zar je istina? Čula sam da ne ćete više raditi u ambulantni nego da ste otišli u planinare i da prikupljate novce za njihov časopis?

Pomislim kako ne bi bilo loše da mogu svaki dan planinariti, ali nažalost daleko je još do mirovine.

Predsjednik jedne sindikalne podružnice, kada sam se pojavio na vratima, dočekao me riječima:

— Znam da te se ne bude mogao rešiti. Pak nekaj trebaš za svoje planinare. Reci odmah koliko i za kaj pa da smo odmah go-tovi. A ja njemu na isti način:

Dr MILIVOJ KOVACIC

Rodio se 28. lipnja 1927. godine u Varaždinskim Toplicama, odrastao je i stalno živi u Koprivnici gdje je završio srednju školu. Studirao je medicinu u Zagrebu, a diplomirao u Beogradu. Liječnički je staž završio u Varaždinu, zatim je nekoliko godina vodio Zdravstvenu stanicu u Jajžabetu kraj Varaždina, a otada stalno radi kao liječnik opće medicine u Medicinskom centru u Koprivnici. Godine 1975. završio je postdiplomski studij iz opće medicine.

Po majci potječe iz poznate koprivničke planinarske obitelji Šafar. Društvena prostorija podružnice HDZ-a »Bilo« bila je od osnutka podružnice u gostonicu njegovog djeda te je, tako reći, odrastao među planinarima i započeo planinariti već s pet godina. Majka Ljubica, ujaci Stanko i Ivo planinarski su veterani i jedni od prvih širitelja planinarstva u tom dijelu Podravine.

Jedan je od osnivača PD »Bilo« poslije rata (1950. godine) i kroz četiri godine plodnog rada društva bio je jadan od najaktivnijih planinara; za to vrijeme posjetio je mnoge planine Hrvatskog zagorja, Gorskog kotara, Istre i Slovenije (Triglav, Vrsič). Poslije prestanka aktivnog rada društva, prelazi u PDS »Velebit« u Zagrebu.

Nakon ponovnog aktiviranja matičnog društva koncem 1973. godine nije se odmah uključio u rad zbog odlaska na specijalizaciju u Zagreb, ali je prije godinu dana ponovno započeo s aktivnim radom. Jedan je od organizatora vrlo uspjelog međudruštvenog savjetovanja ZPP-a u Hlebinama, inicijator, pokretač i aktivni radnik oko otvaranja prve planinarske kuće u ovom dijelu Podravine (Pesek, otvoreno 27. srpnja 1975. godine), a polovinom prošle godine izabran je za predsjednika društva i otada s ostalim članovima novog odbora još više radi na proširenju, masovnosti i propagiranju planinarstva Bilogorsko-podravske regije. Kao rezultat dobrog rada je porast broja članova od 130 na 400. Sudjeluje sa svojom obiteljima na svim mnogobrojnim izletima. Zajedno s planinarama Bjelovara inicijator je i pokretač trasiranja i otvaranja Bilogorskog planinarskog puta (BPP), organizira ekipu stručnjaka da se utvrdi najviši vrh Bilogore (na temelju najnovijih istraživanja i vojnih zemljopisnih karata), predlaže da se zajedno s planinarama iz PD »Bilogora« iz Bjelovara označi i podigne kamena piramida (mogila) na najvišem vrhu, što je svećano i učinjeno 29. XI 1975. za Dan Republike. Neumorno radi na dobivanju toliko potrebine društvene prostorije i nakon 35 godina PD »Bilo« ponovno dobiva lijepo uređenu i funkcionalnu prostoriju u središtu grada. Sakupio je za 1976. godinu preko stotinu pretplatnika za »Naše planine« što je jedinstven događaj među našim planinarama. Prošao nekoliko planinarskih transverzala, bavi se

planinarskom fotografijom, organizator je izložbe »Razvitak planinarstva u Koprivnici« koja je bila postavljena u svim većim radnim kolektivima i školama u Koprivnici, a razgledalo ju je preko 3000 ljudi.

Piše o planinarstvu u lokalnim novinama, za »Naše planine«, a u ovom broju izlazi mu članak »Kako sam sakupio stotinu pretplatnika za Naše planine«. Već nekoliko godina ustrajno i uporno prikuplja povijesnu građu za knjigu »Razvitak planinarstva u Koprivnici« koju namjerava izdati kao prilog proslavi pedesetogodišnjice PD »Bilo«.

Osim planinarstva bavio se, kao srednjoškolac, lakovim atletikom, trčanjem na kratke staze i skakao u dalj, a nastavio je s treningom još neko vrijeme kao student i član SAK »Mladost« u Zagrebu.

Kao liječnik aktivan je društveni radnik već niz godina u Crvenom križu, bio je član Općinskog odbora u Varaždinu, predsjednik Općinskog odbora u Koprivnici, a sada je član Općinskog odbora, dobrovoljni davalac krvi i dugogodišnji predavač prve pomoći. Dobio je zlatnu plaketu za poštovnini, dugogodišnji i humani rad u Crvenom križu i zahvalnicu kao višestruki dobrovoljni davalac krvi. Od planinarske organizacije nije dosad dobio nikakvo priznanje!?

(Z. P.)

— Daj potpiši narudžbu za dvije pretplate, pa si sloboden. Ja njemu račun, on meni potpis i bili smo brzo gotovi na obostrano zadovoljstvo.

Nagovarao sam direktora jedne škole da pretplati svoju školu. Nije baš išlo glatko:

— Ta znate: financije, potrebe, stvarnost, pa tametika vašeg časopisa i koliko samo ima tih časopisa, itd. Na kraju je ipak potpisao narudžbu. Pričao mi je poslije jedan prijatelj, prosvjetni radnik, koji je bio prisutan tom susretu, da je direktor nakon mog odlaska rekao:

— Ovaj predsjednik planinara toliko je uporan da svuda mora uspjeti kuda god dođe i, ako tako ustraje, sigurno će skupiti stotinu pretplatnika. I upita me prijatelj:

— Reci mi molim te, koliko si uistinu skupio pretplatnika?

— Pozdravi ti svog direktora i reci mu da je dobar prognozer i neka ubuduće ispu-

njava listiće za sportsku prognozu, odgovorim mu ja.

Posjetio sam jednog poznatog odvjetnika u našem gradu. Lijepo me primio u svojoj kancelariji i nakon uvodnog razgovora prijedem na stvar:

— Znate li da su skoro svi vaši kolege po struci članovi našega društva i pretplatnici NP? Bez predomišljanja, radosno i s voljom, odmah mi je dao i za članarinu i za pretplatu. Moja posjeta ni ovaj puta nije bila uzaludna.

Šefica jednog OUR-a, druge po veličini tvornice u gradu, nikako da pristane na molbu jednog našeg aktivnog člana, koji radi u istoj tvornici, da pretplati poduzeće. Žali mi se taj član:

— Predsjedniče, ako vi osobno ne pokušate, od toga neće biti ništa, jer su svi moji pokušaji, kao i pokušaji jedne kolegice planinarke, ostali bez uspjeha.

Vidim mu na licu, čitam iz očiju, da mu je zbog toga neugodno i da bi najradije on sam uplatio tu pretplatu pored svoje vlastite. Krenusmo svi troje do šefice. Putem pištam za njeno ime i prisjećam se da njena kćer polazi s mojom isti razred gimnazije. Ulažimo u njenu kancelariju i ona me pozdravi prijaznim riječima:

— Dobro došli, mi vas već čekamo.

Što je sad ovo, gledam začuđena lica svojih pratilaca planinara. Ali je situacija odmah postala jasna kad je nastavila s pitanjem:

— Drug je došao iza Zagreba zbog marketinga?

— Nisam iz Zagreba, ali radim neki sličan posao, snadim se ja. Predstavim se da sam predsjednik »Bila« i da dolazim zbog toga što ovi moji prijatelji do sada nisu uspjeli, da se čudim i jedva mogu vjerovati da jedno takvo poduzeće kao njeno ne želi ili se ne može pretplatiti. Nakon kratkog drugarskog razgovora i dogovora o tome gdje bi časopis radnicima bio najpristupačniji (prostorija društvene prehrane i biblioteka) izvršio sam uplatu za dvije pretplate, a društvo će možda u najskorije vrijeme dobiti nekoliko novih članova. Odlažeći iz tvornice moji mi planinari na rastanku rekoše:

— Nismo vjerovali da ćete uspjeti, ali vaša metoda, umještost, ustrajnost, baš kao i na izletima i u planinarskom društvu...

Cetvrtkom u društvenoj prostoriji vrvi kao u košnici: dolaze članovi, plaća se članarina, dogovaraju se izleti, razgovara se s pionirima koji se spremaju u planinarsku školu na Kalniku. Blagajnica neumorno piše uplatnice, tajnika muči neki dopis, Jožek požrtvovno nosi drva i opominje:

— Zatvarajte vrata, kaj ja zabadava krim!

Dolaze dvije umirovljenice, inače aktivne članice, i kažu mi sramežljivo:

— Znate, predsjedniče, naše su mirovine male a pretplata je upravo povišena. Ne ćete li nam zamjeriti ako nas dvije pretplatimo jednu zajdničku pretplatu?

Mislim ja: lako nama za pretplatnike dok imamo u društvu takve planinarke i sav sretan i veselo odmah im napišem uplatnicu. Zar nije ovo vrijedno da se objavi u NP?

Jedan moj zagrebački kolega, koji dobro pozna urednika NP, predložio mi je:

— Kada skupiš stotu pretplatu, posalji Željku telegram, ali me svakako prije obavijesti da se nađem pored njega, jer bi mu u tom trenutku mogla zatrebati prva pomoć.

Telegram sam poslao i, koliko mi je poznato, Željku se pri tom ništa loše nije dogodilo. On i dalje marljivo uređuje NP.

Evo, toliko o mojim akviziterskim dogodostima. A sada čekam slijedeći broj NP da pročitam otisnuto što je sve doživio planinar koji je sam skupio preko stotinu pretplatnika.

Književnost

• Enciklopedija fizičke kulture (knjiga I: A—O, izdanje Leksikografskog zavoda Jugoslavije, Zagreb 1975) poklanja prilično prostora planinarskim temama. Tako bibliografska jedinica Alpinizam ogradjuje posebno alpinizam u svijetu, u pojedinim naroda Jugoslavije i penjačku tehniku, ilustrirana je s 20 slikama u tekstu i 6 na prilogu u bojama. Jedinica Planinarstvo bit će obrađena u idućem (posljednjem) svesku, a u ovom svesku su obrađene neke teme koje su srodne planinarstvu: logorovanje i izleti. Od planinarskih organizacija imaju posebne članke: Asocijacija slavenskih planinarskih društava, Bosansko-hercegovački turistički klub, Đerovica, Fruška gora, Gorska služba spasavanja, Hrvatsko planinarsko društvo, Kočapnik i Mosor (čudan kriterij u izboru!), a od istaknutih planinara: A. Aleksić, J. Aljaž, R. Badjura V. Blašković, A. Brilej, B. Brinšek, B. Budisavljević, S. Četović, M. M. Debelakova, R. Dimitrijević, M. Dragman, K. Filipić, J. Fleger, J. Frischaufl, F. Orožen, B. i M. Gušić, M. Herzog, E. Hillary, V. Horvat, I. Kosirnik, O. Kučera, J. Kugy, R. Kušić, I. Lipovčak S. Mitrović i Lj. Nenadović. (Z. P.)

• OSA, Planinarski list omladinske sekcije PD »Želježničar« u Zagrebu, i dalje redovno izlazi. Treće godište završilo je s omašnjim brojem 15 od 25. prosinca 1975, ta-

ko da ovo godište ima ukupno 412 šapirografiranih stranica. OSA izlazi 5 puta godišnje, a donosi obilje raznovrsnoga gradiva, vrlo čitog, zanimljivog i ilustriranog crtežima. Steta da ne izlazi u knjigotisku, jer bi tada ilustracije bolje došle do izražaja. Suradnička se mreža sve više proširuje tako da ima suradnika iz gotovo svih republika. Prilozi se šalju na adresu: PD »Želježničar«, 41000 Zagreb, Trnješka 5 b. Urednik je Krešimir Ormanec. Tko se želi pretplatiti neka pošalje na račun društva 30101-678-362 čekom iznos prema vlastitoj odluci ili mogućnosti, a s naznakom »za OSU«.

(Z. P.)

• Planinar, list PD »Želježničar«, Sid, počeo je izlaziti 1975. kao šapirografirani dvomjesecišnik na 40 do 50 stranica po broju. Godište je završilo s brojem 5 u kojem je glavni prilog referat s proslavom 20 godišnjice društva. Uz to ima obilje drugih zanimljivih priloga: putopisa, društvenih vijesti, planinarskih portreta, vijesti, zanimljivosti, književnih koraka, humora itd. Urednik je Mića M. Tumarić. Prilozi se šalju na adresu: Miroslav Venčelovski, 22240 Sid, Općinski sud. Godišnja pretplata je 15 dinara, a šalje se na račun PD »Želježničar«, Sid, 66410-679-2122 s naznakom »pretplata za Planinar«.

• »Planinarski susreti« broj 9, glasilo PD »Sljeme« u Zagrebu,

Jurišićeva ulica 1, izšlo je prigodom 25. obljetnice osnivanja društva 11. svibnja 1975. godine. Od 71 šapirografirane stranice 18 ih je posvećeno prikazu 25-godišnjice rada, a napisao ih je dugogodišnji rukovodilac društva i poznati planinar Marko Mateček. Drugi dio sadrži niz zanimljivih putopisa, od kojih su najopširniji Preko Alpa i Pirineja od Vjere Hanzalek, Po Salzkammergutu od Mate Miličića i Po planinama Makedonije od ing. Zvonka Bergera. Steta što planinari poštari iz »Sljeme« ne daju veći publicitet ovom svom vrijednom glasilu kako bi i članovi drugih društava mogli dozнати o njihovu radu. Tako je, eto, broj 9. prvi koji je prispiuo u naše uredništvo. (Z. P.)

• Popis literature o speleologiji, šapirografiran na 34 stranice, objavlja je Komisija za speleologiju PSH u mjesecu listopadu 1975. godine. Sabrao ju je pročelnik Komisije ing. Vlado Božić. Sadrži 284 bibliografske jedinice koje su svezane u 17 skupina: opći pojmovi, povijest, geologija i geografija, oblici, klima, biologija, oprema i tehniku, terminologija, izrada nacrta, dokumentacija, turizam, zaštita, opasnosti, prva pomoć i spašavanje, fotografija, bibliografija i dr. Popis je namijenjen u prvom redu potrebama školovanja speleoloških kadrova. (Z. P.)

Jedan zimski uspon na Bjelašnicu

MILUTIN VASILJEVIĆ-LILO
SARAJEVO

Bilo je to jednog proljetnog dana. U gradu je već uvelike bilo proljeće, a na visokim planinama još uvijek je prava zima.

Nas trojica sarajevskih planinara, Tošo, Zdravko i Lilo, ubrzo smo se dogovorili: idemo na vrh Bjelašnice. Sastanak je sutra ujutro kod hotela Bristol. Jedan »Fićo« će nas odbaciti na Veliko polje na Igman planini, a onda za 3 do 4 sata po velikom snijegu, ako ne iskrne nešto nepredviđeno, možemo stići na vrh kao jaje bijele Bjelašnice, do meteorološke opservatorije na koti 2067 m.

Dogovoreno i izvršeno. Kada smo nakon vožnje od jednog sata stigli na Igman-planinu nebo je bilo bez i jednog oblaka, a sunce je sijalo svom svojom snagom. Na Igmanu nas je dočekao svim planinarima dobro poznati kurir iz meteorološke opservatorije, Mujo Holjan, da nam na teškom putu bude pri ruci. Onako iz pažnje Mujo je ponio ruksak druga Zdravka, koji je njegov direktor. I tada smo vidjeli da je ponekad dobro biti i direktor! A Tošo i Lilo su ponijeli svoje prilično teške naprtnjače jer se nosilo mnogo, ponajviše hrane, za boravak na Bjelašnici od tri od četiri dana.

Do Štirnog dola stigosmo bez nekog napora. Ali onih posljednjih 500 metara uspona po velikom snijegu i debeloj lednoj kori, teško je bilo savladavti, jer su se noge stalno klizale nazad.

Kada smo stigli na vrh Bjelašnice u Opservatoriju, bilo je vrijeme ručku, a mi smo bili baš dobro ogladnili. Dogovorili smo se da poslije ručka i odmora krenemo grebnom Bjelašnice do planinarske kuće Sitnik, drugoga dana da idemo do planinarskog doma Stanići, a treći dan da siđemo s planine.

Međutim svi su nam planovi propali. Čudljiva Bjelašnica je i ovoga puta pokazala svoju »surovu čud«. Dok smo mi ručali, navukli su se gusti oblaci, suncu nije bilo više ni traga, a vjetar je počeo duvati ogromnom brzinom i snagom. Nije bilo moguće otvoriti vanjska vrata od zgrade. O kretanju dalje nije bilo ni govora. I tako mi neplanirano ostadosmo »zarobljeni« u meteorološkoj opservatoriji dvije noći i dva dana sve dok se vrijeme nije popravilo. Telefonski smo o ovome obavijestili naše domove.

Eto, takva je Bjelašnica! Čas je lijepa i pitoma, a čas ružna i strahovita. Zato svi posjetioci ove planine treba da budu krajnje oprezni kako se više ne bi dogodila tragedija kao ona 1962. godine kada je kod samog vrha Bjelašnice u snježnoj oluji izgubilo živote sedam planinara-mladinaca iz Zemuna.

Slika: Meteorološki opservatorij na vrhu Bjelašnice pod snijegom Foto: Milutin Vasiljević — Lilo

Razvojni putovi planinarstva u Bosni i Hercegovini neposredno poslije oslobođenja

H. ČAŠEVIĆ

SARAJEVO

1. Uvod. Iako planinarstvo kao organizirani pokret egzistira već preko 100 godina, do danas među planinarama — i to ne samo među običnim poklonicima planine, nego i među planinarskim piscima (istoričarima, sociologima i dr.) — još nije izbrušen jedinstven odgovor na pitanje: šta je planinarstvo i u koju ga grupu ljudskih aktivnosti, koje proizlaze iz slobodnog vremena, treba smjestiti. Polemika koja se i danas oko ovog pitanja vodi u stručnoj ili popularnoj štampi, kao i heterogena mišljenja koja se u tom pogledu iznose, upućuju nas na zaključak da smo još daleko od konačnog rješenja i poređ toga što upravo danas brojne transformacije i novi karakteristični oblici suvremenog planinarenja daju mnogo činjenica iz kojih se mogu izlučiti potrebnii zaključci.

Jedino u pogledu sistematizacije planinarskih disciplina postoji danas među planinarskim radnicima i publicistima bar prešutna saglasnost. Gotovo unisono je prihvaćeno da planinarstvo obuhvata pored pješačkog planinarenja još i alpinizam, planinarsko skijanje i špiljarstvo, iako se i u ovom pogledu pojavljaju tu i tamo znaci lutanja, pa se npr. u planinarstvo ubrajam i obični organizacijski pothvati i slične radnje kojima se samo ostvaruju uvjeti za normalno planinarenje, kao što su izgradnja planinarskih objekata, označavanje putova, organiziranje vodičke službe ili službe spasavanja i sl. (Sigurno je, međutim, da se bez ovih organizacijskih predradnji moderno planinarstvo ne bi moglo ni zamisliti, pa stoga svako historijsko razmatranje razvijta planinarstva na jednom području nužno prepostavlja i razmatranje razvijta planinarske organizacije.)

Ova jedinstvenost, bar u prihvaćanju sistematizacije planinarskih disciplina, ima poseban značaj za planinarstvo u Bosni i Hercegovini, gdje je u periodu između dva rata (da ne spominjemo austrougarski period) postojala gotovo potpuna konsternacija u pogledu pojma i sadržaja planinarstva i njegovih disciplina. U jednom vremenu — oko tridesetih godina — među planinarskim radnicima prevladavala je ideja da alpinizam apsolutno ne spada u planinarstvo i da ga treba brisati s popisa planinarskih aktivnosti. (Koliko su ovakva shvaćanja štetila ionako mukotrpnom razvitku mladog bosansko-hercegovačkog alpinizma danas nije teško uočiti!)

Ovakva ili slična shvaćanja nisu bitnije evoluirana u BiH sve do 1941. godine, do sloma predratne Jugoslavije, kada se dolazi

skom okupatoru i stvaranjem tzv. NDH pre-kida jedan plodni period planinarskog života ove republike. Dekretom okupatorske vlasti raspuštene su sve planinarske organizacije u Bosni i Hercegovini, osim HPD »Bjelašnica«, koje je preuzeo imovinu i arhivu raspuštenih društava. Ova dekretirana integracija svih planinarskih društava praktično je brzo pretvorena u običnu administrativnu formalnost. Samo nekoliko mjeseci poslije okupacije, uslijed svenarodnog ustanka, onemogućen je pristup gotovo svim planinama BiH, da već u prvim godinama rata gotovo svi planinarski objekti — a bilo ih je ukupno 40 — iščeznu u plamenu jedne nesmiljene borbe. Prve dane oslobođenja dočekale su svega tri demolirane ali ipak relativno očuvane planinarske kuće (dvije na Trebeviću i jedna na Čvrsnici).

Za vrijeme turobnih dana okupacije planinarski život u BiH prestaje. Još do jula 1941. bilo je nekako moguće, uz veliku odvažnost i znatan rizik, otići do planinarskih objekata na Jahorini, Romaniji ili Crepoljskom*, da kasnije čitava planinarska aktivnost pojedinaca, koji su uspjeli da se održe u okupiranom Sarajevu, bude svedena na kratke planinarske ili skijaške izlete — između dva policijska sata — do Prvog šumara ili Brusa na Trebeviću, rijede do Dobre vode, a sasvim rijetko do vrha ove planine. Dekretom određena planinarska organizacija, koja je zadržana pod okupacijom, svedena je na administrativno vegetiranje i na čuvanje planinarske arhive.

2. Razdoblje obnove planinarstva: 1945—1948. U prvim godinama poslije oslobođenja nije bilo moguće uspostaviti kontinuitet s predratnim veoma aktivnim i uglavnom naprednim planinarskim pokretom u BiH. Stara planinarska organizacija bila je totalno uništena, planinarski kadrovi prorijedeni ili upućeni na druge poslove, gotovo svi planinarski objekti do temelja razoreni. Planinarska dokumentacija i arhiva uslijed nerazumijevanja pojedinaca bačena u otpad, uda-

* Od početka ljeta 1941., a prije početka narodnog ustanka, iz pojedinih planinarskih kuća sistemske su iznošeni razni predmeti i upućivani u »nezpoznatom pravcu«. Tako je iz planinarskog doma Planinarske sekcije »Derzelez« na Romaniji iznesen radio-aparat na baterije, koji je u ono doba bio znatna vrijednost. Nismo mogli provjeriti istinitost navoda da su ovo učinili po naredenju organizatora ustanka Mustafa Dovadžija i Avdo Hodžić zvan Celik, koji su inače bili aktivni članovi spomenute planinarske sekcije.

ljenije planine većinom nepristupačne i nesigurne zbog ostataka razbijenih bandi, a sredstva za organiziranje novog planinarskog života i za izgradnju novih planinarskih objekata skučena i ograničena pred neminovnim prioritetom obnove popaljenih ljudskih naselja.

Pod ovakvima prilikama akcioni radius planinara bio je znatno stegnut i ograničen na najbližu okolicu pojedinih gradova, prvenstveno Sarajeva, gdje su planinari u prvim godinama po oslobođenju svoje ishodišne tačke prvenstveno tražili na Trebeviću, Crepoljskom i Jahorini, dok su tek pojedinci stizali i na druge obližnje planine (Romanija i dr.).

I prva poslijeratna obrada planina bila je usmjerena prema spomenutim planinarskim područjima pri čemu su planinari vrlo lako našli zajednički interes s Jugoslavenskom narodnom armijom i organizacijom sindikata. U periodu od 1945. do 1948. izvršena je opravka oštećenih planinarskih kuća na Trebeviću (kuća »Prvi šumar« i planinarski dom pod vrhom Trebevića), nužno adaptirana jedna seoska kuća na Brusu za potrebe planinara, izgrađen vojni hotel na Jahorini koji planinarima širom otvara svoja vrata, započeta izgradnja velikog sindikalnog centra za odmor na Crepoljskom i baraka za smještaj skijaša na Jahorini.

U ovo vrijeme Odbor za planinarstvo, koji je 1945. formiran pri Fiskulturnom savezu BiH, još nije imao, niti je mogao imati, jasno izgrađene koncepcije o budućem razvijanju planinarstva i planinarskih organizacija koje se pojavljuju — u skladu sa predratnim tradicijama — kao sekcijske pri pojedinim nogometnim društvima u Sarajevu (»Željezničar«, »Torpedo«, »Udarnik« i dr.). Aktivnost ovih prvih planinarskih organizacija prvenstveno je usmjerena na organiziranje planinarskih radnih akcija, a tek neznatno na samo planinarenje, što je za ono doba bilo i sasvim razumljivo. U ovom periodu naročito odskače svojim organiziranim radom Planinarska sekcija »Željezničar«, koja uspijeva uz znatne napore da obnovi demolirani planinarski dom pod vrhom Trebevića.

3. Razdoblje organizacijskog osamostaljenja i oživljavanja rada. Uspješno okončanje prve etape obnove ratom uništene zemlje, čvrsti prelazak na plansku privredu, relativno stabilni politički život, koji čak ni udarci Informbiroa nisu mogli bitnije uzdrmati, a s tim u vezi i gotovo potpuna sigurnost kretanja po svim krajevima zemlje, uvjetovali su 1948. godine oživljavanje društvenog života uopće, a planinarstva posebno. U ovoj godini planinarstvo u BiH prelazi u novu, prelomnu fazu svoga razvitka. Umjesto malih planinarskih sekacija, koje su djelovale bez jasno određenih koncepcija i prema uvjetima datog momenta, stvaraju se prve snažne planinarske organizacije koje ne okupljaju samo preživjele predratne planinare, nego poniru i u široke mase, pronađaze nove pobornike planinarske misli i njih-

hov zanos pretvaraju u stvaralačku akciju, tako da se uz svu potrebnu kritičnost može tvrditi da prava revitalizacija planinarskog života u BiH počinje tek 1948. godine ili, konkretnije, osnivanjem prvih samostalnih planinarskih organizacija.

Neposredno poslije osnivanja Planinarsko-smučarskog saveza BiH uslijedilo je konstituiranje prva dva planinarska društva u republici (u septembru 1948. Društvo planinara, smučara i alpinista »Jahorina«, a u oktobru iste godine Planinarsko-smučarsko društvo »Bjelašnica«), koja okupljaju najveći broj sarajevskih aktivnih planinara. Za nepunu godinu dana u mnogim mjestima republike, pa čak i tamo gdje nisu postojali realni uvjeti za stvaranje planinarske organizacije, formiraju se planinarska društva (u 1949. godini devet novih društava). Ovaj organizacijski zamah pratimo i u slijedećoj godini (1950. godine u Sarajevu niču nove velike planinarske organizacije »Željezničar«, »Treskavica« i »Trebević«, koje se materijalno oslanjaju na pojedina privredna poduzeća, dok se u unutrašnjosti pojavljuju nova društva, tako da je već 1951. godine u Bosni i Hercegovini registrirano 31 društvo i evidentirana 22 inicijativna odbora za formiranje novih planinarskih društava (isp. »Oslobodenje« od 10. X. 1951).

Ovaj neočekivani razvitak planinarskih organizacija pa, naravno, i planinarstva u BiH, ima svoj korijen u izdašnoj pomoći najviših državnih organa i institucija, posebno JNA, u pomoći privrednih i društvenih organizacija te u tretiraju planinarstvu kao organizacije nužno potrebne za narodnu obranu, pa dosljedno tome i u pružanju pune društveno-političke podrške planinarstvu kao pokretu širokih narodnih slojeva. S druge strane u pojedinim mjestima, a posebno u Sarajevu, organizirano planinarstvo je imalo već tradiciju u ono doba dugu gotovo punih 60 godina, priličan broj izgrađenih kadrova, a pored toga su široki slojevi, osobito omladina, u planinarstvu prvog poratnog desetljeća vidjeli atraktivan pokret koji je i pod uvjetima skučenih ekonomskih mogućnosti pružao snažnu platformu za trošenje slobodnog vremena, pa često puta davao i određene, ne baš beznačajne, materijalne i druge beneficije (povlaštena vožnja na željeznicu, planinarska i skijaška oprema, dodatna hrana prilikom marševa, pohoda i radnih akcija i sl.).

Ovoj gotovo euforičnoj planinarskoj aktivnosti pokušale su planinarske organizacije, a posebno Planinarski savez BiH (PS BiH), dati ne samo osmišljeni okvir, nego i sadržaj. U skladu s općim intencijama, čitava aktivnost svodi se u planske regule. Održavaju se planinarski tečajevi veoma ozbiljnog, pa čak i predimenzioniranog sadržaja, gdje se u praktičnom dijelu tečaja vojnom odgoju planinara daje dominantan značaj, dok teoretski dio obuhvaća osnovna znanja iz historije planinarstva do topografije, geologije i geomorfologije. (Isp. Plan i program planinarskog

kursa PS BiH od 17. XI 1950). Brojni planinarski izleti i skijaška natjecanja nose nalažeće elemente vojne organizacije i akcije, dok planinarski marševi i slični pohodi (prenos planinarske štafete, posjete najznačajnijim mjestima oslobođilačkog rata, pohodi tragom velikih ofanziva itd.) imaju izrazito političko-odgojni značaj. Prva planinarska natjecanja manifestiraju se u sticanju značke fiskulturnika koja se postizava obilaskom određenog broja planina i vrhova, dok poseban sadržaj rada čine planinarske radne akcije ne samo na izgradnji planinarskih objekata i obradi planina, nego i na izvođenju radova općeg društvenog značaja (pošumljivanje, pomoći selima, izgradnja vodovodnika, postavljanje elektroinstalacija i sl.). Sudjelovanje na radnim akcijama ima i svoj materijalni stimulans, jer daje pravo pod određenim uvjetima na dodjelu planinarske opreme koja se u ono doba nije mogla nabaviti redovnim putem.

Glavna je planinarska aktivnost u ovom periodu usmjerena izgradnji planinarskih kuća i skloništa, a donekle obnovi i označavanju planinarskih putova i staza (prva planinarska kuća pod Gradinom na Bjelašnici izgrađena je 1. XII 1948., da već krajem 1954. u Republici bude podignuto 29 planinarskih kuća, domova i skloništa). Finansijska sredstva za ovu zaista impozantnu izgradnju osiguravaju državni organi i privredne organizacije, a samo djelimično sama planinarska društva. U 1950. godini PS BiH poveo je akciju za prikupljanje novčanih sredstava za izgradnju planinarskih kuća te štampao i posebne priznanice-zahvalnice s oznakom dijarske vrijednosti priloga. Međutim, mnogo je veći doprinos planinara bio u životu dobrovoljnog radu, često i pod najtežim uvjetima.

I pored toga što PS BiH nastoji da se izgradnja objekata izvodi programski i planinski, već lociranje prvi planinarskih kuća pokazuje i određeni nedostatak sistema izgradnje prema stvarnim potrebama (neravnomjerna raspodjela novoizgrađenih objekata po pojednim planinama, pojava većeg broja suvišnih objekata u jednoj planinskoj regiji, a zapostavljanje drugih isto tako važnih planinskih područja i sl.). Ovo zastranjanje u izgradnji prvi planinarskih objekata potječe prvenstveno iz pogrešne orientacije pojedinih društava na obradu jedne, »matične« planine, a donekle i iz pretjeranog afiniteta pojedinih planinarskih radnika prema određenim planinama ili planinskim područjima.

Obrada planina, a posebno označavanje planinarskih puteva i staza, vrši se s mnogo više širine. Ovdje je pažnja usmjerena prema najatraktivnijim planinama BiH (Prenj, Čvrsnica, Treskavica i dr.), na čak i prema pojedinim planinskim skupinama izvan BiH (u julu 1949. mala gruna članova PD »Jahorina« označava sve najvažnije putove na Durmitoru, zbog čega dobiva neposredno prizna-

nje najviših političkih rukovodilaca Crne Gore).

Stvaranje jakih planinarskih organizacija i njihovo postavljanje na stabilnu materijalnu podlogu dovodi do masovnog priliva članstva i — što je još važnije — do masovnog posjećivanja planina po najstrožijim planinarskim regulama. Planinarenje postaje sadržaj slobodnog vremena mnogih ljudi bez obzira na društveni položaj, a organizirani planinarski izleti gotovo redovna pojava.

Osnovna karakteristika izleta jeste njihova širina i masovnost, posebno prilikom planinarenja po udaljenim i nepoznatim planinama. Ova pojava je lako objašnjiva ako se uzme u obzir činjenica da u ono doba nije bilo previše privlačnih mogućnosti za trošenje slobodnog vremena i da je ondašnji stepen našeg ekonomskog razvitka isključivao individualno usmjeravanje u drugim pravcima.

Siroki interes za planinarenje sigurno nije mogao proći i bez žrtava. Dana 17. augusta 1949. godine u mečavi na Prenju, a zbog neiskustva svoga vodiča, smrtno stradaju slovenačke planinarke Ada Modić i Marija Hribar. Ova prva planinarska tragedija u planinama BiH nije bila samo upozorenje na podmuklost planine Prenj, koja je i kasnije uzimala svoje žrtve, nego i poziv za poduzimanje konkretnih mjera za stvaranje službe spasavanja.

4. Alpinizam. Alpinizam, kao najviša planinarska disciplina, bio je u godinama između dva rata u BiH tek u začetku. I pored toga što pojedine bosansko-hercegovačke planine pružaju relativno veoma privlačne uvjete za alpinističko djelovanje (Čvrsnica, Prenj, Treskavica, Velež, Romanija, Zelengora i dr.), u predratnom periodu svega je nekoliko odvoznih pojedinaca pokazivalo interes za stijene, dok su samo u nekim društвima postojale manje alpinističke sekcije. Uzroke ovoj pojavi treba tražiti u čitavom razvitku bosansko-hercegovačkog planinarstva, posebno u stavu građansko-službeničkog elementa koji je pretežno davao ton razvitku i sadržaju predratnog planinarstva i usmjeravao ga primarno ka pješačkom planinarenju, a donekle i prema skijanju, bojažljivo izbjegavajući »nepotrebne« rizike alpinističkih uspona.

Pošlije oslobođenja, zahvaljujući novim shvatanjima o sadržaju, mjestu i ulozi organiziranog planinarstva, posebno u obrani zemlje, pojavljuju se ozbiljna nastojanja da alpinizam dobije odgovarajući položaj u planinarskoj aktivnosti.

U periodu obnove planinarskog života (1945—1948) na alpinizam se teško moglo pomisljati, jer je i domet pješačkog planinarenja bio jako ograničen, a pred slabim planinarskim sekcijama, organiziranim pri nogometnim klubovima, stajali su mnogo važniji problemi i zadaci.

Tek stvaranjem samostalnih planinarskih organizacija, kojih je osnivanje 1948. godine početak perioda revitalizacije planinarstva

uceće, problem organiziranja alpinizma kao posebne planinarske discipline postaje akutan i aktuelan. Ovdje je, međutim, trebalo otpočeti sve ispočetka, jer pored gotovo potpunog nedostatka alpinističkih tradicija u BiH, planinarske organizacije i forumi nisu raspolagali ni sredstvima, ni kadrovima sposobljenim za ovu komplikiranu planinarsku djelatnost. Zbog toga se organiziranje alpinizma postavlja u početku na centralističkoj osnovi. U PS BiH formira se alpinistički odjek koji treba da bude začetnik osnivanja alpinističkih sekcija i odsjeka u planinarskim društвима.

Važnost alpinizma posebno je naglašena u Statutu PS BiH iz 1949. godine; u planu istog saveza za 1950. predviđena je izgradnja dva alpinistička bivaka na Čvrsnici i Prenju (što nije nikada ostvareno); na saveznom savjetovanju na Komni (oktobar 1949) doneseni su zaključci za unapređenje alpinizma, čak je 1950. godine Planinarski savez Jugoslavije obrazovao Koordinacionu komisiju za alpinizam od predstavnika svih republičkih saveza, dok je iste godine na međurepubličkom planinarskom savjetovanju (novembar 1950) iznesen prijedlog da planinari, a posebno alpinisti, služe vojni rok u planinskim jedinicama JNA.

Radi obrazovanja prvih alpinističkih kadrova PS BiH upućuje četvericu planinara na alpinistički tečaj u Sloveniju. Na saveznom alpinističkom tečaju, koji se održava polovicom oktobra 1969. godine na Prenju, sudjeluje šest predstavnika BiH. Osim toga do kraja 1950. organizirana su dva republička alpinistička tečaja (na tečaju u septembru na Čvrsnici 30 polaznika, od čega 16 pripadnika JNA). U svojim planovima rada za 1951. godinu Savez stavlja na značajno mjesto zadatak odgajanja alpinističkih kadrova.

Pod ovako povoljnim uvjetima mladi bosansko-hercegovački alpinizam uzima svoj zalet. Od manjih i stidljivih uspona brzo se prelazi na veće i snažnije pothvate. Penju se smjerovi, kojima su prolazili predratni pioniri bosansko-hercegovačkog alpinizma (Pešti-brdo na Čvrsnici i sl.), izvode se prvi »prvenstveni usponi« itd.

Međutim, alpinizam kao najteža planinarska disciplina teško se može zamisliti bez žrtava. U tome, u toj permanentnoj opasnosti, leži možda i njegova draž. Ova zla kobi nije mogla mimoći ni mlađi bosansko-hercegovački alpinizam koji već 1951. godine daje svoju prvu žrtvu. Prilikom vježbe na stijeni kod Babinog zuba, neposredno na izlazu iz Sarajeva, gine 10. aprila te godine mlađi Hidajet Haračić zbog pada prouzrokovanih pucanjem neodgovarajućeg konopca.

Očekivanja da će bosansko-hercegovački alpinizam nastaviti u relativno povoljnim uvjetima svoj put uspona, nisu se ostvarila. Naime, izgleda da ni poslije oslobođenja stara shvaćanja o alpinizmu, koja su opterećivala predratni planinarski pokret, nisu potpuno izbljedila iz svijesti pojedinaca i da su

— često zahvaljujući pogrešnim stavovima samih alpinista — bila konstantno prisutna u našem planinarskom životu kao barijera koja je onemogućavala da se alpinizam prihvati kao ravnopravna planinarska disciplina i središnji dio planinarstva. Zbog toga se alpinizam nije nikada mogao uklopiti u redovnu planinarsku organizaciju (ova poteskoća čak ni danas nije potpuno uklonjena), lebdio je uvijek izvan organizacije i to po mišljenju alpinista kao nešto »posebno i više«, a po mišljenju pojedinih planinara kao nešto »potpuno suvišno«, tako da je napokon cijela organizacija alpinizma i djelovanje alpinista palo na leđa nekoliko entuzijasta. Čim su oni 1952. godine sticajem prilika upućeni na drugi posao, naglo pada alpinistička aktivnost. Na plenumu PS BiH 16. XI 1952. na Jahorini konstatirana je ova činjenica, upućene oštре zamjerke planinarskim društвимa i donesen zaključak da se ponovno ožvi alpinizam u okviru PS BiH, što je uslijedilo tek nekoliko godina kasnije.

5. Gorska služba spašavanja. Razvitak planinarstva u Bosni i Hercegovini, a posebno alpinizma, nužno je uvjetovao stvaranje posebne službe, koja će se brinuti o spašavanju planinara u nevolji. Već je u prvom statutu PS BiH cijelo poglavlje koje se odnosi na planinarsku službu spašavanja. Organiziranje ove službe trebalo je da se provede formiranjem baza za spašavanje na teritoriji BiH u mjestima, gdje to bude potrebno. Baze su direktno — prema odredbama statuta — vezane za Savez. Na pojedinim republičkim ili saveznim planinarskim savjetovanjima doneseni su čak i konkretni zaključci o unapređivanju službe spašavanja (na savjetovanju u oktobru 1949. na Komni odlučeno je da se na međunarodni tečaj spašavanja pošalje jedna jugoslavenska ekipa), dok se u godišnjim planovima rada PS BiH redovito predviđa i održavanje tečajeva za spašavanje.

Međutim, i pored pravodobnog postavljanja pravne osnove za formiranje službe spašavanja, i pored brojnih zaključaka i deklarativnih izjava, i pored akutne potrebe za osnivanje ove službe zbog pojave ozbiljnih nesreća u planinama BiH, Savez ne uspijeva da u ovo vrijeme organizacijski postavi službu spašavanja bez obzira na činjenicu što su postojala najnužnija materijalna sredstva za ovu svrhu i što je Savez raspolagao dovoljnim brojem iskusnih planinara, među kojim se nalazilo i nekoliko poduzimljivih alpinista. Formiranje službe spašavanja odlagano je iz godine u godinu. Ulogu spašavaoca Savez je prepuštao planinarskim društвima i spasavalačkim ekipama, koje su ad hoc stvarane prema ukazanoj potrebi. (Radi komparacije napominjemo da se u periodu između dva rata nije postavilo kao ozbiljan problem formiranje posebne službe spašavanja, ali se ne može reći da nisu poduzimane nikakve mјere u ovom pogledu. U nekim planinarskim kućama postojali su ormarići

za prvu pomoć, konopci i nosila, a vojska, koja je bila specijalno zainteresirana za razvitak skijanja, pružala je sa svoje strane u izvjesnim slučajevima potrebnu pomoć uglavnom preko Zimsko-sportskog podsaveta u Sarajevu. U planinarskoj štampi onog vremena — »Odjeci« broj 9/1935 — nalazimo podatak da je Društvo planinara u BiH primilo dva para nosila na skijama radi »... eventualnog spasavanja zimi, a i ljeti u planinama«. Nosila su raspoređena u planinarske kuće Štirni do i Bitovnja.

O ovim organizacijskim propustima u pogledu službe spašavanja vrlo se ozbiljno raspravljalo na plenumu PS BiH 16. XI 1952. godine i tom prilikom zaključeno da Savez osnuje gorsku službu spašavanja prema pravilniku koji je na samom plenumu predložio Alpinistički odsjek. Odmah je riješeno i pitanje finansiranja službe spašavanja po većanjem godišnje članarine za 5 dinara, zaključeno je da se u budžetu Saveza za 1953. godinu predvide sredstva za potrebe službe spašavanja, da se sa poduzećem »Bosna-sport« razmotri mogućnost izrade opreme za spasavaoce i primljen je na znanje zaključak savezne Komisije za alpinizam, da se od subvencije socijalnog osiguranja u visini od 2 miliona dinara dodijeli BiH 100.000 dinara i to 60.000 za opremu, a 40.000 dinara za školovanje spasavalaca.

Svi ovi zaključci i odluke nisu izvršene ni u sljedećoj godini, niti poslije, pa i nakon druge prenske tragedije (smrt zagrebačkog planinara Mladena Škreba u februaru 1954. zbog iscrpljenosti). Tek 1957. godine formirane su prve organizacijske jedinice službe spašavanja.

6. Skijanje. Zahvaljujući sretnoj okolnosti da je predratna planinarska organizacija u BiH odgojila relativno dobru generaciju skijaša, i to ne samo skijaša-natjecatelja, nego i skijaša-planinara, već u prvim godinama poslije oslobođenja skijaštvo najavljuje svoju aktivnu prisutnost u planinarskom životu i prije njegovog konsolidiranja stvaranjem samostalnih planinarskih organizacija. Bilo kao članovi planinarskih sekcija, bilo kao neorganizirani planinari, skijaši se već u prvim zimama po oslobođenju pojavljuju na Trebeviću, Crepoljskom i drugim bližim planinama, te pri tome — što je i razumljivo — odmah manifestiraju svoju težnju za natjecanjem, a ujedno potvrđuju još prije rata utvrđenu istinu, da budućnost bosansko-hercegovačkog skijanja, posebno natjecateljskog skijanja, leži u prvom redu na strmim padinama dviju odlično orientiranih planina: Jahorine i Vlašića.

Prve samostalne planinarske organizacije smatraju se istodobno i skijaškim organizacijama, koje znatan dio svojih sredstava i aktivnosti usmjeravaju na razvitak skijanja, i to natjecateljskog skijanja, dok se planinarsko skijanje ograničava na obuku skijaša-početnika, a dalja sudbina usavršavanja planinara-skijaša potpuno ispušta iz ruku.

Dosljedno ovakvom stavu već prva planinarska društva stvaraju svoje natjecateljske skijaške epipe koje sudjeluju na republičkim i drugim skijaškim natjecanjima (na republičkom prvenstvu 1948/49. godine pobjeduje ekipa PD »Jahorina«), dok članovi društva dobivojno rade na izgradnji skijaških objekata na Jahorini (barake Komiteta za fiskulturu i sl.) i Trebeviću. U programu rada PS BiH dominantno mjesto zauzima organiziranje raznih skijaških natjecanja (srednjoškolska prvenstva, propagandno trčanje, republičko prvenstvo itd.), pa soga ne iznenađuje što se skijaši natjecateljskih ambicija veoma rano i organizacijski distanciraju od planinara i već 6. oktobra 1949. godine formiraju Smučarski klub »Sarajevo« kao preteču sadašnjeg Sarajevskog smučarskog kluba.

Upada u oči da se u ovo doba posebna pažnja poklanja klasičnim skijaškim disciplinama (daljinsko trčanje) i skijaškim skokovima (na Jahorini i Trebeviću postojale su po dvije manje skakaonice, a na Smetovima kod Zenice jedna), dok su ove discipline danas gotovo potpuno iščezle iz programa skijaških natjecanja (danasa u BiH nema ni jedne skakaonice). Ova bi se pojava mogla objasniti činjenicom što daljinsko trčanje ne traži uređaje kao alpske discipline, niti pak odviše skupu opremu, a osim toga i okolnošću što je u BiH već postojala duga tradicija daljinskog trčanja. Čim je Jahorina dobila sve potrebne uređaje za intenzivni razvitak alpskih disciplina (ski-liftovi, uspinjače i sl., prva uspinjača izgrađena 4. I 1953. godine), a povećani standard omogućio nabavku skuplje opreme, dolazi do potpunog potiskivanja daljinskog trčanja i skijaških skokova kao manje atraktivnih skijaških disciplina.

Za određeni broj skijaša-natjecatelja planinarske organizacije su uspijevale preko Saveza nabaviti kvalitetniju opremu, dok je najveći broj skijaša bio upućen na standarde skije, uglavnom slabijeg ili vrlo lošeg kvaliteta, koje su zajedno s jeftinim i jednostavnim vezovima i ljeskovim štapovima u dovoljnem broju isporučivale na tržiste domaće privredne organizacije.

Nemajući jasnog stava niti odgovora na vječno aktuelno pitanje: kakva je razlika između natjecateljskog i planinarskog skijanja i kamo organizacijski spada natjecateljsko skijanje. Planinarski savez u odnosu na skijanje poduzima neobjašnjive organizacijske eksperimente. Već 5. juna 1949. godine jedinstveni savez planinara i smučara razdvaja se na dva posebna saveza s argumentacijom da natjecateljsko skijanje traži posebnu organizaciju izvan planinarstva. Tri godine poslije obadvaju se ponovno fusioniraju (20. aprila 1952) u Planinarsko-smučarski savez Bosne i Hercegovine radi »... potreba bržeg i svestranijeg razvijatka planinarstva i smučarstva u našim današnjim uslovima...« (izvod iz zapisnika Godišnje

skupštine, »Bilten Planinarsko-smučarskog saveza« broj 8-9/1952), da nakon dvije godine (1954) dove do nove definitivne dezintegracije i ponovnog stvaranja posebnog planinarskog i smučarskog saveza.

7. Speleologija. Među planinarskim piscima donekle je sporno da li je špiljarstvo posebna planinarska disciplina ili je to samo podvrsta alpinizma (dubinski alpinizam). No, bez obzira na ove teoretske rasprave, stoji činjenica da su planinari u BiH u vijek pozivali određeni interes za špilje, polupećine, pećine i jame koje su kao fenomen krša u BiH prilično brojne, pa neke čak i veoma zanimljive, ali bi teško bilo reći da je prije rata bilo organiziranih planinarskih ispitivanja krškog podzemlja. Uglavnom, sve se svodilo na posjete pojedinim pećinama (Banja-stijena, Bijambarska pećina, Popova pećina, Vjetrenica, Kečina pećina, Kuvija itd.) bez kakvih većih alpinističko-špiljarskih ambicija.

Poslije oslobođenja špiljarstvo pri formiranju prvih planinarskih organizacija kao da je zaboravljeno, iako su špilje i jame budile tužne asocijacije na događaje iz nedavno minulog rata. U planovima i programima novostvorenih planinarskih organizacija, pa ni u statutima Saveza, ne nalazimo gotovo nijednu riječ o špiljarstvu. Gotovo jedini pisan trag o interesiranju planinara ovog vremena za špiljarstvo jesu članci Vejsila Čurčića o špiljama i pećinama koji su objavljeni prije rata i preštampani 1951. godine u časopisu »Planinar».

Ipak se ne može reći da ni u ovo doba nije postojao nikakav interes za špilje, pećine i slične krške fenomene. Planinarska društva su priredivala, doduše rijetko, organizirane izlete u pojedine pećine, posebno u Vjetrenicu, Bijambarsku pećinu i Banja-stijenu, ali bez ikakvih većih pretenzija. S druge strane pojedini alpinisti povremeno su sudjelovali u istraživanju nekih pećina i jama, pretežno za potrebe privrednih i drugih organizacija.

Ovakav tretman špiljarstva u prvim poratnim godinama mogao bi naći možda svoje obrazloženje jedino u činjenici da u poslijeratnim planinarskim organizacijama nije bilo pojedinaca zainteresiranih za ovu planinarsku disciplinu, koji bi mogli i znali osigurati špiljarstvu mjesto u ondašnjim planinarskim nastojanjima.

Kao samostalna planinarska disciplina, koja teži da realizira određene ciljeve, špi-

ljarstvo se tek šezdesetih godina pojavljuje u organiziranom planinarskom životu BiH i nalazi svoje malobrojne poklonike — a njih zbog neatraktivnosti i anonimnosti špiljarska nikada ne može biti mnogo — u redovima pojedinih planinarskih društava.

8. Zaključak. Promatrajući iz današnje perspektive, trideset godina nakon oslobođenja, razvitak bosansko-hercegovačkog planinarstva u prvom poratnom desetljeću — tj. mučni period obnove planinarskog života (1945—1948) i plodonosni period organizacijskog osamostaljivanja i oživljavanja planinarstva (1948—1952) — objektivno se mora priznati da su ondašnji planinarski pregaoci učinili zaista velik posao. Danas im možemo možda prigovoriti zbog nekih nedosljednosti o mjestu i ulozi planinarstva, a posebno skijaštva, zbog podržavanja izvjesnih kampanjskih aktivnosti, zbog ponekad naglašenog administrativnog dogmatizma koji je suzbijao ličnu inicijativu, zbog prilično neplanske izgradnje nekih planinarskih objekata, zbog unošenja preozbiljnih pa čak i asketskih elemenata u odgoju mladih planinara, ali ih ipak pri tome moramo razumijeti, jer moramo razumijeti i vrijeme u kojem su djelovali. Ne možemo im poreći — i pored nekih pogrešaka — entuzijazam i dobromanjernost, pa u izvjesnom smislu i potpunu realnost, jer su već 1950. godine osjetili da vrijeme dotacija i subvencija planinarstvu ne će dugo potrajati, da se planinarstvo mora brzo reorganizirati i orijentirati na izdržavanje iz vlastitih sredstava, budući da se privredni i društveni razvitak Jugoslavije, nakon uvođenja radničkog samoupravljanja i popuštanja ekonomskog centralizma, kretao novim putanjama koje su vodile do stroge ekonomske ravnice.

I zaista, već 1953. godine planinarstvo Bosne i Hercegovine, pod novim društvenim i ekonomskim uvjetima ulazi u novo razdoblje svoga razvitka (ovu vremensku granicu ne treba shvatiti oviše pojednostavljeno), razdoblje održavanja i unapređivanja postignutih tekovina.

Otprilike deset godina poslije, neosporno povećanje osobnog i društvenog standarda i sve razvijenija samoupravnost dovode planinarske organizacije u slijedeće razvojno razdoblje, razdoblje prilagođavanja shvaćanju novog vremena, a posebno shvaćanjima nove generacije — savremenika lunarnih letova, mladih ljudi, koji daleko i neslućeno pomiču sve dosadašnje granice rizika. Ovaj proces još nije završen.

Tko je bio Ljudevit Rossi

Dr IVO LIPOVŠČAK

ZAGREB

Dva puta kada sam bio s više planinara na Rožanskim kukovima na Sjevernom Velebitu kod skloništa koje nosi ime Ljudevita Rossija pitao je neko od prisutnih, tko je bio Ljudevit Rossi? To me je potaklo da o ovom veoma značajnom čovjeku u našem planinarskom pokretu iznesem najpotrebnije podatke, manjeviše poznate samo starijim planinarima.

Ljudevit Rossi rođio se 1850. godine u našem kršnom Senju od matere Senjkinje i oca carinskog činovnika. Nauke je svršio u Senju, a službovanje započeo u Rijeci kao poštanski činovnik. Godine 1874. zahvalio se na službi i otišao u Split, gdje mu je tamošnji gimnazijalni ravnatelj Matas povjerio da upotpuni prirodopisne zbirke koje su se odnosile na tamošnju okolicu. Iste godine proputovao je Dalmacijom, Likom i Gorskim kotarom. Navrnuo je i u Zagreb, gdje je kratko vrijeme radio kao pisar u Jugoslavenskoj akademiji. U to vrijeme dobio je poziv doktora Doberna, vlasnika zoologičke postaje u Napulju, da primi dužnost konzervatora i knjižničara. Tu je ostao do 1876. godine kada je bio primoran da se vrati u domovinu radi vojne dužnosti.

Iako je po ocu, potomku prekomorskog doseljenika, nosio tuđe ime, njegovo srce živo se privoljno rođenoj grudi svoje majke Hrvatice, te je svojoj zemlji ostao nepokolebivo vjeran do posljednjeg daha.

Još kao gimnazijalac zavolio je botaniku i njom se bavio cijela života sabirajući i proučavajući biline u riječkoj i senjskoj okolici. Doskora se povezao s inozemnim botaničarima i biline slao u Belgiju, Njemačku, Austriju i Mađarsku.

Godine 1876. i 1878. poslao ga je profesor Brusina, ravnatelj zoološkog muzeja u Zagrebu, u Slavoniju i Srijem da sabere i prući slatkodovne mukušce, pa su njegovi nalazi većinom izloženi u našem muzeju.

Prvi njegovi radovi izašli su 1876. godine u »Vijencu« i to naročito opis biološke postaje u Napulju, njezinu ustrojstvo i rad, jer je ta postaja u ono vrijeme bila na svjetskom glasu. Sam je napisao raspravu o mukušcima mrkaču, obotnici, lignji, totuju, sipi i drugim mukušcima. Istodobno otiskan je u »Vijencu« izvadak iz njegova botaničkog djela »Hrvatsko primorje u botaničkom pogledu«, a na pose »O svjetljanju mora uzduž naše obale«.

Prigodom okupacije Bosne i Hercegovine imenovan je poručnikom u rezervi, aktivirao se i ostao u vojski. Godine 1891. imenovan je kapetanom 26. domobranskog pješadijskog puka.

Godine 1880. odlučio je da botanički istraži južnu Hrvatsku od desne obale Save do dalmatinske mede. S tog razloga proputovao je samoborsku okolicu i Žumberak, okolicu Topuskog, Karlovca i Slunja, Gorski kotar, Hrvatsko Primorje, Kapelu, Ličku Plješivicu i Velebit. Godine 1889. proučio je floru krša od Rijeke do Senja, a godine 1893. i 1896. istražio je najviše vrhove Velebita. Na Velebitu je otkrio biljku Sibireju croaticu, koju je tek poslije njega, a po njegovoj uputi priključio svojoj zbirci mađarski botaničar Arpad Degen. Iste godine boravio je puna dva mjeseca u Jablanici da prouči primorsku floru, pa je tom prigodom istražio sve obalne predjele od Sv. Jurja do Lukova Šugarja.

Rossi kao čovjek i rodoljub stekao je velike zasluge za znanstveno istraživanje naše flore, a svojim marom sabrao je ogromnu zbirku biljaka, 30 do 40 tisuća listova, neprocjenjive vrijednosti i poklonio je našem Sveučilištu da posluži kao temelj studiju budućih naših botanika.

Tiskom je izdao brojna djela: »Die Standorte der Primula Kitaibeliana von Kroatien« i »Silene graminea in Kroatien«, kao prilog flori Velebita. Pisao je i u »Hrvatskom planinaru« i to: »Nekoji znameniti uzlazi« (1899), »Uzlaz na Rudilisac i Ozeblin u Krbavi« (1900), »Nekoji manje poznati uzlazi u južnoj Hrvatskoj« (1900).

Uvažimo li da je Rossi počeo kao samouk obrađivati botaničku struku te da je uz Dragutina Hirca dotjerao u našoj domovini do potpunog stručnjaka, moramo se zaista diviti njegovom maru i ustrajnosti, koja ga svojstva ni u poodmakloj dobi nisu ostavila. Svojim je uzornim primjerom potvrđio poznatu tezu o uskoj vezi između planinarstva i prirodnih znanosti, po kojoj je »ustrajno planinarstvo prva škola geografa, geologa i botanika, te iz ljubavi prema prirodi može lako da iznikne prirodoslovac strukovnjak«.

Rossijevo veliko djelo »Velebitom uzduž i poprijeko«, koje je urešeno nizom prekrasnih snimaka s Velebita planinara i planinarskog fotografa dra R. Simonovića, ostalo je, nažlost, u rukopisu. Osim botaničke strane u tom je djelu Rossi skupio i veliko obilje važnih planinarskih opažanja o Velebitu. Iz tog se djela jasno razabire, da je Rossi jedan od najboljih poznavalaca Velebita i da je u njemu otkrio neke nove nepoznate biljke koje su u znanstvenom svijetu njemu u čast prozvane njegovim imenom.

Razmotrimo li taj opsežan i dugogodišnji znanstveni i planinarski rad, koji je Rossi mogao obavljati samo u vrijeme dokolice i

odmora od službenog zvanja, bez ičije pomoći, i to u doba kad na našim planinama nije bilo markiranih staza niti skloništa, a još manje planinarskih domova, a na prilazima Velebitu nije bilo željeznica niti autobusa, moramo s udivljenjem gledati što može da učini čisti idealizam i plemenita težnja za znanjem. Stoga ga je Hrvatsko planinarsko društvo prigodom njegove proslave osamdesetgodišnjice života 15. prosinca 1929. godine u znak priznanja i zahvalnosti izabralo začasnim članom. Izbor je glavna godišnja skupština društva 12. lipnja 1930. godine s oduševljenjem odobrila i prihvatile prijedlog da se nova planinarska kuća na Rožanskim kukovima prozove njegovim imenom.

Ta kuća, sadašnje sklonište, svečano je otvorena 17. kolovoza 1930. godine.

Ljudevit Rossi sahranjen je 6. srpnja 1932. godine na dubovačkom groblju u Karlovcu uz brojnu prisutnost tamošnjeg građanstva, izaslanika Jugoslavenske akademije i HPD-a te odbornika i članova podružnice HPD-a »Martinšćak« u Karlovcu. U ime Jugoslavenske akademije, kojoj je pokojnik bio dopisni član, Hrvatskog prirodoslovnog društva i Botaničkog sveučilišnog zavoda od pokojnika se oprostio sveučilišni profesor dr Vale Vouk. On je na ljes položio veliku kitu cvijeća i biljaka s hrvatskih planina, koje je Rossi na njima otkrio i ubrao, a sada se uzgajaju u botaničkom vrtu u Zagrebu.

25. obljetnica PD »Risnjak« u Zagrebu

Pred dvedesetpet godina, točnije 24. I. 1951. godine, na inicijativu Sindikata zdravstvenih radnika iz Zagreba održana je u Zagrebu osnivačka skupština, kojom prilikom je osnovano Planinarsko društvo zdravstvenih radnika »Risnjak« sa sjedištem u Zagrebu. Kasnije je društvo promjenilo ime u Planinarsko društvo »Risnjak«.

Članovi inicijativnog odbora bili su: Antun Rak, dr Lujo Križ, Franjo Čizmar, Roland Karpeles, Ignac Potnik, Zvonko Zorec, Ivan Pancer, Slavko Grabenski, Mirjana Tomicić, mr. ph. Krešo Kovačić, dr Milan Berger, Viktor Grozaj, dr Berislav Smajlić, Josip Došek, Anica Mađar, Nada Horvat, Smilja Sedmak i Mira Wagner. Za prvog predsjednika izabran je dr Lujo Križ, rendgenolog iz Zagreba.

Dvadeset pet godina značajno je vremensko razdoblje za planinarsku organizaciju. Kroz to vrijeme PD »Risnjak« razvilo je živu planinarsku aktivnost preko svojih sekcija i odsjeka, od kojih je potrebno istaknuti Alpinistički odsjek. Društvo je sudjelovalo gotovo u svim planinarskim akcijama, sletovima, proslavama itd. Osim toga je organiziralo kod svoje planinarske kuće na Medvednici

šest »Smotri planinara zdravstvenih radnika«. Godine 1952. je od Sumarije »Sljeme« dobilo u najam zgradu sklađišta uz lugarnicu na Oštrici i u njoj uređilo planinarsko sklonište. Izgradivši novu planinarsku kuću na jednom od najljepših predjela Medvednice, na Ponagračevom, čije otvorenje je bilo 8. V. 1955. društvo je zaključkom sjednice Upravnog odbora održane 12. I 1956. a na molbu PDS »Velebit« istome ustupilo sklonište na Oštrici, besplatno s cijelim inventarom. Time je PD »Risnjak« omogućilo »Velebitu« da i on ima svoj planinarski objekt na Medvednici.

Značajno je također da je društvo izdavalo svoj interni humoristički planinarski list »Klopote«. Za svoj bogati plodonosni rad društvo je odlikованo: 1962. srebrnim znakom Planinarskog saveza Jugoslavije, 1969. Diplonom Skijaškog saveza Hrvatske i 1971. zlatnim znakom Planinarskog saveza Hrvatske.

Slaveći svoj jubilej društvo je dalo izraditi posebne jubilarne društvene značke i prigodne poštanske omotnice s poštanskim Žigom.

Rudolf Kres

Kuća PD »Risnjak«

Foto: R. Kres

Franjo Zrinušić (1920-1976)

Neumoljivo i iznenada smrt je iz redova pregatova i aktivista bosanskohercegovačkog planinarskog saveza otrгла Franju Zrinušića, donedavnog sekretara Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine, dugogodišnjeg istaknutog planinarskog aktivistu u redovima članova PD Bjelašnica i Planinarskog saveza BiH, a bio je poznat i širom Jugoslavije. Pripada plejadi bosanskohercegovačkih planinara i društveno-političkih radnika i njegovo će ime u stvaranju historije poratnog planinarstva BiH biti zabilježeno krupnim slovima, zvučiti primjerom, često isticati i spominjati, neposredno podsticati i inspirirati na nastavljanje borbe za širenje i jačanje naše planinarske organizacije u svakom pogledu.

Bio je i ostao čovjek-planinar koji je svim svojim bićem i intelektom posljednjih 20 godina pripadao i dao za današnje djelo planinarske organizacije i fizičke kulture u gradu na Miljacki i Bosni i Hercegovini. Kao profesionalni sekretar Planinarskog saveza BiH nikada nije gledao na radno vrijeme, uvijek je radio za Savez i planinarsku organizaciju, ma gdje da se nalazio ili boravio. Svojom tihom pojавom, blagim nastupom i smirenom riječi veoma je jednostavno i uspješno otklanjao sve nesporazume koji su neminovno nailazili u njegovom proteklom životnom i radnom vijeku.

Zbog svega toga, zbog ljudskih osobina, upornosti i izdržljivosti na svakom zadatku, na dan sahrane Franje Zrinušića, 19. 1. 1976. godine, više stotina planinara grada Sarajeva, sportista, sportskih radnika i građana, ispratili su ga do njegove vječne kuće na sarajevskom groblju Bare. Pošto su se Ante Strelović u ime planinara »Bjelašnice« i Ismet Bakarević u ime planinara Bosne i Hercegovine i SOFK BiH, biranim i dirljivim riječima oprostili od mrtvog tijela Franje Zrinušića, ostavili smo ga na istočnim padinama brda Hum odakle se pruža divan pogled na Trebević i Crepoljsko — planine koje je Franjo neizmerno volio i posjećivao bezbroj puta.

Eto, toga snježnog i prohladnog januarskog popodneva planinari, njegovi prijatelji, sugrađani, komšije i neutješni rodaci pokopali čovjeka čiji će lik među nama dugo živjeti i služiti mladima za primjer.

* * *

Franjo Zrinušić rođen je 1920. godine u Duvnu, a više od polovine svoga životnog vijeka živio je u Sarajevu. Član PD »Bjelašnica« u Sarajevu bio je punih 25 godina (od 1951. do 1976.) i za to vrijeme 20 puta je bio biran u organe upravljanja društva. Punih 17 godina profesionalno je obavljao dužnost sekretara Planinarskog saveza BiH i niz godina je bio aktivan član Gorske službe spasavanja. Za svoj dugogodišnji i uspješan rad odlikovan je ordenom za hrabrost, ordenom rada, zlatnom značkom PSJ, zlatnom značkom PSH i PSBiH, a primio je i više priznanja i pohvala, među kojima je najznačajnija Majska nagrada SFK BiH.

U. Beširović

Godišnja konferencija PS BiH

Dvadesetog decembra 1975. godine održana je 11. konferencija PS BiH u prostorijama SO Novo Sarajevo. Nakon otvaranja Konferencije, pozdrava, prijedloga za radna tijela, predsjednik Verifikacione komisije podnio je izvještaj, a zatim je Ismet Bakarević, v. d. predsjednik PS BiH, podnio izvještaj o radu u protekloj godini. Konferencija je usvojila izmjene i dopune Statuta, a nakon toga je uslijedila diskusija predstavnika i delegata. U diskusijama delegata osjećala se sklonost prema izvještavanju o radu svoga društva, dok su pitanja od značaja za planinarstvo BiH pa i šire, uglavnom propušтана, nehotično svakako, osim predstavnika jednog malog planinarskog društva iz Živinicu, koji se osvrnuo na širenje ideje o planinarstvu među mlađima i pionirima, što daje vrstu garancije da će planinarstvo jačati i razvijati se.

Pored delegata planinarskih društava s teritorije SR BiH, Konferenciji su prisustvovali i predstavnik PSJ, PS Slovenije, Srbije, Crne Gore, Vojvodine, Hrvatske i drugi.

Evidentno je, međutim, da je na Konferenciju pozvano oko 30 predstavnika iz društveno-političkih i radnih organizacija iz grada, a odazvalo se njih nekoliko, uglavnom onih čiji se interesi prepliću s interesima planinarstva. To govori da planinarstvo kao ideja i akcija nije prodrlo u sve poremećaje društva te da na toj relaciji nailazi na izvjesna nerazumijevanja koja, u cjelini gledano, koče napredak planinarstva.

Konferencija je usvojila i predloženu rafionizaciju za kandidiranje predstavnika u samoupravnu kontrolu pri PS BiH.

S posebnim je zadovoljstvom prihvatile prijedlog i akciju, da se 1976. godina proglaši godinom planinarskog podmlatka u SR BiH. Pero Simoneti, član predsjedništva PS BiH, dao je potrebna objašnjenja na izmjene i dopune Statuta, nakon čega je usvojen Načrt statuta PS BiH. Na kraju rada Konferencije, izabrano je Predsjedništvo PS BiH, a za predsjednika drug Pero Simonet.

Muharem Sinanović

»Po planinama SR Hrvatske«

BERISLAV MAGIC

ZAGREB, PD »Rade Končar«

Krajem 1973. god., iz razgovora u društvu, radio se zaključak da pokušamo osvojiti što veći broj značaka transverzale »Po planinama SR Hrvatske« i tako se, i na ovom polju, uključimo u značajnu godišnjicu našeg planinarstva. Akciju je započeo velik broj članova, ali su i osipanja bila velika, tako da je do konačnog cilja, do sada, stigao neznatan broj. Put transverzalom obavljen je obilaskom pojedinih gorskih skupina, pa se i ovaj opis sastoji od nekoliko približno zaokruženih dijelova.

Prva točka bila je Učka s vrhom Vojak (1396 m), u čijoj je blizini planinarski dom na Poklonu. Pristup je moguć i vozilom. Odavde se pruža krasan pogled na Kvarner-ski zaljev s Rijekom i Opatijom. Dom je, nažalost, bio zatvoren, a drugi objekti u blizini u žalosnom stanju, kao očit primjer jednostranosti u shvaćanju turizma.

Zatim smo posjetili Čićariju i stigli do planinarske kuće na Lisini. Nismo vidjeli nešto naročito, ali smo se odmorili te zatim skrenuli prema Gorskom kotaru. S ceste smo skrenuli do planinarskog doma na Platku i opet se razočarali. Taj lijepi i prostrani objekat bio je zatvoren, bez domaćina i bez gostiju. Da bi prenoćili prešli smo preko Mrkoplja do planinarskog doma u Tuku. Nismo bili najavljeni i uz malo »povuci-potegni« smjestili se. Nakon večere iz ruksaka uvertira za spavanje sastojala se iz šala, zadirkivanja i pjesme.

Nedjelja je osvanula lijepa i hladna. Vratili smo se do Gornjeg Jelenja i skrenuli cestom prema domu pod Risnjakom. Uskoro je cesta prestala i bilo je pravo zadovoljstvo, nakon dugačke auto-ture, protegnuti noge kroz šumu bogatu bojama i injem. Uz povremene udare bure, hodali smo približno jedan sat do planinarskog doma. Kraći odmor i nakon još deset minuta oštrog uspona, evo nas na vrhu Risnjaka (1528 m). Bura snažno puše, temperatura je ispod nule, ali su Velebit, Učka, Kamniške Alpe, Triglav i mnogi drugi vrhovi kao na dohvati ruke.

Na redu je posjet Slavonskoj regiji. Krenuli smo u Veliku i smjestili se u planinarskom domu Lapjak (335 m). Okrijepili smo se iz vlastitih rezervi i krenuli da još isti dan posjetimo planinarski dom na Jankovcu. Pokraj nas šumi rječica Dubočanka i svi mi, koji Slavoniju zamišljamo kao beskrajnu ravnicu, ostajemo iznenadeni pravim planinskim ambijentom.

Nakon sat pješačenja prolazimo pokraj kamenoloma Tisice, a za još pola sata smo na raskršću putova. Dalje napredujemo pješačkom stazom kroz šumu i nakon obrušavanja niz tzv. Mrcinu stižemo pred dom

osječkih planinara na Jankovcu (475 m). Okružen je sa sve četiri strane šumovitim obroncima. Dva jezera, dvije špiljice i 30-metarski slap Skakavac znamenitosti su ovog, kažu, najljepšeg predjela Papuka. Od svega toga malo smo vidjeli, jer je nestajalo danje svjetlo, a čekao nas je povratak. Ugrijali smo se čajem uz svjetlo svjeća (redukcija struje) i krenuli nazad u koloni po jedan. Nestašnost djece, a i odraslih, zamjenjena je discipliniranim kretanjem kolone, s osiguranjem na čelu i začelju. Uz izdašno svjetlo punog mjeseca sretno smo stigli nazad.

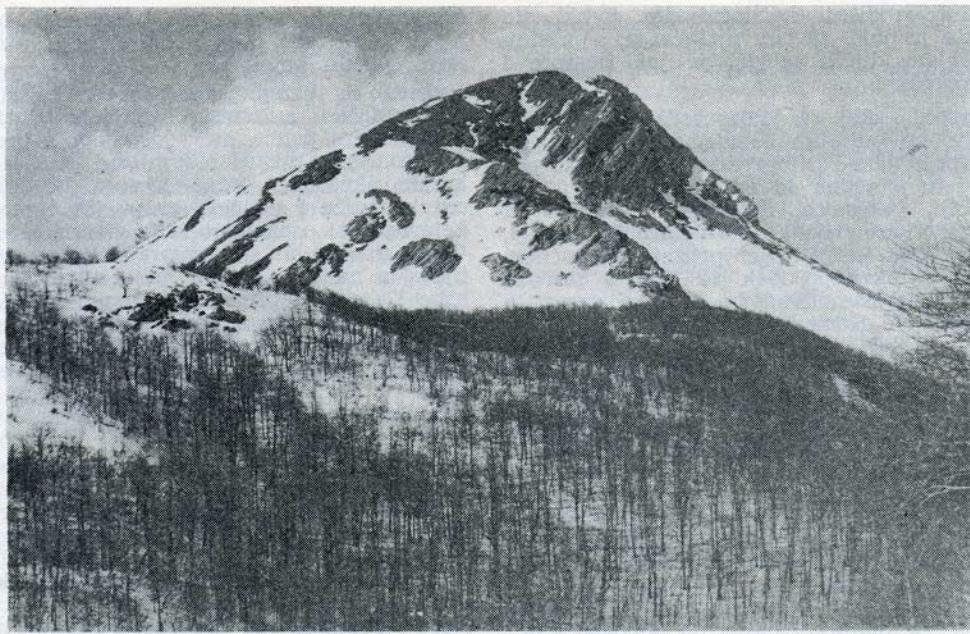
Gostoljubivi upravitelj doma došao je dio puta, automobilom, pred nas, te djeci i umornijima olakšao povratak. Večera je otjerala umor, pjesme i glazba podigli su raspoloženje i omogućili svakom svojih pet minuta. Upravitelj doma opet nas je ugodno iznenadio priredivši nam u kasne sate zakusu od slavonskih specijaliteta. Drugi nalet umora bio je nezadrživ, pa su se i najuporniji, neposredno iza ponoći, našli u svojim krevetima.

Sunčano jutro izvuklo nas je pred dom, gdje nam pogled pada na ruševine Veličkog grada na suprotnom brijegu. Poneki snimak za uspomenu i krećemo dalje. Naš cilj je planinarski dom na Omanovcu (654 m). Privukli smo se vozilom što je moguće bliže, a zatim nastavili pješice. Sat hoda je neprijetno prošao u lagandom usponu, promatraju krajolika i snijega »bijelog kao snijeg«. Dom je na lijepom mjestu, s pogledom na Pakrac i dalje prema Novskoj. Ovdje smo u naše transverzalne knjižice utisnuli zadnji planirani žig slavonske regije, odmorili se i, nakon par sati puta, zadovoljni stigli u Zagreb. Nažalost, nekoliko mjeseci iza naše posjete, ovaj lijepi dom izgorio je u požaru.

Put po planinama Hrvatskog zagorja nudi sedam kontrolnih točaka, od kojih je obavezno obići četiri. Svaka planina ima svoje osobitosti pa smo nasumce odabrali Kalnik, Kuna-goru, Cesargradsku goru i Ravnu goru.

Planina Kalnik predstavlja istočnu granicu Hrvatskog zagorja. Greben Kalnika sličan je kamenitoj barijeri, što je neobična slika za pitome planine ove regije. Najviši vrh je Vranilac (643 m) u čijoj je neposrednoj blizini TV relej.

Planinarski dom smješten je na južnoj padini, nedaleko ruševina starog grada Veličkog Kalnika. Kalnik je omiljeno mjesto naših planinara, pa smo ovdje dočekali Novu godinu 1974. Priroda nam je i ovog puta poddarila pravi novogodišnji »štimpung« — lagani snježni pokrivač, vedru noć s osmjesima mjeseca, te sunčan prvi dan Nove godine. Da ne bi baš sve bilo idilično, sve više se

Badanj na južnom Velebitu

Foto: P. Korica

osjeća komercijalizacija odnosa, a čuveni obroci (purica s mlincima i štrukli) postaju sve mršaviji i skuplji.

Posjet Kuna-gori i Cesogradskoj gori izveli smo jedne nedjelje putujući do podnožja automobilima.

Uspon na Kuna-goru počinjemo iz mesta Pregrada. Od planinarskog doma lijep je vidik na Pregradu i dio Zagorja. Nakon kraćeg zadržavanja nastavljamo put prema Klanjcu. Na trgu u Klanjcu je spomenik Antunu Mihanoviću, a nedaleko se put odvaja na Cesogradsku goru. Nakon pola sata laganog uspona dolazimo do stijena nazvanih Pesji Skok. Ovdje je uređen vidikovac, s lijepim pogledom na Zagorje i Sloveniju, a u dubinu na sutjesku rijeke Sutle — Zelenjak. Nakon nekoliko minuta hoda stižemo i do planinarskog doma, a nedaleko su i ruševine nekad velikog Cesagrada.

Ravna gora je najsjevernija planina Hrvatskog zagorja. Koristimo priliku da, pored planina, razgledamo Trakoščan, najpoznatiji i dobro očuvan srednjevjekovni zamak. Nakon odmora u obližnjem motelu uspinjemo se kroz šumu prema planinarskom domu varaždinskih planinara — »Anka Ivić«. Vrlo je velik, sagrađen 1963., udaljen oko 500 m od najvišeg vrha Ravne gore (680 m). Na nas je, vjerojatno baš zbog veličine, a malog broja posjetilaca, ostavio dojam hladnoće svojim arhitektonskim rješenjem u betonu. Ipak smo se dobro odmorili i u nedjelju prošetali tjemenom do piramide na vrhu, uspeli na kamenite Zupce s lijepim vidikom na dolinu Bednje, Trakoščan i druge

zagorske planine te posjetili i stari planinarski dom.

Zagrebu su najbliže i s planinarskog staništa interesantne dvije gorske skupine, Samoborsko i Žumberačko gorje te Medvednica.

U Samoborsko i Žumberačko gorje krećemo u nedjelju ujutro, redovnom autobusnom linijom za selo Rude. Nakon sata lagana uspona stižemo do planinarskog doma u Velikom dolu. Kratak odmor, čaj, žig i krećemo dalje. Pred nama je oštar uspon do planinarskog doma na Oštarcu. Dobro oznojeni savladavamo ga za 30 minuta. Nakon odmora uspinjemo se na vrh Oštanca (753 m) i nastavljamo grebenom s odličnim vidicima, prema gradini Lipovac. Kako nismo odabrali najbolji put, obrušavamo se kroz šumu na cestu do Velikih vrata, a zatim opet gore prema domu na Žitnici. Stižemo nakon dva i pol sata hoda željni odmora.

Vremena nema mnogo i već jurimo do piramide na vrhu Japetića (870 m). Bacamo pogled prema Sljemenu, Plješivici i Geri, zatim silazimo na cestu kod Šoćeve kuće te nastavljamo do sela Smerovišća, odakle vozi autobus za Samobor. Iako nam je svima dosta pješačenja, dolazak u Samobor je osvježenje, jer su dani karnevala, pa čekajući »samoborček« razgledavamo maske i luna-park, a ne propuštamo kušati krafne.

Medvednica čini južnu granicu Hrvatskog zagorja. Interesantan je samo dio od Podsušeda do Kašinskog prijevoja, s najvišim vrhom Sljeme (1035 m). Po pristupnim putevima i izgrađenim objektima dijelimo je na

zapadni, središnji i istočni dio. Svaki dio moguće je obići za dan pješačenja, a pristup središnjem dijelu moguć je još žičarom i automobilom.

Zapadni dio, od Podsuseda do potoka Vrapče, ne odlikuje se visinom, ali su pod debelim slojem raslinja razvijene kraške pojave i tu je jedna od najduljih špilja u Jugoslaviji, Veternica, istražena u duljini od 4500 m. Planinarski objekti: kuća Susedgrad, Bizek i dom na Glavici pružaju mogućnost odmora i okrijepe, dok se ljepota prirode ističe na gorskim livadama na Ponikvama, te na stijenama Kamenih Svatova.

Središnji dio, od potoka Vrapče do potoka Trnava, najviši je, a Sljeme je i planinarsko-turistički centar Medvednica. Ovdje su izgrađeni brojni objekti: TV toranj, planinarski domovi, skijaške staze i stанице žičara, a na mjestu Tomislavovog doma (izgorio u požaru 1964) predviđa se gradnja reprezentativnog ugostiteljskog objekta. Cijeli kraj bogat je gorskom florom, koju izletnici često puta nemilosrdno uništavaju. Preko vikenda ovamo dolaze brojni izletnici, pa čitav kraj odzvanja od vike, smijeha i sve više od buke motora. Za planinara zanimljiv je posjet Kraljičinom zencu, uspon na vidikovac na TV tornju, te posjet izletištu Srnec preko 500 Horvatovih stuba.

Istočni dio Medvednice odlikuje se krasnim planinskim livadama. Ovamo nije prodrla niti jedna cesta, pa vlasta romantika tišine i sačuvane prirode. Najinteresantniji objekt je planinarski dom na Lipi, koji je preko vikenda opskrbljen, a u neposrednoj su blizini raskošne livade, te piramida na vrhu Roga (709 m), koja omogućava lijepe vidike na Zagorje i Posavinu.

Dane prvomajskih blagdana iskoristili smo da obidiemo još jedan dio planina Hrvatske. U Bjelskom gužva vozila i planinara. Usprkos pravom nevremenu mnoštvo upornih uspinje se na Klek, da se pridruži jubilarnoj akciji u čast 100. godišnjice planinarstva u Hrvatskoj i Jugoslaviji. U gotovo nevjerojatnoj kombinaciji gužve i nevremena, prisutni smo maloj svećnosti, a odmah zatim trkom natrag u autobus. Mnogo šala izaziva presvlačenje u tijesnom prostoru, a zagrijavamo se kako tko zna i umije. Svuda visi vlažna odjeća i uskoro je u autobusu kao u sauni. Za to vrijeme autobus grabi preko Otočca, Vratnika i Senja prema Jablancu. Smjestili smo se u planinarskom domu i izašli na večernju šetnju kroz mjesto i Zavratnicu.

Ujutro 2. svibnja nastavljamo put i preko Zadra, Šibenika i Kaštel Sućurca stižemo do doma na Malačkoj. Nakon ručka, a zbog prijetećeg vremena, otpada pješačenje grebenom Kozjaka, te se vraćamo u Kaštel Sućurac, a zatim uspinjemo do planinarskog doma na Putalju. Vrijeme nam se smilovalo, uživamo u lagatom usponu i pogledu na

masiv Kozjaka ispred nas. Večer smo proveli ugodno, ali smo zbog velikog broja posjetilaca, spavali kojekako.

Ujutro 3. svibnja pada kiša »kao iz kabla«. Silazimo do autobusa. Prilagodavajući se vremenskim prilikama, vodstvo puta predlaže promjenu plana, te umjesto prema Makarskoj krećemo podno Mosora. Na takovu odluku utiče i veličina grupe (34 člana), te heterogenost sastava, želja i mogućnosti. Uspinjemo se na Mosor preko ljudog kamenjara, a naizmjence nas grije sunce ili pere kiša. Uskoro je pred nama, u pravoj zelenoj oazi, dom »U. Girometta«. Kratak odmor za ručak, nekoliko fotografija za uspomenu i, nažalost, vraćamo se. Čitavo popodne putujemo do Starigrada, sunce kao za inat sije, a mi samo gledamo krajeve kroz koje prolazimo.

Ujutro 4. svibnja ulazimo u Veliku Paklenicu. Krećemo se kroz surov i veličanstven predio poprečne raspukline Velebita, prema Borisovu domu. No tek na povratku spoznajemo pravu, divlju, ljepotu ovog predjela. Stravična 400-metarska vertikala Anića kuka i okolne litice omotane su niskim oblacima, jugo hujji klancem, kiša lijeva i hrani malu divlju rječicu, koja se pršteći na sve strane probija k moru, dok mi sićušni, gotovo izgubljeni u veličanstvenoj orgiji moćne prirode, s divljenjem i strahom promatramo ovo čudo. No, to traje samo desetak minuta. Probili smo se do izlaza na more i sve što se poslije dogodilo, odmor, ručak i put prema Zagrebu, bilo je gotovo monotono.

Nakon godinu dana planiranih posjeta planinama Hrvatske nalazimo se pred postavljenim ciljem. Još jedan napor da savladamo najveću planinu Hrvatske, Velebit, i transverzala je osvojena. Obišli smo ga u dva navrata koristeći vikende, zahvaljujući cestama, motorizaciji i vlastitom »pogonu«.

Prvi posjet iskoristili smo da obidiemo sjeverni dio Velebita i obavezne kontrolne točke. Krenuli smo u noći od petka na subotu. Čitavog puta padala je kiša, a pred Zavižanom i mokri snijeg. To nas nije obeshrabrio, pa smo nakon smještaja opreme u planinarskom domu, krenuli pješice Premužićevom stazom prema Rosijevoj kolibi i Crkvini. Kiša je jenjala, a oblaci magle upotpunili su dojam snage i prostranstva planine. Nakon usputnih uspona na Gromovaču i Veliki Zavižan vratili smo se nakon sedam sati hoda. U nedjelju, u cik zore, krenuli smo prema Malom Rajincu, najvišem vrhu sjevernog Velebita (1699 m). Nakon dva sata hoda bili smo na vrhu, a divno sunčano jutro i bogatstvo prirode bili su nagrada za našu upornost.

Za vrijeme drugoga posjeta obišli smo dio srednjeg i južnog Velebita. Jadni auto, što sve mora podnijeti na šumskoj cesti, no time nam skraćuje pješačenje za dva sata. Konačno ostavljamo kola i nastavljamo pješice još uvijek cestom, koja se provlači kroz stijene Dabarskih kukova čak i tunelom. Od-

vajamo se od ceste i počinje uspon na Bačić kuk. Posljednji dio uspona zahtjeva i penjačke vještine. S vrha je jedinstven pogled na Dabarske kukove. Odmor, pa veranje preko stijena kojih ovdje ima u izobilju, uz naklonost vremena, pravo je zadovoljstvo. Vraćamo se do automobila i u Gospic. Odavde idemo, preko Rizvanuše, šumskom cestom podno Visočice, zatim još sat pješice do planinarskog doma. Vrijeme do noći koristimo za uspon na vrh (1619 m). Sutradan nastavljamo put preko Gospica i Metka na Mali Halan i dalje do Vrhpraga. Nekoliko koraka od ceste i nalazimo se na Tulovim gredama. Taj dio Velebita odlikuje se golim kamenim gromadama najfantastičnijih oblika, zahvaljujući meti za fotoaparate, ali je ovdje u vrućim ljetnim danima žega gotovo nepodnošljiva. Dugotrajan povratak u Zagreb iscrpio nas je, no mi se radujemo, jer smo utisnuli i po-

sljednji obavezni žig u transverzalne knjižice.

Bijele stijene poglavlje su za sebe. Mnogi članovi društva boravili su ovdje dajući svoj doprinos izgradnjini kuće. Pa ipak svi se najradije sjećaju lutanja kroz labirint krša, uspona na znane i neznane vrhove te osjećaja prostranstva i slobode u divljem ali izvaredno lijepom kutku Velike Kapele.

Tako smo ostvarili zadatak koji smo sami sebi postavili, da bismo pored zadovoljstva koje pruža boravak u prirodi imali nit vođilju, za trenutke kada nije lagano. U obilasku transverzale proveli smo 22 izletnička dana, raznim prijevoznim sredstvima prevallili oko 3800 km, proveli u hodanju oko 65 sati, a u transverzalnu knjižicu utisnuli 33 obavezna žiga i mnogo neobaveznih. Lijepa značka je sastavni dio spomena sačuvanih u sjećanju i fotografijama.

Prvenstveni usponi

»MORAKOVO I« U SUVOM VRHU KOD NIKŠIĆA

Prvi peli Dragan Lalović i Blagota Popović, PD »Javorak«, Nikšić, 6. IX 1975.

Prilaz. Cestom oko 28 km od Nikšića i prema istoku u Nikšićku župu do doma odmora Željezare »Boris Kidrič« iz Nikšića. Od doma između gromada kroz gustu šumu do podnožja sipara, 20 minuta.

Opis. Ulaz u smjer je pored gromade i sitnijeg kamenja, zatim pravo pored rebra stijene (30 m, 2 k, IV). Potom d. 10 m do gromade, onda kosinom 1, 10 m (6 k, -V), a zatim pravo rubom stijene do police (10 m, IV+). Odatle smjer vodi s l. strane ruba do prvog velikog bora 15 m, a zatim rubom do velike police (25 m, 2 k, III+). Policom dalje 20 m, a onda travnatim dijelom do ulaska u kamen (20 m, II). Uskim kaminom do zaglavljenog kame-

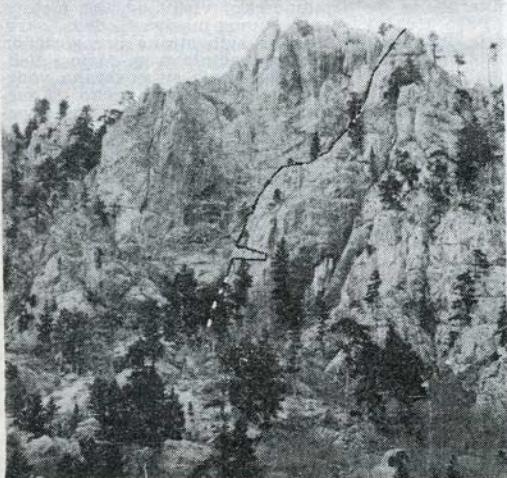
na koji je ujedno prevjes (1 k, -V), a onda stjenom d. 20 m (-IV).

Ocjena. Dužina smjera 180 m, visina 120 m, 11 klinova, 3 sata, stijena kršljiva. Slika lijevo

Dragan Lalović, Nikšić

STUP CRVENIH STIJENA NA ROMANIJI

Prvi penjali Nusret Taševac i Slobodan Žalica 2. 11. 1975. (Prvi pokusaši Dragan Tomić i Slobodan Žalica u junu i avgustu 1974). 1. ponavljanje Branimir Maltarić i Muhammed Šišić 9. 11. 1975. Ocjena A2, -IV; 140 m; 5-7 sati (prvi penjači 10 sati). Zahtjevan tehnički uspon s detaljima krajnje teškog slobodnog penjanja. Eksponirano i zračno. Stijena je mjestimično kršljiva, klinovi ponegdje slabo drže. Preporučljivo ponijeti profilirane klinove, bong klinove i kajle. Desna slika.

Pristup iz Mokrog cestom do odvojka stare makadamske ceste za Sokolac. Nekoliko stotina m
još ići cestom do mjesta gdje se s l. strane otvara pogled na Kadino selo. D. se odvaja kolski put do grupe kuća i dalje nastavlja kao staza. Na mjestu gdje staza ulazi u gustu crnogoričnu šumu, skrenuti l. po neizrazitom puteljku koji dovodi pod sam stup. Ulaz u smjer je u upadnici stupa, de-
setak m l. od najvećeg bukovog stabla (1 sat).

Opis. Razvedenom, obrasлом stijenom i pol dužine (II, -III) pod stup. Pukotinom preko grma do kosog, prevjesnog, neizrazitog kamina (kk, V, A1). U kamin (k, -IV) i van d. na rub stijene (V+, k). Pravo gore (A1, V+) na malu policu. D. gore bri-
dom (IV) do piramidne ljsuske (osig. k). L. gore preko okomitog žlijeba (kk, A2) i dalje pravo gore, prema grmu ispod samog ruba stijene, na dobro osig. (kk, V+, -VI, A2). D. gore pukotinom (k, A1, V+) i d. nekoliko m oко nesigurnog, nabaca-
nog kamenja i velike ljsuske (IV+). L. gore do grma (V), prijeći i. u lakšu, razvedenu stijenu i d. gore na vrh na kojem je zastava.

Silaz 1. (gledano prema dolini) stazom koja vodi rubom stijene (loša markacija) na staru makadamsku cestu, kojom prema Mokrom oko 400 m. Sa d. strane odvaja se šumska staza kojom ispod Crvenih stijena i kao u pristupu (1 sat).

Sl. Zalica

»ŽLEB SPOMINOV« U MAJI BALS, PROKLETIJE

Prvi penjali Jože Havle i Engelbert Vravnik (AO Ravne) 23. VIII 1975. Smjer je nazvan na spomen Branka Logara i Maksa Časa koje je u februaru 1974. odnijela lavina u tom žlijebu sa Sjevernog vrha Karanfila (Brade) u dolini Ropojani. Prilaz od jezera u Ropojani.

Opis. Po siparu u žlijeb i preko stjenovitih skokova do sastajališta dva žlijeba. Dalje po lijevom žlijebu do travnatih padina preko kojih ide planinarski put na Sjeverni vrh (Maja Bals). Silaz po planinarskom putu preko Visokog sedla u dolinu

Grbaju ili preko Visokog i Niskog sedla u dolinu Ropojani.

Ocjena II, mjestimično III—IV, 700 m, 3 sata.

Engelbert Vravnik

SMJER BRAĆE ZALICA U SI STIJEKI KLAPOVCI NA CVRSNICI

Prvi penjali Šrđan i Slobodan Žalica 28. 9. 1975. Ocjena IV, detalj V; 300 m; 3,30 sati. Raznolik, interesantan uspon, stijena je najvećim dijelom čvrsta, ali su neka mjesta krajnje kršljiva. U gornjem dijelu zanimljiva okna. Moguće lijepe direktne varijante kroz velike kamine.

Pristup iz Jablanice n/N kroz selo Jelačiće i markiranim putem na Plasu do jezera Crepuša. D. markiranim putem silaz u Drijenac do sipara ispod markantne stijene Klapavice. Smjer teče po kaminima u centralnom dijelu stijene, 1. od Sigurnog smjera (slika u NP 11—12, 1967). Siparom se popeti pod kamen, l. od klekovine (4,30 sati). Kraći se pristup lovačkim putem uz Lipovac (staza mještimočno urušena, orijentacija teška).

Opis. Točilom pod velike prevjese i stropove do pećinice. L. gore pločastom stijenom ispod stropa i kroz kratki kamen u točilo, kojim pod l. veliki kamen. D. gore razvedenom stijenom nad kamen, zatim dijagonalno l. gore razvedenom stijenom u žlijeb, te preko prevjesa (k) do pod kamen (k) u vrhu kojeg je zaglavljiven kamen. Kaminom na plato, preko kršljivog skoka u točilo i dijagonalno d. gore preko kršljive, položene stijene do ruba. Prijeći d. u točilo (krajnje kršljivo) i njime pod okna. L. preko nabacanih blokova i ispod stropa u žlijeb do klekovine. Žlijebom i kroz klekovinu na rub stijene.

Silaz d. (gledano prema dolini) kroz klekovinu i malim travnatim prodolom na stazu koja se proteži kroz gusto klekovinu i spaja s markiranim putem za Vilinac. Tim putem do Crepuša i dalje ka u pristupu (3 sata).

Sl. Zalica

Vijesti

• Planinari Subotice na Kozari. Koncem 1975. g. planinari Subotice, zajedno s planinarima iz Maribora, Kraljeva i Prijedora, izveli su marš na Kozari koji je za Subotičane tradicionalan. Ovoga puta pobratili su se planinari iz ta četiri grada i o tome potpisali povijetu. Na kraju susreta su se dogovorili da će se idući susret zbratimljenih društava održati 1976. u Subotici.

(Bogomir Ognjanović)

• PD »Dubrave« — Donji Vakuf. Najmlađe planinarsko društvo u BiH osnovano je 9. listopada 1975. Inicijator za osnivanje društva je Dr Ibrahim Čemer koji, zbog odlaska u vojsku, nije prisustvovao Osnivačkoj skupštini. Bilo je veoma svečano toga dana u Domu kulture u Donjem Vakrfu, gdje se okupilo stotinjak simpatizera i budućih članova, predstavnici planinarskih društava Travničkog regiona, te predsjednik i sekretar PS BiH Ismet Bakarević i Danil Pavićević. Za predsjednika društva

izabrana je mr. ph. Šehida Omeragić, za potpredsjednika Muriz Čemer i za sekretara Pašo Hubjar. Novo društvo uzeo je ime »Dubrave« po kraju oko Donjeg Vakufa i pristupilo odmah Regionalnom planinarskom savjetu Travničkog regiona. Travnički planinari pružili su novom društvu organizacionu pomoć, a planinarska družija »Borac« iz Travnik i njen predsjednik Besim Hadžijunuzović pomogli su novim planinarama u nabavci dobre i jeftine opreme.

(J. D.)

• Najniži osvajač Mont Blanc zo-
ve se Christel Bochataj. Francuskinja je, a samo joj je osam godi-
na, pa zato nije ni čudo što je vi-
soka samo metar i dvadeset. Da-
kako, da je na vrh stigla u prat-
nji kvalificiranoga vodiča.

• Crno jezero na Durmitoru je dragulj, među osamnaest jezera koliko ih u ovom prekrasnom Durmitorskem kraju ima, a ubra-
ja se među najljepša planinska je-

zera u Jugoslaviji. Nalazi se na nadmorskoj visini od 1460 metara, ispod samog masiva Mededa, okruženo sa svih strana crnogoričnom šumom. Sačinjava ga Malo i Veliko jezero koja su povezana vodenim kanalom Širine preko 100 metara. Iako je proteklih mjeseci pada-
lo dosta vodenog taloga, nivo vode je opao, pa je vodenim kanal između jezera nestalo, što je zabri-
njavajuća situacija. »Sada je Veliko jezero udaljeno od Malog oko osamdeset metara i vezuje ih samo mali potočić koji izlazi iz Velikog jezera. Ovo je znak da je nivo vo-
de niži u Malom jezeru i da je sl-
gurno gubi negdje na dnu jezera«, kaže Milan Bojović, zaljubljenik jezera. Ako je ovo tako a izgleda da jest, moralo bi se cdmah isplati dno jezera i eventualne ponore odmah zatvoriti, da jezero jednog dana ne nestane. Durmitor tar-
da ne bi bio više ono što jest, bez svog najljepšeg jezera postao bi siromašniji za jednu ljepotu.

(M. R.)

• Planinarska škola u Zenici. Planinarstvo u Zenici u stalnom je usponu. Danas u gradu djeluju četiri društva (Tajan, Željezara, Poštar i Tvrtkovac), a na putu je i formiranje petoga pri Rudniku mrtkog uglja. Danas je u Zenici oko 4500 planinara. Osobito je aktivno PD »Željezara«, koje je 12. XII svećano otvorilo planinarsku školu. Škola ima 160 polaznika, a program joj je prilagođen uzrastu i interesu polaznika. Imat će 24 satne teoretske i oko 50 sati praktične nastave. Prilikom otvorenja polaznicima su podijeljene planinarske knjižice, a zatim su mlađim planinarama govorili afirmirani planinari: Jure Sapina, dipl. ing., predsjednik PD »Željezara«; Miro Ceranić, predsjednik Regionalnog savjeta planinarskih društava Zenice; Danil Gafrić, načelnik Stanice GSS-a u Zenici (ujedno i načelnik planinarske škole); Kosta Sandić, profesor; Drago Angelov profesor i direktor Škole sa praktičnom obukom. Školom će rukovoditi Salih Gafrić, načelnik Stanice GSS-a u Zenici, te profesor Kosta Sandić, predstavnik Škole s praktičnom obukom Željezare, i Mile Kovacević, nastavnik u O. Š. »Prvi maj« u Zenici. (Muharem Sinanović)

• Travnička regija. Na inicijativu PD »Vlašić« održan je 10. svibnja 1975. u Travniku sastanak predstavnika planinarskih društava koja gravitiraju ovom području. Došli su Zvonko Požidajev, predsjednik PD »Pavlovića« iz Novog Travnika, ing. Milan Atanasićević, predsjednik PD »Jovica Kosanović« iz Vitez, Janko Dučić, predsjednik PD »Vlašić« i prof. Slavica Magerl, predsjednik Komisije za međudruštvenu suradnju pri PD »Vlašić«. Nije bio prisutan predstavnik PD »Koprivnica« iz Bugojna. Ovo društvo, s veoma starom i svjetljom tradicijom, stagnira u zadnje vrijeme. Na sastanku je formiran Regionalni planinarski savjet (RPS) Travničkog regiona. Dne 21. lipnja 1975. u planinarskom domu na Zabrdi kod Viteza potpisani je međudruštveni dogovor o pristupanju RPS Travničkog regiona. Dogovor su potpisali predstavnici spomenutih društava, a sastanku su prisustvovali i predsjednik i sekretar PS BiH. Za predsjednika RPS izabrana je prof. Slavica Magerl, potpredsjednik Venceslav Grund, sekretara Besim Hadžjunuzović. Dogovor su kasnije potpisali i predsjednik PD »Koprivnica« Marko Velimir i predsjednik novoosnovanog društva PD »Dubrave« iz Donjeg Vakufa, mr. ph. Sehida Omeragić. U prosincu 1975. ovom regionu pristupilo je i PD »Čusine« iz Jajca, tako da sada region okuplja šest društava Srednje Bosne. Dne 13. prosinca 1975. održan je u Domu »Čusine« kod Jajca sastanak regije kojem je prisustvovao i sekretar PS BiH Danil Pavličević. Na tom sastanku donesen je i plan rada za 1976. Za predstavnika regije u Predsjedništvu PS BiH izabrana je prof. Slavica Magerl, a za predstavnika u Državnoj kontroli PS BiH ing. Milan Atanasićević.

• Obnovljen je dom na Omanovcu. Kao što je poznato, dom na Omanovcu iznad Pakraca je izgorio 16.

listopada 1974. ali se odmah pristupilo i njegovoj obnovi. Zalaganjem članova PD »Psunj« i uz primjernu podršku stanovnika komune, škola, Šumanije, društveno političkih organizacija i cijelokupne privrede, sagraden je novi, znatno veći i lijepi objekt koji je otvoren na svečanosti 19. prosinca 1975. Objekt raspolazi s 70 kreveta, pa iako još nisu završeni svi unutrašnji radovi, može se reći da je to jedan od najvećih, najljepših i funkcionalno najboljih domova u Hrvatskoj. Planinarima i svim građanima Pakraca naša čestitka. (Z. P.)

• Okolinu Zavižana u sjevernom Velebitu obradio je naš poznati botaničar i istraživač hrvatskih planina dr Stjepan Bertović u svojoj studiji »Ekološko-vegetacijske značajke okoliša Zavižana u sjevernom Velebitu« koja je objavljena u Analima za eksperimentalno šumarstvo, volumen XVIII, str. 5-75 (Zagreb 1975, izdanie Sumarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu). Ovu zanimljivu studiju sa zanimanjem će pročitati svaki ljubitelj Velebita, a lako će je shvatiti čitalac srednje naobrazbe. Autoru je kao baza za istraživanje služio naš planinarski dom na Zavižanu i Botanički vrt u obližnjem Modrić-doci. Radnja je ilustrirana s 24 uspjele fotografije, nizom tabele i — što je osobito vrijedno istaknuti — višebojnom vegetacijskom kartom okoline Zavižana 1:20000 u kojoj je autor sažeо rezultate svojih dugogodišnjih istraživanja. Budući da su u kartu unesene i prometnice (staze i ceste), ona će kulturnom planinaru poslužiti istodobno za orijentaciju i kao dragocjeni izvor podataka o prirodi zavižanskog okoliša. (Z. P.)

• Vihorashi na Velebitu. Od 3.-5. listopada godine 1975. članovi PD »Vihor« iz Zagreba posjetili su južni Velebit. Zajedno s njima došlo je i nekoliko članova PD »Slijeme« iz Zagreba. Ukupno 40 planinara stiglo je autobusom »Zagorje-trans« sve do Pijesaka gdje su po mrkoj noći bez mjesecine za sat i dvadeset minuta došli do Gojtanova doma, dakle za nešto malo više vremena nego po danu. Šteta da je drugi dan prijepodne bila magla, pa se nije moglo uživati u pogledu s Visočice. Ugodan je bio prolaz stazom i pustum planinskim pašnjacima do doma pod Stirovcem. Drugog dana su se spustili preko Puhaljke u Medak, gdje je čekao autobus, skoro u samoj Zagoračkoj varoši. Dobra su iskustva ovoga izleta da se može i po noći prilaziti planinarskim kućama s dobrim vodičem i dosta baterijskih svjetiljki, da u domove s manje ležaja treba nositi što više vreća za spavanje, da će ubudće biti sve više ovakovih izleta s autobusima i da tome treba prilagoditi mogućnosti povremeno opskrbljivanja i otvorenih domova.

(Ante Rukavina)

• Sastanak zeničkih planinara. Na inicijativu Regionalnog savjeta planinarskih društava Zenice, održan je 27. 12. 1975. zajednička sjednica svih članova Izvršnih odbora planinarskih društava Zenice (»Tajan«, »Poštar«, »Tvrtkovac« i »Željezara«) i svih članova Stanice gorske službe spasavanja Zenica, u prostorijama planinarskog doma na Smetu nedaleko od Zenice.

Toga dana (subota 27. 12. 75.) ujutru je osvanuo snijeg, ali to nije smelo planinare Zenice da dodu na zakazani dogovor, čime zaslužuju svaku pohvalu. Sjednica je otpočela podnošenjem referata predsjednika Regionalnog savjeta društva Mire Ceranića o radu planinarskih društava u regiji Zenice i radu Savjeta te prijedlogom akcionog programa Savjeta za narednu godinu. Zulfo Bajrambašić, sekretar PD »Željezara« je u svom izlagaju podukao dobru saradnju među planinarskim društvima Zenice, a Asim Bručević, predsjednik PD »Poštar«, neka pitanja koja čine poteškoće u radu njegovog društva. Problem održavanja planinarskih objekata i domova poseban je problem, kako je u svom izlagaju iznio Mirko Popović blagajnik PD »Željezara«, jer se ljudi, mahom neupućeni (neplaninari), ponašaju bahato i drsko.

Na sjednici je zaključeno da je planinarstvo u regiji dostiglo takav nivo da se mora postepeno prelaziti na kvalitet, ne gubeći izvida pri tom masovnost i podizanje pjaninarskog duha, kulture, proširivanje školovanja specijalističkih službi u planinarstvu (GSS-a, vodiča itd.). Nagovještena je akcija pošumljavanja, u kojoj planinari zajedno sa goranima, moraju imati najviši udio, te je određena neka norma: da svaki planinar zasadi po pet sadnica drveća, što je simbolična komparacija sa odnosom čovjeka i drveća u prirodi radi normalne asimilacije. Na kraju je zaključeno da se Regionalni savjet više angažuje i pruža pomoć radu planinarskih društava »Poštar« i »Tvrtkovac« obzirom da ova društva nemaju dovoljno iskustva u radu, jer potstoje tek 2-3 godine.

(Muharem Sinanović)

• PD »Željezničar« u Sarajevu održalo je svećano sjednicu povodom 25 godina rada.

U radno predsjedništvo izabrani su svi živi predsjednici društva, njih pet. Prijedlog je podnio sađačni predsjednik društva Ibrahim Mehicić. Nakon muzičkog programa referat o radu društva za proteklih 25 godina, u kome je prezentiran samo dio uspjeha ovog društva, podnjo je predsjednik. Zatim se prešlo na svećano uručivanje priznanja pojedincima u društvu za uspešan rad u proteklom periodu dugom 25 godina, značaka PS BiH, PSJ, te zahvalnica društvinama i organizacijama za uspješnu i plodnu saradnju za minulih četvrti vijeka. Uslijedili su pozdravi predstavnika društva uz uručivanje spomen-poklona društvu slavljeniku. Sjednici su prisustvovali mnogobrojni predstavnici planinarskih društava društveno-političkih i radnih organizacija grada. Republike, PS BiH, PD izvan Republike, saradnici, prijatelji i poznanci društva, ukupno oko 250 ljudi. (Muharem Sinanović)

• PD »Grebengrad« u Novom Marofu bilježi nove uspjehe. Nakon pohoda u Julijiske Alpe s 19 članova iz tri društva, priprema se poход trasm VPP-a, otvaranje puta na vrh Čevo (564 m) koji će povezati Grebengrad sa Ž. st. Kruševac, orientacijsko natjecanje itd. U društvu je otvorena biblioteka koja sadrži i geografske karte, u-

reden je društveni izlog u Gundulićevu ulici, nabavljene su društvene značke i naljepnice, tiskana je razglednica Grebengrad, a u planinarskom naselju Grebengrad uvedena su dežurstva subotom i nedjeljom. Osnovana je komisija za uređenje tog naselja koja će se pobrinuti da se uredi okolina, da se kod izvora sagradi bazen s tušem, da se dovrše dvije započete zgrade i obnove stare zgrade u seoskom stilu sa starim krušnim pećima i kaminima.

• **PD »Bjelašnica«** svake zime organizira predavanja uz dijapo pozitive. Prema planu, ove zime trebalo bi se održati blizu 20 predavanja. Dosad su održana slijedeća: Narodne nošnje i običaji na Bjelašnici i Visočici (dr Vlajko Palavestra), Stećci na Bjelašnici i Visočici (kustos Đuro Bazler), a 18. 12. 1975. prikazani su dijapo pozitive pok. Roberta Benaka uz magnetofonsku reprodukciju razgovora reportera Radio Sarajeva Miroslava Avrama s pokojnim Benakom i Antonom Južnićem te s Branom Zlobičkim, koji je snimljen prije 10 godina u povodu jubileja RPD »Prijatelj prirode«.

(Josip Bačić)

• **»Planinarstvo u Karlovcu kroz 90 godina«** naslov je izložbe koja je svečano otvorena 21. prosinca 1975. godine u domu JNA u Karlovcu, a svrha joj je bila da prikaže značajan i uspešan rad te organizacije kroz 90 godina. Skupljeni i obradeni izložbeni materijal ujedno je i prilog 400-godišnjici postojanja Karlovca. Gradski muzej u Karlovcu tom je prigodom izdao opširni povijesni pregled osoba zaslužnih za razvitak planinarstva u Karlovcu i Hrvatskoj. Izložba je priredena u suradnji s JNA u Želji da se dade podstrek za sakupljanje i čuvanje vrijednih dokumenata o planinarskoj djelatnosti.

• **Tradicionalna sjednica PSH**, koja se održava ujvuk pred Novu godinu, održana je lani 23. prosinca. Na sjednici su bili prisutni članovi svih organa PSH, POZ i izaslanici zagrebačkih društava, ukupno 60 osoba. Na sjednici je održan kratak referat o radu PSH i njegovih komisija u 1975. godini. Tom prilikom je predsjedniku PSH i PSJ Božidarju Škerlu uručen Orden Republike sa srebrnom zvijezdom kojom ga je odlikovao predsjednik SFR Jugoslavije.

• **Jezero Pive** nastaje zatvaranjem zatvarača brane Mratinje. Brana je visoka 220 metara, u krunci je dužine 261 metar, minimalna debљina u krunci brane je 4,50 metara, a maksimalna debљina u dnu brane je u osloničkom presjeku 40 metara. Brana je ukopana u teren 30–50 metara po uzvodnoj konturi i 15–20 metara po nizvodnoj. Iskopano je 520.000 metara kubnih zemlje i drugog materijala, a ugradeno je u branu 789.360 metara kubnih betona. Brana je lučna s dvojnim lukom, osovine lukova su e-lipsne, kombinirane od kružnih lukova opisanih iz tri centra. Voda je već potopila stari put od Mratinja do Plužina, saobraćaj se za sada očišćava manjim pretokom brane do velikog mosta na Pivu; most nije još završen, a prema predviđanjima bit će završen 1976. godine. (M. R.)

• **PD »Paklenica«** iz Zadra održalo je 28. siječnja XI redovnu godišnju skupštinu, kojoj je prisustvovao veliki broj planinara te brojni gosti: narodni heroj Tomo Breulj, komandant Garnizona Zemunik, načelnik Zrakoplovne vojne akademije Zemunik, načelnik Doma JNA predstavnik Općinske konferencije SSOH Zadar, predstavnici Saveza izviđača općine Zadar, predstavnik Saveza za fizičku kulturu općine Zadar i mnogi drugi.

Iz izvještaja i diskusija proizlazi da je Društvo i dalje zadržalo masovnost (428 članova), da je dobro organizirano, da su naročito dobri rezultati u planinarskom izletništvu, speleološkoj aktivnosti, propagandi i fotoamaterizmu, markiranju i održavanju planinarskih puteva, snabdjevanju i održavanju planinarskih objekata, zaštiti i održavanju prirode (posade) – oko 400 sadnica crnog bora), materijalno-finansijskom poslovanju itd. Od ostalih značajnijih akcija istaknute su još i ove: I slet planinara Dalmacije, ureden društveni dom planinara u Zadru, tradicionalna planinarska noć, bratimljenje s PSD »Zdravko Jovanović« iz Valjeva, nabava osnovne opreme za Odsjek speleologije i Stanicu vodiča, Školu vodiča, osnovane stanice vodiča, treći uspon na Mont Blanc, natjecanja u orijentaciji, plodonosna suradnja sa svim dalmatinskim i ličkim planinarskim društvima te srodnim organizacijama.

• **74. savjetovanje ZPP-a.** Dugo-godišnja suradnja zagorskih i obližnjih slovenskih planinarskih društava došla je do punog izravjaja na 74. savjetovanju Međudruštvenog savjeta ZPP-a koje je organiziralo PD »Rogaška Slatina« u nedjelju 7. prosinca 1975. godine u planinarskom domu na Boču. Su-

dionike savjetovanja pozdravio je u ime domaćina tajnik Franc Komerički, a predsjednik Općinske konferencije SSRN upoznao je prisutne s bitnim karakteristikama društvenog i gospodarskog života područja na kojem se održalo savjetovanje. Dominantna točka dnevnog reda bile su pripreme za proslavu 20. obljetnice rada Savjeta koja se slavi tijekom 1976. godine. Prijedlog programa proslave ovog jubileja podnio je tajnik PD »Ivančica« iz Ivance, Cvjetko Soštaric. Prva će akcija biti savjetovanje ZPP-a polovicom ožujka na Ravnoj gori u organizaciji PD »Ravna gora« iz Varaždina, inače inicijatora osnivanja Savjeta. Tijekom mjeseca svibnja društva čijim područjem prolazi trasa ZPP-a izvršit će njenu markaciju. U lipnju je na Ivančici savjetovanje ZPP-a i centralna proslava 20-godišnjice, a već u srpnju PD »Kalinik« iz Križevaca organizira »Smotru planinarskog podmlatka Jugoslavije« na Kalniku. U rujnu PD »Japetić« iz Samobora organizira »Slet mladih planinara Hrvatskog zagorja« na Samoborskom gorju. U čast Dana Republike predviđen je grupni obilazak ZPP-a tako da jedna grupa kreće s Kalnika, a druga s Medvednicom i usput se pridružuju društva kroz čija područja prolazi trasa. Sastanak obih grupa je 29. XI popodne u planinarskom domu na Strahinjčići. Osim toga bit će izdana brošura o radu ZPP-a kroz proteklo razdoblje, a do idućeg savjetovanja će se pri-premiti prijedlog odlikovanja najzaslužnijih planinara za dvadeset godišnjak rad ZPP-a, da bi na kraju PD »Vrbovec« bilo primljeno u međudruštveni savjet ZPP-a. Na ovom savjetovanju uz četrdesetak planinara iz Zagorja, Samobora i Zagreba te planinara domaćina bio je i predsjednik PSH i PSJ Božidar Škerl. (Cvjetko Soštaric)

Obavijesti

• **Vodič »Planine Hrvatske«** je rasprodan pa se priprema novo izdanie. Budući da se vodič u prijašnjem obliku pokazao nepraktičnim, jer je svojim volumenom odviše opterećivao planinarsku na-prtnjaču, novo izdanje je zamisljeno u svescima. Prva dva sveska bit će posvećena Medvednici i Velебitu, a vjerojatno će biti tiskani prije ljeta. Bit će to knjižice do stotinjak stranica, mekog uveza i pristupačne cijene.

• **Planinarske pjesme.** Na želju mnogih planinara počinjemo od ovoga broja objavljivati planinarske pjesme s notama. U ovom broju donosimo Planinarsku himnu nepoznatog pjesnika i kompozitora, a u idućim brojevima donijemo na istom mjestu na omotu Planinarsku polku Dragutinu Flajnjaku i Pjesmu samoborskih planinara Ranke Novosel i Zeljka Bradića koja je oduševila planin-

re na Svečanoj akademiji povodom naše stoljetnice. Ključni nota bit će sačuvani kad ih se prikupi dovoljan broj bit će to osnova za tiskanje planinarske pjesmarice.

• **Jubilarni prilozi** u povodu naše stoljetnice u ovom se broju završavaju. Iz sačuvanog produžetka naklade bit će uvezeno 900 primjeraka kojima će biti pridodan početni arak s naslovnom stranicom i sadržajem. Tekstu će biti dodano šest stranica sa slikama. Korice će biti tvrde i ukrašene slikom Kleka u koloru (vidi naslovnu stranicu prošloga broja), a hrbat platneni. Prodavati će se po 150 dinara (za članove planinarske organizacije 100 dinara). Za one planinare koji žele sami uvezati jubilarne priloge dali smo izraditi stanoviti broj korica i naslovnog arka. Mogu ih naručiti uz cijenu od 20 dinara na adresi Saveza.

Domaći časopisi

- Arena (Z. Poljak), 67—196
Bilten Jamarške sekcije PD »Željezničar«, Ljubljana (V. Segrc), 88—138
Bilten planinara željezničara (KOPDŽJ), 60—281, 62—100, 67—45
Bilten PD »Jahorina«, Sarajevo, 56—46
Bilten PD »Radnički« (Z. Poljak), 47—318
Bilten PD »Željezničar« u Zagrebu, 67—79
Bilten Planinarskog saveza Srbije (Z. Poljak), 67—45
Covek i sredina, 67—142
Fotografski vjesnik, 22—100
Foto revija, 30—214, 258, 334
Geografski glasnik (Z. Poljak), 51—207
Geografski vestnik, 42—133, 398, 48—49
Geočki vjesnik, 42—27, 49—52, 50—279
Glas podzemlja (V. Dulčić), 64—196
Glas Đerovice (Z. Poljak), 52—40
Glasnik Biol. sekcije Hrv. prir. dr., 43—351
Historija fizičke kulture (Z. Poljak), 63—121
Hrvat, 1—111
Hrvatski planinar, iz njegove povijesti, 17—32
Hrvatsko zagorje (V. Oštrić), 62—13
Kaj (Z. Poljak), 67—196
Kroz planine, 45—50, 51—176, 52—40, 184, 54—279
Larus, 42—228, 58—277
Modra lasta, 67—110
Naša otadžbina, 19—47
Naše lame (V. Redenšek), 52—39; (S. Božičević) 65—42
Obvestila Planinske zveze Slovenije, 67—110
Odjek (Sarajevo), 67—110
OSA (PD »Željezničar«, Zagreb), 66—78, 67—45
Planinar (PS BiH), 41—319, 42—164, 44—40
Planinarski glasnik (PD Zagreb), 48—251
Planinarski informator (PS Makedonije), 62—216
Planinarski list (PD Kamenjak), (Z. Poljak), 62—148, 150, 66—78
Planinski vestnik, 1—32, 2—16, 8—47, 9—31, 92, 11—45, 12—15, 28, 57, 29—244, 30—130, 213, 285, 31—27, 59, 92, 126, 158, 190, 318, 351, 32—30, 63, 160, 192, 255, 288, 37—104, 38—56, 42—100, 43—351, 44—40, 98, 46—67, 87, 185, 47—161, 48—166, 49—48, 51—206, 52—184, 54—37, 171, 231, 56—41, 61—238, 62—216, 64—248, 67—45, 79, 110
Povijest sporta (Z. Poljak), 63—121; (V. Oštrić), 63—144; 67—79, 110
Pozornica (N. Murković), 30—85
Prilozi za istoriju fizičke kulture BiH, 66—110
Priroda, 30—44
Soko na Jadranu (Z. Poljak), 64—102
Speleolog (Z. Poljak), 48—166, 53—121, 54—38, 56—140
Sportska tribina (V. Oštrić), 58—185
Staze (U. Beširović), 53—243
Školske novine, 48—367
Šumarstvo, 44—40, 47—319
Tehničar (Z. Poljak), 67—196
Triglav, 67—110
Turistički pregled, 46—140, 47—318
Turizam, 48—251
Vjesnik Hrv. arheološkog društva, 7—13
Vjesnik u srijedu, 67—110
Zaštita prirode, 42—228, 49—51, 50—278

Kalendari

- Napredak, 26—383, 28—31, 346, 377, 34—73*, 35—67*, 40—54*
Planinarski kalendar, 21—20, 34—5*, 35—6*, 43—58, 44—40
Planinski zidni kalendar (Z. Hlebec), 62—216
Planinarski kalendar za 1975 (L. Arh), 67—45
Ivanečki kalendar 1974 i 1975, 67—173

Geografske karte

- Silberhuber A.: Umgebung vom Abbazia, 1—111
Tlocrtna razglednica Plitvičkih jezera, 24—100
Turistička karta otoka Brača, 32—156
Karta Samoborskog gorja, 33—64*, 48—166
Julijiske Alpe (B. Gušić), 44—374
Planinarska karta Bjelašnice, 48—166
Pregledna skica Medvednice, 48—166
Prokletije (B. Gušić), 58—267
Karte i šeme bosanskih planina, 59—45
Planinarska karta Mosor, Kozjak i Biokovo, 60—35
Julijiske Alpe (Z. Poljak), 65—273
Planinarska karta Kamničke in Savinjske Alpe, 67—110

Strani časopisi

- Alpen (Les Alpes), 32—208, 43—180, 46—234, 362
Alpi (tal.), 38—30
Alpine Journal, 27—25, 49—58, 118, 50—194
Alpinismus (njem.), (I. Lipovčák), 60—279
Alpsky vestnik (češki), 1—95, 111, 3—15, 5—32, 7—13, 8—47, 62, 9—31, 11—15, 12—15
Annuario 1960 (Club andino), 54—88
Appalachia, 50—277
Aus der Heimat, 47—71
Austria-Nachrichten, 31—344, 310
Austrijsko turistički i planinsko novinstvo o jadranskim krajevinama (I. Pederin), 65—268
Bilgarski turist, 5—95, 7—46, 11—15, 38—28
Bilten UIAA, 67—111
Casopis turista (češki), 7—13, 96, 8—47, 63, 9—31, 93, 11—15, 45, 12—15, 29, 57
Illustrierte österreichische Riviera-Zeitung, 7—46
Jahrbuch des Ungarischen Karpathenvereins, 2—175, 8—12, 11—46, 12—15
Liburnia (Rijeka), 5—95
Lloyd (Trst), 7—95, 8—14, 61, 93
Migrante (esperanto), 43—227
Mountain world, 47—70, 160, 48—155
National geographic magazine, 43—225
Österreichische Alpen-Zeitung, 8—63, 94, 9—30, 93, 11—30, 45, 12—15, 28, 57, 28—94, 33—57*, 42—100, 43—180
Österreichische Touristen-Zeitung, 8—80, 94, 9—30, 93, 11—30, 45, 12—14, 28, 58
Pamietnik Towarzystwa tatrzańskiego, 1—111, 3—206, 5—14, 8—13, 12—30
Penalara (špan.), 31—319
Periodika alpinska izdanja (I. Krajač), 20—68
Taternik (Z. Poljak), 65—18, 67—45
Vouno (grčki), 44—98
Stogodišnjica hrvatskog planinarstva u inozemnim časopisima, 67—45

BIOGRAFSKA GRADA

Zivotopisi, nekrolozi, bilješke

- Abramović Franjo (J. Bačić), 66—103
Ajzinger Anton, (N. Josić), 59—95
Aleksić Nikola (Z. Poljak), 65—125
Aljaž Jakob, 1—109, 23—49, 68
Amadeo Savojski (D. Hirc), 3—203
Andrašević Karlo (I. Lipovčák), 50—53
Babić Gjalski Ivo (L. K.), 45—217
Bačić Josip (Z. Poljak), 66—144
Badura Rudolf (B. Gušić), 55—245
Baretić Ivan (T. Đurić), 67—44
Bedalov Ante, 66—156
Bedenko Tomislav, 64—148
Behmen Mahmud (J. Plaček), 33—394

- Belačić Drago, ml. (V. Blaškić), 46—540
Benak Robert (R. Radošević), 63—86
Bičanić prof. Nikola, 24—96
Birkemajer Vincenty, 29—247
Blaškić prof. dr Vladimir (P. Lučić Roki), 53—249; (S. Božičević), 63—179; (Z. Poljak), 65—48
Blodig Karlo, 49—153
Bohaček dr Maksimiljan (A. Spiler), 31—184
Bonati Walter (A. Rotovnik), 55—269
Borovečki Viktor (S. Zadrović), 36—1*, 5*
Bošković Rugjer (A. Truhelka), 66—134
Bošnjak dr Karlo, 46—39
Bothé Mirko, 39—151
Božičević ing. Srećko (Z. Poljak), 55—112
Bračić Eugen, 67—44

- Brahm Drago, 34—51*, 37—150, (S. Gilić) 60—175
 Breclj dr Marijan (Z. Poljak), 62—225
 Brilej dr Arnošt (P. Lučić Roki), 46—136
 Budisavjević Bude (I. Lipovščak), 50—207, 61—142
 Buhl Hermann (A. Rotovnik), 55—35
 Bujaš dr Niko (»Mosoraš«), 31—149
 Car Adika (V. Corda), 53—187
 Cassin Ricardo, 45—61
 Cerović Branislav (Z. Poljak), 67—161
 Cividini dr Ante (V. Blašković), 61—176
 Coopeland F. S., 59—285
 Conway Martin na Andama, 3—192
 Couttet L. (poginuo u Alpama), 53—296
 Campara Omer (B. Gušić), 58—3
 Čapek Ratko, 43—293
 Čermak Ljudevit (M. Ivezić), 62—223
 Cop Joža (Z. Poljak), 65—143
 Culic Nenad, 66—156
 Cajzak Stjepan, 55—224
 Čurić Bogoljub, 63—164
 Dean Katarina »Sunaska« (I. Lipovščak), 60—176
 Deanković Antun, 51—78
 Debelakova Deržaj Mira Marko (P. Lučić Roki), 41—62; (Z. Poljak), 65—282
 Dečak dr Milan (V. Blašković), 61—175
 Dic Ludvig (U. Beširović), 53—274; (J. Bačić), 62—265
 Diemberger Kurt (A. Rotovnik), 56—23
 Dimitrijević Raško (Z. Poljak), 63—165
 Dobrijević Mirko (J. Bačić), 67—134
 Dragman Marijan (V. Ostrič), 63—45
 Drobac Makso, 40—37
 Egger Toni, poginuo (H. B.), 51—151
 Exner Ivan (V. Novotni), 14—349
 Filić prof. Krešimir (V. Blašković), 55—219, 65—29
 Filip, kralj makedonski (J. Pasarić), 18—45; (I. Krajač), 27—102; (D. S. Krivokapić), 54—79
 Finch G. I. (J. Pasarić), 25—18
 Firlinger dr. Karlo (I. Slaviček), 63—85
 Fleger prof. dr Josip (M. Ivezić), 58—181
 Fogina Dragutin, 33—62*
 Fortis Alberto (Z. Poljak), 65—196
 Fridrik August, saski kralj (D. Hirc), 4—97
 Frischauft prof. dr Johannes, 16—31, 63, 54—86; (M. Marković), 50—250
 Gavazzi prof. Artur, 40—33
 Genčev Genčo Ljuben, 37—21
 Ghiglione Piero (P. Lučić Roki), 53—47
 Girometta prof. Umberto (S. Vrdoljak), 33—193, 266, 35—33*; (T. Soljan), 35—170 (bibliografija na str. 47*); (M. Abramović), 35—166; (I. Rubić), 35—179; (B. Regner), 35—183; (L. Golf), 35—188; (F. Ivanović), 35—191; (Lj. Uvdović), 35—193; (M. S. Antonović), 35—195; (F. D. Marušić), 35—195; (prof. dr T. Smerdel), 35—197, 35—199, 35—200; (F. S. Coopeland), 35—224, 36—26*; (S. Vrdoljak), 40—276; (A. Griman), 51—236; (Z. Poljak), 61—107; 35—161; (M. Gazzari), 67—186.
 Glad Tonček (I. Lipovščak), 50—207, 61—94
 Gojtan dr Ivan (M. Hirtz), 24—1; (M. Tomičić), 35—35—161; (M. Gazzari), 67—186.
 18*; (I. Lipovščak), 50—207, 61—94
 Gorenac Renata, 50—52
 Grimani Ante, 54—33, 56—46
 Gropuzzo ing. Ivo (Z. Poljak), 63—181, 64—202
 Gušić prof. dr Branimir (Z. Poljak), 54—3, 54—281, 65—48; (M. Marković), 63—81; (Z. Poljak), 67—140
 Gušić prof. Marijana (V. Blašković), 54—9; (M. Marković) 63—81
 Haquet Baltazar (J. Kovačević), 43—24, 246
 Hadžić Abdulah (N. Blažević), 66—112
 Hagenreiter Etelka (N. C.), 23—68, 70
 Harrer Heinrich, 67—112
 Hazim Tafo (A. Kačvinski), 58—283
 Heml Milan, 60—267
 Herzog Maurice (P. Lučić Roki), 54—346
 Hillary Edmund, 48—171
 Hiric Dragutin (J. Poljak), 20—176
 Hlebanja Anton, 21—91
 Holjevac Večeslav (V. Blašković), 60—49; (Z. Poljak), 62—177
 Horvat prof. dr Ivo (Lj. i M. Marković), 55—145
 Horvat Marija, 35—59*
 Horvat Vlado (S. Božičević), 53—158, 54—241, 55—249; (M. Pražić), 55—250, 62—316, 64—269; (E. Armano), 67—136
 Hranilović Janko, 33—63*
 Hrazdira Otokar (M. Kraš), 64—45
 Hudoklin Ana, 53—240
 Ivanović Boško (I. Srebrnici), 66—169
 Janson Ladislav, 65—143
 Jarnjević Dragojla (S. Dvoržak), 65—19
 Jelišava, kraljica, 1—65, 80, 112
 Jeušnik Ivan, 27—112
 Jevremović Živorad M. (Z. Poljak), 61—75
 Jiruš dr Bogoslav, 4—143
 Jovanović Dušan (B. Regner), 65—85
 Jovanović Mihailo (V. Jovanović), 65—265
 Jovanović Miloje (M. Krunić), 62—98
 Justin Rajko (M. Pražić), 35—50
 Južnić Anton, 61—73; (R. Radošević), 66—22
 Kamenar Viktor (V. Blašković), 62—263
 Keler prof. Zvonimir (A. Rukavina), 62—69, 96
 Kempni Stanko, 45—285
 Kišpatić dr Mijo, 22—88
 Klepica Jozo (U. Beširović), 50—186, 61—190, 231; (J. Plaček), 42—149
 Kleščić mr. Mirko st. (W. Flašar), 35—3*
 Kleut dr Petar (Z. Poljak), 65—206
 Klinovski Pavle (M. Marković), 66—25
 Kolman Mikića (M. Decák), 34—49*
 Komen Josip, 41—286
 Korlaet Josip, 67—30
 Kosatik Jan (S. Kompare), 34—18*
 Košir Fedor (P. Lučić Roki), 64—148
 Košuta Nedjeljko (A. D.), 42—298; (I. G.), 48—349
 Kozmar Mikića (V. Blašković), 65—18
 Krajač dr Ivan (J. Pasarić), 25—1, 29, 61
 Krešić Vladimir, 21—12
 Krvokapić S. Dušan (M. Pražić), 60—225
 Kučera dr Oton, 23—15; (J. Pasarić), 28—47
 Kugy dr Julius (J. C. Oblak), 24—186; (B. Gušić), 45—71
 Kulukujević Ivan (M. B.), 19—16
 Kušan prof. dr Fran (V. Blašković), 64—189
 Kušan dr Vjekoslav, 32—349
 Lachenal Louis (B. Lukšić), 48—60
 Lasić Rade, 62—38
 Laufer Ivica (I. Lipovščak), 53—281
 Lenuci Milan (S. Szavits-Nossan), 21—13
 Lenjin V. I. (R. Kovačević), 56—255
 Leustek Albin (A. Premužić), 55—134
 Lihl Dragutin, 3—44
 Lindenbacher Zvonimir, 50—120
 Lipovščak dr. Ivo (Z. Poljak), 51—282; (V. Blašković), 52—193; (Z. Poljak), 67—44
 Lučić Ratko Gaga (V. Mićunović), 60—268
 Lugmayer Karl, 58—92
 Lukšić Branko, 50—120
 Mandl prof. Maksimilijan, 23—68; (S. Szavits-Nossan), 23—89
 Marchi Francesco (Z. Poljak), 65—97
 Margetić Ante, 54—33; (B. Regner), 65—257
 Matesić Đurđa (Z. Simunović), 47—315
 Matz Vlado, 55—64
 Melvan Marica, 56—141
 Messner Reinhold (B. Šeparović), 65—33
 Mešanović Enver (T. Batinić), 67—44
 Michel Ladislav (T. Batinić), 66—168
 Mihelec Jakob, 19—145
 Mihoković Nikola (Z. Smerke), 59—271
 Mitrović Spirta Dušan (Z. Poljak), 63—156
 Mlač Dragutin, 53—217
 Mužina Vatroslav (I. Lipovščak), 58—183
 Nazor Vladimir (V. Blašković), 40—194
 Novak Petar (V. Dulčić), 60—179
 Novotni prof. Vjekoslav (J. Pasarić), 24—73; (I. Lipovščak), 66—135
 Obradović Aleksandar, 62—39
 Orlić dr Duro, 34—301
 Pačkovski Ivan Paša (I. Štefanac), 52—41
 Pasarić prof. Josip (F. Kušan), 31—90, 34—1
 Pašer Zvonimir, 53—196; (Z. Poljak), 53—239
 Paulić Drago (M. Pražić), 56—105
 Pengal France, 58—141
 Petković prof. Antun (Z. Poljak), 65—31
 Petrak Stjepan, 50—290
 Petrović Marijan (S. Vrdoljak), 58—77
 Pilar prof. dr Duro, 16—95, 46—84
 Pilar dr Ivo, 29—343
 Piljk Stjepan (G. Ledić), 41—110; (Z. Poljak), 67—93
 Pipinčić Branimir (Z. Poljak), 53—239
 Plaček Josip (M. Marković), 59—241
 Plotnikov dr ing. Maks (P. Lučić Roki), 46—230, 270, 54—33
 Pokračić Božo (U. Beširović), 53—208
 Poljak prof. dr Josip (M. Marković), 51—111, 54—193; (S. Božičević), 54—196; (D. M. Jelkić), 54—198, 54—200

- Popović Mirko (A. Hodžić), 64—153
 Poznanović Smilka (V. Stanišić), 67—140
 Pražić prof. dr Mihajlo, 53—217
 Prebeg Zlatko (Ž. Poljak), 67—93
 Premužić ing. Ante (M. Pražić), 52—1, 53—217
 Radumirović Jovo (A. Kačinski), 62—98
 Radenović Svetozar (I. Mrduljaš), 65—229; (Ž. Poljak), 67—93
 Rajković Vladimir (B. Veljković), 67—200
 Rajter Rudolf (D. Karažinec), 61—232
 Rauker Rudolf, 31—54
 Redenčić Vladimir, 64—147
 Rengjoe prof. Ivan (J. Plaček), 40—94
 Rey G., 31—312
 Rieger dr F. L., 26—269
 Roiss Heinrich (Ž. Magdić), 51—177
 Rosić Dalibor (A. Griman), 61—143
 Rosić Pivalica Danica (A. Griman), 67—140
 Rossi Ljudevit (I. Horvat), 26—3; (J. Pasarić), 28—227
 Rotovnik Adol (D. Zezelj), 66—159
 Rothschild Miroslav (Ž. Poljak), 53—46, 61—273
 Rubić prof. dr Ivo (B. Gušić), 53—185
 Ryšlavý Josip (I. Lipovščak), 63—163
 Sajverth Zvonko (D. i V. Francetić), 66—70
 Salkić Mehmed (J. Bačić), 66—167
 Satier ing. Zlatko (V. Blašković), 60—173
 Sekelj Tibor, 46—542
 Sengjergij Janko (M. Marković), 51—76
 Silajdić Muhamet (M. Vasiljević), 67—69
 Simonović dr Radivoj (M. Hirtz), 21—21; (J. Poljak), 42—359, 50—247, 286; (D. M. Jelkić), 53—109; (T. Andrejević), 67—164
 Simony Fridrik (D. Hirc), 4—102
 Smith Frank, 46—96
 Spitzer Velimir, 61—240
 Stahuljak prof. Vladimir st., 23—15
 Stahuljak prof. Vladimir ml., 27—55
 Stanger Ulikse (Ž. Poljak), 65—282; (S. Vrdoljak), 66—23, 67—79
 Stanjević Aleksa (Ž. Poljak), 63—156
 Steiner Franz, 58—92
 Stoimenov G. D. (Z. Čadež), 36—25*
 Stojanović dr Rastko (M. Aranđelović), 64—243
 Strouhal Zlatko, 43—230
 Suljagić Sulejman (U. Beširović), 53—274, 59—93
 Sušnić prof. Stjepan (I. Lipovščak), 63—255
 Safran Milan Dado (D. Belaćić), 45—286
 Safranek mr. ph. Milutin (I. Lipovščak), 63—254
 Sefer Drago (D. Entraut), 66—60, 61
 Sehić Mehmed (T. Batinić), 67—99
 Senk Milan, 28—380
- Šenoa August (M. Šenoa), 28—100
 Šenoa prof. Milan (V. Blašković), 51—241
 Sijački ing. Ljubiša (M. Krunić), 64—149
 Sikić Ivan Jungo (A. Rukavina), 64—52
 Skaberna Vjekoslav (D. Rodman), 65—189
 Skerl Božo (Ž. Poljak), 64—211, 65—235
 Skreb Mladen (M. Kučan), 46—230
 Soić Stejan, 50—53
 Stagl Žiga, 2—156
 Stambuk Stanko (J. Plaček), 64—247
 Tabaković Viktor, 66—157
 Tensing Bothia, 51—213, 61—143
 Teray Lionel, 57—239; (A. Filipčić), 58—67; (M. Pražić), 58—71
 Tichy Herbert, 48—51
 Tomičić Marko (A. Rukavina), 66—193
 Tominšek dr Josip (V. Blašković), 44—97
 Torbar Josip, 2—172; (D. Hirc), 3—145
 Tožbar Anton Špik Medved (U. Župančić), 47—47
 Trifković Jakov (J. Bačić), 64—282
 Tuma Henrik, 29—150; (J. C. Oblak), 24—186; (F. Kušan), 31—150
 Valter Antun Tuna, 51—79
 Vidrić dr Lovro, 3—176
 Vodnik Valentin (D. Hirc), 1—81
 Vrdoljak Stipe, 54—33; (B. Regner), 66—97, 192
 Vrdoljak Urso, 66—157
 Vrkljan dr Vilim, 50—53
 Vrsalović dr M. B., 34—17*
 Vulaković Luka (V. Čorović), 34—333
 Vukotinović Ljudevit, 16—94; (O. Sojat), 58—186
 Vuković Stanko (M. Fabek), 44—168
 Vuković Stjepan (D. Đurić), 67—44
 Vuković Drago (Ž. Poljak), 67—201
 Wagner Richard (I. Slavićek), 65—223
 Weiss Emil de Polna, 27—319, 29—247
 Wester Josip, prof. (Ž. Poljak), 53—187
 Winkler Georg, 49—199
 Wojejkov dr., 21—184
 Wölfling Ljudevit, 1—96
 Wylie Charles, 46—46
 Zdarsky M. (I. Lipovščak), 61—143
 Zemljak Milan (V. Blašković), 32—285
 Zorančić Petar (P. Zanki), 11—33; (I. Krajač), 20—182
 Zsigmondy E., 31—227
 Zurbriggen Matija, 2—159
- Marković M.: Biografije planinara (150 biografija), 53—127
 Odlikovani planinari Hrvatskog zagorja (34 biografija), 55—235

Planinarske organizacije

H R V A T S K A

OPĆENITO

- Dr. Johannes Frischauft i hrvatsko planinarstvo, 16—31, 63
 Pasarić J.: Planinarska društva u Hrvatskoj, 18—42
 Pasarić J.: Naši planinari u Alpama i Dinarskim gorama, 29—15
 Stahuljak V.: Hrvatsko planinarstvo, 37—201
 Blašković V.: Planinarstvo u Hrvatskoj prije i poslijе oslobođenja, 41—4
 Gropuzzo I.: Osrvrt na jedan referat, 43—345
 Blašković V.: Velika i časna planinarska imena, 46—231
 Blašković V.: Planinarstvo u Hrvatskoj, 46—429
 Poljak Z.: Planinarski pokret i Hrvatsko sveučilište, 48—79
 Lučić Roki P.: Alpinizam u Hrvatskoj, 54—97
 Poljak Z.: Koji je prvi planinarski putopis u našoj literaturi, 55—121
 Jubilej (90-godišnjica), 56—3, 43, 189, 57—94, 142
 Poljak Z.: Naši sveučilišni profesori kao planinari, 56—247
 Poljak Z.: Naši liječnici kao planinari, 56—229
 Poljak Z.: Uloga Jugoslavenske akademije u razvitu planinarstva u Hrvatskoj, 57—35

- Lipovščak I.: Počeci planinarskog skijanja u Hrvatskoj, 62—135, 63—107, 111
 Radan Z.: Počeci skijanja u Hrvatskoj, 63—13
 Blašković V.: Historiografsko poštjenje i publicistička nekorektnost, 63—109, 112
 Petković A.: Planinarstvo u Slavoniji, 64—285
 Jubilej (100-godišnjica), 65—94
 Poljak Z.: Stoljetnica našega planinarstva, 66—3
 Blašković V.: Povijest hrvatskog planinarstva, 66 (prilog br. 1—2, 3—4 i 5—6)
 Griman A.: Planinarski objekti Dalmacije u prošlosti, 66—63
 Aleksić N.: Proslava je započela, 66—81
 Poljak Z.: Tri velike jubilarne priredbe, 67—3
 Poljak Z.: PSH odlikovan ordenom zasluga za narod sa zlatnom zvijezdom, 67—49
 Regionalni odbori u Hrvatskoj, 67—73
 Poljak Z.: Proslava je završena, 67—81
 Firinger K.: Preko sto godina planinarstva u Slavoniji, 67—10

H R V A T S K O P L A N I N A R S K O D R U Š T V O (HPD)

- Budisavljević B.: Kako je postalo HPD, 1—36, 56—5
 Kučera O.: Osrvt na prvu četvrt vijeka HPD-a, 3—97

Kučera O.: Proslava 25-godišnjice HPD-a, 3—142
Hirc D.: Današnji predsjednici HPD-a, 3—100
Hirc D.: Osničači HPD-a, 3—104
HPD od 1877. do 1900., 3—100

Szwartz-Nossan S.: Hrv. pl. izložba u Zagrebu, 18—6, 18
Bučar F.: Osnutak HPD-a u Zagrebu, 20—51
Krajač I.: Razvitak HPD-a, 20—129
Proslava 50-godišnjice HPD-a, 20—132
Prebeg Z.: Organizacija HPD-a u sadašnjosti i budućnosti, 20—150
Pasarić J.: Historijat HPD-a, 20—134
Krajač I.: Program HPD-a, 21—118
Hirc D.: Druga izložba HPD-a, 21—138
Hirtz M.: Prva izložba Foto-sekcije HPD-a, 24—13
Pasarić J.: Izložba pl. fotografija u Zagrebačkom zboru, 27—135
Pasarić J.: Skijaške utakmice HPD-a, 28—87

Zorko I.: Fotografska izložba HPD-a, 28—216
Cividini A.: Idejni razvoj HPD-a, 30—337
Iz naše prošlosti (prvi izlet HPD-a), 31—161
Rad HPD-a je potreban, 31—193
Rad i propaganda HPD-a na polju skakaonica, 32—91
Blašković V.: Preteče HPD-a u Hrvatskoj, 45—115
Prijе pola stoljeća (iz knjige zapisnika HPD), 67—137
Sudnik I.: Zlatna godina HPD-a 1874—5, 67—145

Skupštine i godišnje izvještaji: 1—12, 2—61, 96, 3—61, 90, 4—81, 5—33, 6—33, 47, 7—38, 8—38, 9—36, 10—21, 11—19, 12—21, 13—95, 142, 14—95, 125, 15—125, 157, 16—187, 189, 17—74, 18—46, 60, 19—45, 91, 20—58, 114, 21—117, 22—108, 23—146, 24—136, 25—256, 26—201, 27—199, 28—230, 29—193, 30—261, 31—229, 32—211, 33—220, 34—212, 35—233, 36—142, 256, 37—136, 40—111.

Društvena pravila: 15—221, 16—127, 159.

Podružnice općenito: 1—15, 31, 3—125, 14—94, 16—352.

Društveni sastanci Matice: 18—78, 128, 19—15, 145, 21—35, 49, 107, 22—29, 45, 123, 138, 155, 24—69, 71, 72, 97, 178, 29—231, 324, 325, 374, 30—218, 32—2*, 36—39*, 39—99.

Društveni izleti Matice: 1—27, 46, 64, 79, 94, 2—46, 107, 4—110, 5—94, 126, 140, 142, 13—141, 165, 189, 215, 14—32, 128, 15—32, 288, 16—223, 287, 351, 19—145, 18—128, 21—69, 110, 138, 147, 148, 166, 22—11, 28, 46, 59, 89, 91, 123, 169, 23—15, 47, 68, 87, 128, 24—23, 70, 72, 89, 138, 179, 215, 25—167, 268, 26—123, 213, 27—210, 28—188, 189, 328, 29—158, 231, 236, 342, 30—203, 215, 270, 31—183, 186, 367, 32—222, 33—25*, 231, 34—41*, 229, 44—223.

Društveno glasilo »Hrvatski planinar«: 16—383, 17—32, 18—14, 25—267, 26—190, 27—26, 208, 28—94, 237, 380, 29—29, 30—269, 416, 31—237, 32—64, 218, 33—37*, 225, 34—228, 35—243, 51—1.

Članske povlastice: 1—31, 14—94, 160, 15—64, 16—223, 352, 17—15, 19—15, 21—33, 86, 22—11, 25—25, 105, 107, 26—94, 122, 123, 187, 267, 381, 27—27, 55, 259, 31—31, 63, 94, 152, 33—5*, 9*, 46*, 60*, 34—2*, 3*, 35—2*, 50*.

Novi članovi: 1—44, 63, 78, 2—61, 110, 125, 3—130, 144, 176, 205, 4—125, 5—79, 6—31, 63, 7—12, 29, 43, 45, 62, 8—43, 9—41, 10—26, 11—23, 12—45, 14—221, 15—190.

Hrvatski planinarski muzej: 24—142, 31—29, 61, 32—217, 33—225, 34—228.

Predavanja: 2—46, 3—80, 15—32, 64, 17—47, 21—16, 49, 85, 165, 22—11, 29, 59, 89, 23—13, 14, 47, 149, 24—70, 97, 178, 212, 25—82, 270, 26—57, 124, 27—28, 77, 110, 207, 320, 344, 345, 28—114, 121, 126, 146, 151, 236, 29—205, 30—268, 31—57, 63, 94, 124, 153, 236, 380, 32—28, 62, 93, 126, 157, 348, 33—33, 34—9*, 21*, 35—2*, 13*, 14*, 71*.

Društvene zabave: 18—143, 19—15, 21—148, 22—28, 123, 24—216, 25—26, 59, 273, 26—25, 59, 382, 27—54, 83, 215, 28—242, 30—273, 32—128, 248, 36—2*.

Gradevna djelatnost: 17—88, 117, 23—150, 24—142, 25—274, 26—214, 27—211, 28—239, 29—204, 30—271, 31—239, 32—219, 33—228, 34—230, 39—244.

Foto-sekcija: 17—118, 19—15, 25, 147, 21—147, 22—12, 46, 123, 138, 155, 169, 23—16, 46, 68, 150, 24—13, 70, 96, 141, 25—265, 26—122, 158, 213, 236, 27—215, 28—216, 242, 29—202, 324, 372, 374, 30—275, 315, 31—242, 32—4*, 228, 33—11*, 20*, 228, 235, 34—26*, 42*, 60*, 234, 35—10*, 45*, 61*, 69*, 246, 36—118, 37—55, 141, 39—106.

Glazbena sekcija: 21—147, 166, 22, 28, 48, 123, 23—150, 24—142, 27—215, 28—243, 40—37, 115.

Markacijska sekcija: 23—150, 234, 24—141, 217, 31—152, 241, 313, 348, 32—62, 126, 157, 224, 315, 34—233, 35—246.

Putna blagajna: 21—68, 125, 22—29, 123, 138, 155, 23—46, 68, 150, 24—97, 141, 25—265, 26—125, 213, 27—84, 215, 28—242, 29—203, 324, 30—274, 31—243, 32—228, 33—18*, 235, 34—235, 35—247, 37—55, 143, 39—106.

Omladinska sekcija: 23—150, 24—141, 25—59, 265, 26—125, 188, 213, 27—168, 215, 28—156, 243, 324, 30—276, 31—243, 32—7*, 33—20*, 52*, 235, 34—22*, 26*, 39*, 40*, 234, 35—9*, 19*, 25*, 53*, 247, 36—10*, 17*, 37*, 52*, 149, 37—55, 79, 102, 142, 38—26, 39—105, 40—37, 114.

Školska sekcija: 26—27, 59, 213, 27—80, 82, 215, 28—87, 243, 29—63, 203, 30—275, 31—95, 242, 32—5*, 91, 226, 33—69*, 127, 236, 34—11*, 38*, 39*, 36—3*, 53*, 151, 37—143, 39—106, 40—37, 114.

Alpinistička sekcija i odsjek (AO): 31—152, 241, 313, 348, 32—5*, 62, 126, 157, 224, 315, 33—7*, 39*, 47*, 69, 234, 34—53*, 233, 35—25*, 43*, 62*, 246, 36—28*, 33*, 54*, 62, 148, 37—54, 141, 149, 38—24, 87, 135, 39—47, 104, 110, 40—38, 114.

Kulturno-prosvjetna sekcija: 24—142.

Ostali rad Matice: 1—14, 2—61, 65, 77, 81, 110, 3—90, 127, 142, 4—61, 14—30, 93, 95, 221, 15—125, 126, 190, 16—160, 189, 17—14, 14, 48, 86, 18—14, 100, 101, 143, 21—91, 107, 147, 22—45, 46, 59, 89, 122, 123, 138, 155, 169, 23—13, 15, 45, 47, 87, 110, 128, 24—23, 69, 178, 179, 212, 215, 25—25, 167, 287, 26—25, 57, 59, 123, 215, 158, 235, 355, 381, 382, 27—83, 197, 230, 28—156, 253, 29—28, 156, 215, 232, 278, 324, 327, 373, 30—260, 428, 431, 31—29, 61, 284, 380, 32—28, 29, 61, 95, 125, 159, 313, 34—34*, 67*, 35—41*, 50*, 61*, 362, 36—93, 26, 37—195, 242, 292, 295, 243, 38—135, 103, 24, 55, 58.

PLANINARSKI SAVEZ HRVATSKE (PSH)

Skupštine i godišnji izvještaji: 44—164, 53—282, 54—89, 191, 57—97, 138, 58—42, 60—40, 63—119, 67—7, 109, 153.

Komisija za markacije i transverzale: 41—113, 46—235, 47—165, 48—52, 344, 50—285, 53—287, 54—91; E. Pavšić: Transverzalci u Hrvatskoj, 61—169, 65—138; Lončarić J.: Naši transverzalci, (Planinar, prilog br. 1—2, 1971), 63—41; Poljak Ž.: Transverzala »Po planinama SR Hrvatske«, 62—145, 148; Republička transverzala, 62—311, 316, 63—224, 64—108, 251, 65—278, 66—206, 76.

Komisija za Gorsku službu spasavanja (GSS): 42—133, 45—61, 218, 46—78, 347, 547, 47—245, 48—354, 49—59, 134, 195, 290, 50—284, 52—191, 53—196, 291, 54—93, 291, 55—94, 191, 312, 56—101, 58—284, 59—46, 91, 282, 285, 286, 60—45, 61—95, 62—30; Zupanc D.: 20 g. GSS PSH, 62—312; 67—80, 176.

Komisija za alpinizam: 41—59, 43—179, 180, 44—47, 46—46, 47—165, 246, 48—261, 343, 348, 350, 49—53, 194, 290, 50—199, 285, 51—188, 52—239, 53—289, 54—91, 56—101, 58—38, 87, 95, 139, 140, 231, 292, 59—91, 279, 60—85, 237, 61—46, 235, 285, 66—108, 143, 173, 67—108, 174.

Komisija za propagandu: 49—56, 59, 193, 53—285, 54—89.

Komisija za planinarsko skijanje: 45—215, 47—165, 49—55, 50—59, 51—144, 54—92, 57—47.

Komisija za speleologiju: 43—95, 49—196, 50—59, 285, 53—104, 290, 54—92, 56—101, 58—32, 59—91, 232, 61—45, 46.

Komisija za izdavačku djelatnost: 43—234, 45—286, 54—90.

Komisija za građevinsku djelatnost: 42—164, 43—1, 352, 48—67.

Komisija za gospodarska pitanja: 43—234, 358, 50—284.

Komisija za omladinu: 48—262, 347, 350, 49—54, 61, 50—55, 56, 51—144, 52—43, 53—284, 54—91, 56—101, 57—285, 58—46, 59—91, 60—143, 61—46.

Komisija za vodiče: 53—192, 54—281, 55—292, 58—190, 283, 59—91, 235, 239, 60—189, 61—46, 65—47, 282.

Komisija za odlikovanja: 54—137, 177, 57—139, 59—91, 188, 61—46.

Statut PSH: 54—181, 57—123.

Izložbe planinarskih fotografija: 49—291, 51—279, 60—46, 62—316.

Popis planinarskih društava i domova: 42—164, 48—67, 51—44, 144, 53—56, 57—128, 61—48, 62—112.

Plenumi i savjetovanja: 41—30, 42—21, 29, 356, 43—94, 41, 44—164, 45—156, 47—322, 48—332, 344, 49—53, 196, 289, 50—60, 61, 282, 67—109.

Štafete i orijentacijski marševi: 43—93, 170, 44—99, 162, 45, 60, 151, 364, 46—89, 47—168, 48—263, 350, 49—191.

Sletovi i tečajevi: 42—234, 43—232, 298, 45—161, 215, 287, 46—364, 47—165, 48—162, 262, 263, 49—196, 284, 54—190.

Društveni dom u Zagrebu: Poljak Ž.: Pl. dom u Zagrebu, 57—269; Poljak Ž.: Društveni dom PSH u Zagrebu, 65—4; Poljak Ž.: Otvorenie društvenog doma PSH, 65—3.

Planinarski muzej: 45—48, 49—194.

Savjetovanje s PS BiH: 59—190, 61—189, 62—219, 63—172, 65—281.

Ostali rad PSH: 41—303, 42—100, 157, 299, 43—1, 142, 48—261, 247, 50—54, 51—280, 53—192, 54—39, 42, 191, 283, 55—47, 91, 56—131; 57—192; 59—91, 140, 284, 61—46, 190, 62—103, 153, 63—31, 64—53, 108, 65—73, 93, 66—43, 47, 81, 67—3, 73, 81.

MEĐUDRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Planinarski odbor Dalmacije: 50—60, 51—187, 52—272, 54—44, 189, 281, 57—189, 191, 59—141, 61—107, 62—154, 317, 63—27, 30, 272, 65—45, 46, 66—144, 205, 67—47, 79, 143, 73.

Hrvatski planinarski savez: 35—57*, 36—32*, 38—103.

Planinarski odbor Zagreba: 48—160, 51—280, 55—44, 58—283, 59—191, 192, 240, 60—139, 280, 284, 62—153, 66—45, 143, 67—74.

Savjetovanje ZPP-a: 51—145, 52—191, 53—293; 54—93; 58—190, 59—188, 238, 60—45, 95, 240, 62—155, 220, 317, 64—296, 66—46, 143, 205, 67—73, 80, 143, 176.

Slet mladih planinara Hrvatskog zagorja: 51—150, 52—237, 269, 54—189, 57—238, 59—239, 60—285, 61—239, 62—220, 63—174.

Planinarski odbor Slavonije: 53—239, 55—44, 58—47, 59—142, 285, 286, 60—240, 283, 61—192, 62—29, 63—270, 64—250, 66—42, 46, 111, 175, 67—75; Petković A.: Planinarsko stvo u Slavoniji, 64—285; Firinger K.: preko 100 godina planinarstva u Slavoniji, 67—10; 67—74.

Općinski planinarski savez Rijeka: 51—280, 52—239, 59—285, 62—272, 64—56, 67—75.

Planinari PTT-radnici: 52—89, 60—95, 61—47, 285, 62—164, 64—60.

Ostalo: Prvi planinarski dan na Plitvičkim jezerima, 21—145; Slavonski pl. dan, 32—190; Međudruštveno takmičenje u SRH 58—141; »Tragom smrznutih partizana«, 62—176, 64—154; Prvi slet planinara Dalmacije, 67—188.

OSTALE ORGANIZACIJE I USTANOVE U HRVATSKOJ

Hrvatsko geografsko društvo, 2—173; Klub hrvatskih amater-fotografa, 3—46; Hrvatski akademski sportski klub, 17—31; Kongres za promet stranaca u Zagrebu, 19—46; Krajač I.: Touring-Klub i pl. društva, 21—148; Hrvatski sokol, 21—183; Bučar F.: Povijest hrvatskog sokola, 21—184; Odbor za zaštitu prirodnih spomenika, 22—28; Društvo za uređenje Plitvičkih jezera, 24—100; Turističko vijeće Savske banovine, 26—301; Rad na unapređenju turizma »Putnik«, 34—57*; Hrv. turistička izložba u Zagrebačkom zboru, 36—45*; Prvi kongres FISAH-a, 41—108; Odbor za fizičku kulturu NR Hrvatske, 44—103; Mineraloško-geol. grupa gimnazije »B. Ogrizović« u Za-

grebu, 44—168; Osnivanje sanjkaškog saveza Hrvatske, 54—283; Nastava iz alpinizma na VŠFK u Zagrebu, 57—235, 59—96; Planinarstvo ne uživa naklonost Sportske prognoze, 58—90; Priznanja SFKH planinarama, 67—46.

PODRUŽNICE HPD-a I PLANINARSKA DRUŠTVA

Benkovac: PD »Velebit« 44—42, 279, 49—57.

Bjelovar: HPD »Bilogora« 21—50, 71, 22—11, 61, 24—177, 25—156, 26—186, 214, 27—217, 28—239, 30—220, 279, 31—156, 32—231, 33—239, 35—253, 36—262; PD »Bilo-gora« 41—112, 287, 46—237, 49—133, 138, 187; Ogranak PD »Sljeme« 62—223.

Blato na Korčuli: PD »Spivnik« 31—380, 32—231, 33—239, 35—254.

Bribir (vinodolski): HPD »Zagradski vrh« 36—39*, 44*, 37—103.

Brinje: HPD »Škamnica« 31—187, 32—28, 231, 33—239, 34—239, 35—240.

Brod Moravice: PD »Vršak« 64—203.

Brod na Kupi: HPD »Hajdova Hiža« 30—170, 279, 32—3*.

Budinčina: PD »Milengrad« 55—232, 67—175.

Bugojno: HPD »Stožer« 31—380, 32—234, 33—240, 34—64*, 240, 35—254, 36—262.

Cabar: HPD »Rudnik« 2—143, 31—380, 32—244, 33—160, 240, 34—240, 35—254.

Cakovec: HPD »Zelezna gora« 20—80, 21—71, 22—61, 23—61, 25—247, 26—214, 326, 27—191, 217, 28—243, 372, 29—236, 30—280, 31—286, 32—234, 33—241, 34—241, 35—254; PD »Zelezna gora« 49—60; PD »Ekonomist« 54—237.

Daruvar: HPD »Vrani kamen« 27—320, 28—119, 151, 247, 350, 29—157, 30—280, 31—123, 32—234, 33—241, 34—241, 59*, 35—254, 36—266; PD »Petrov vrh« 49—136, 50—201, 58—239, 60—190, 62—223.

Delinice: HPD »Risnjak« 1—45, 17—46, 26—178, 215, 27—219, 30—280, 31—157, 32—235, 33—241, 34—38*, 35—255, 36—266; PD »Petehovac« 41—159, 43—235, 57—139.

Donja Stubica: HPD »Medvednica« 21—164, 22—61, 27—218; PD »Stubičani« 49—57, 52—135, 53—193, 218, 54—284, 55—94, 232, 58—240, 59—131, 61—94, 62—158, 308, 63—80, 66—205.

Drniš: HPD »Moseć« 34—60*, 35—255; PD »Promina« 50—290.

Dubrovnik: PD »Orjen«, Orlić Đ.: Društvena kronika 34—339; 24—212, 25—107, 130, 153, 184, 208, 26—59, 60, 124, 186, 218, 330, 379, 380, 27—54, 81, 133, 196, 222, 232, 256, 348, 28—212, 212, 247, 29—146, 159, 233, 30—165, 280, 31—152, 188, 314, 32—60, 235, 33—241, 34—241, 301, 327, 35—255; PD »Dubrovnik« 50—122, 67—114.

Duga Resa: HPD »Vinica« 21—71, 24—41, 25—157, 26—215, 27—192, 219, 28—244, 373, 374, 29—328, 30—280, 31—188, 313, 32—235, 33—244, 35—255, 36—266.

Fužine: HPD »Viševica« 27—219, 31—284, 32—244, 33—244.

Gerovo: HPD »Jelenc« 26—186, 216, 27—192, 219, 28—93, 245, 376, 29—285, 32—244, 33—244.

Gračac: HPD »Crnopac« 27—221, 28—246.

Glini: HPD »Petrova gora« 33—244, 34—244, 35—256, 36—266.

Gospić: HPD »Visočica« 1—45, 79, 2—157, 4—87, 15—158, 16—191, 224, 287, 17—87, 126, 19—45, 20—81, 222, 21—17, 48, 164, 22—42, 25—215, 192, 26—189, 216, 224, 268, 351, 354, 27—132, 220, 28—91, 118, 245, 29—125, 30—222, 281, 31—187, 32—151, 236, 33—244, 34—244, 35—256, 36—266; PD »Visočica« 58—286,

60—189, 281, 61—234, 63—30, 64—106, 65—190; PD »Željezničar« 65—238.

Hraščina: PD »Hraščina« 44—356, 45—169, 46—485, 49—134.

Imotski: HPD »Biokovo« 23—128.

Ivanec: HPD »Ivančica« 2—125, 3—63, 4—123, 19—115, 116, 21—70, 23—137, 87, 24—174, 216, 25—191, 217, 26—172, 231, 27—218, 286, 341, 28—90, 92, 244, 349, 29—96, 30—281, 31—189, 32—236, 33—244, 34—244, 35—256, 36—266; PD »Ivančica« 47—77, 49—188, 51—82, 84, 55—231, 59—45, 60—282, 63—126, 65—275, 286, 67—79; Karažinac D.: 75 godina planinarstva u Ivancu, 65—275.

Jastrebarsko: HPD »Plešivica« 17—87, 19—111, 20—84, 21—106, 26—220, 27—218, 28—244, 283, 373, 31—287, 32—236, 33—245, 34—244, 35—256, 36—266; PD »Jastrebarsko« 49—57, 133, 58—91.

Karlovac: HPD »Martinščak« 1—46, 19—47, 73, 21—179, 22—80, 23—87, 25—137, 155, 26—122, 124, 180, 215, 30—281, 31—155, 32—236, 33—61*, 62*, 245, 34—62*, 245; PD »Dubovac« 41—112, 47—75, 49—61, 50—53, 51—145, 52—44, 53—191, 57—280, 59—235, 60—284, 61—141, 240, 286, 62—31, 110, 160, 63—122, 125, 223, 65—286, 67—107, 112.

Kastav: HPD »Učka« 25—217, 26—179, 216, 27—219, 340, 28—245, 374, 31—284.

Kaštel Sućurac: PD »Kozjak« 41—224, 45—161, 47—75, 49—58, 50—126, 51—238, 52—36, 67—14.

Klanjec HPD »Cesargrad« 33—60*; PD »Cesargrad« 43—180, 49—57, 65—143.

Klis: Speleološki aktiv 52—44, 53—191.

Koprivnica: HPD »Bilo« 25—107, 138, 246, 26—59, 214, 259, 27—217, 28—247, 375, 29—191, 235, 239, 30—281, 31—95, 156, 32—237, 33—245, 34—245, 35—257, 36—266; PD »Bilo« 65—284, 67—111, 176, 205, 206.

Kraljevica: 28—29.

Krapina: HPD »Strahinjčica« 2—75, 78, 110, 111, 3—76, 4—110, 120, 17—16, 46, 86, 20—31, 21—106, 22—93, 23—86, 24—98, 25—215, 26—215, 27—218, 28—244, 284, 31—287, 32—237, 33—245, 35—257, 36—266; PD »Strahinjčica« 41—111, 46—299, 49—57, 186, 55—234, 62—160, 65—47, 236, 66—199.

Knin: HPD »Risovac« 27—221; PD »Dinara« 49—139, 67—175.

Krasno: PD »Rajinac« 52—191.

Krasica: HPD »Snježnik« 21—70, 22—42, 23—60, 24—98, 25—133, 140, 27—193, 220, 28—61, 245, 29—157, 328.

Kreševje: HPD »Bitovnja« 33—60*, 34—245, 35—257, 36—33*, 43*, 266, 37—23, 24, 293, 38—104.

Križevci: HPD »Kalnik« 25—157, 27—193, 217, 28—92, 247, 285, 30—282, 32—237, 33—21*, 246, 34—245, 35—257, 36—266; PD »Kalnik« 49—57, 186, 55—233, 60—142, 62—160; Ogranak PD »Sljeme« 52—158

Kupres: HPD »Koprivnica« 34—55*.

Kutina: HPD »Moslavina« 20—80, 21—84, 25—283, 27—216, 288, 340; PD »Jelen-grad« 45—62, 49—139.

Lokve: HPD »Runolist« 19—47, 76, 114, 20—15, 81, 21—51, 103, 22—93, 23—128, 156, 24—98, 180, 25—158, 162, 26—185, 216, 27—219, 28—245.

Makarska: HPD »Biokovo« 25—107, 133, 282, 26—60, 183, 188, 217, 27—222, 28—120, 208, 246, 316, 375, 29—160, 234, 30—206, 282, 31—189, 33—246, 34—246, 35—257, 36—266; PD »Makarska« 66—175.

Mrzla vodica: HPD »Goršak« 28—381, 29—92, 96, 31—285, 33—246.

Našice: PD »Petrov vrh« 19—15, 33—246, 35—257; PD »Krndija« 55—45, 62—219, 66—106, 67—160.

Nova Gradiška: HPD »Strmac« 27—195, 259, 28—317, 381, 29—127, 328, 30—220, 282, 302, 31—188, 32—190, 238, 33—

—247, 34—246, 35—260, 36—266; PD »Strmac« 49—57.

Novi Vinodolski: HPD »Rujnik« 25—167, 26—179, 216, 27—220.

Novi Marof: PD »Grebengrad« 49—57, 55—234, 58—91, 60—239, 63—125, 128, 64—251, 65—286.

Ogulin: HPD »Klek« 1—45, 27—219, 28—244, 31—349, 32—238, 313, 33—247, 35—260, 36—267; PD »Klek« 53—193.

Ogranak PD »Sljeme« 52—89.

Omiš: HPD »Dinara« 32—315, 317, 33—247.

Opatija: 15—158; PD »Opatija« 43—32, 63, 47—77, 54—285.

Osijsk: PD »Bršljan« 18—43; HPD »Jankovac« 24—177, 25—187, 26—60, 129, 214, 229, 27—111, 137, 161, 216, 28—247, 316, 367, 29—61, 159, 30—206, 282, 31—125, 153, 32—239, 33—247, 34—246, 35—260, 36—267; Firinger K.: Preko pola stoljeća planinarstva u Slavoniji, 43—100; PD »Jankovac« 46—236, 47—168, 325, 49—133, 51—150, 56—190, 57—47, 58—191, 281, 143, 190, 191, 59—140, 60—47, 144, 189, 286, 61—141, 191, 285, 62—112, 224, 63—125, 223, 64—250, 251, 65—238, 281, 67—175; PD »Zanatlija« 64—250, 251; Firinger K.: 80 g. planinarstva u Osijeku (prilog broju 5—6, 1975), 67—1; 67—206.

Oroslavje: PD »Runolist« 66—205.

Otočac: HPD »Mali Rajinac« 26—217, 234, 27—220, 252, 28—245, 372, 30—238, 31—286, 32—239, 33—248.

Pakrac: HPD »Psunj« 24—23, 25—157, 26—214, 380, 382, 27—216, 28—158, 247, 374, 29—62, 232, 374, 30—144, 301, 31—156, 284, 32—239, 315, 349, 33—21*, 35*, 128, 160, 248, 34—247, 35—260, 36—14*, 267; PD »Psunj« 49—57, 190, 60—139, 63—126, 64—155, 65—46, 235; Pruginić B.: 20 godina PD »Psunj« 66—27.

Pazin: PD »Planik« 47—75, 49—189.

Petrinja: HPD »Zrin« 19—114, 21—71, 105, 148, 22—92, 23—128, 24—98, 25—248, 26—228, 27—216, 252, 285, 28—250, 373, 29—159, 188, 30—283, 31—189, 32—239, 33—248, 35—260, 36—267, 43—232.

Podravska Slatina: 49—133.

Podsused: PD »Susedgrad« 43—178, 44—167, 46—543, 61—143.

Rab: HPD »Kamenjak« 28—31, 119, 121, 221, 250, 317, 318, 343, 349, 350, 369, 29—58, 61, 62, 93, 125, 248, 283, 30—94, 283, 31—149, 33—35*.

Raša: PD »Raša« (Speleološka sekcija) 42—355.

Ravna Gora: HPD »Bjelolasica« 30—283, 31—155, 32—240, 33—249, 34—247; PD »Bjelolasica« 43—179.

Rijeka: PD »Rijeka« 41—224, 43—235, 47—325, 49—60, 47, PD »Torpedo« 49—57, 58—192; PD »Učka« 50—63, 63—124; PD »Platak« 51—70, 55—44, 56—144, 57—279, 284, 58—190, 59—94, 65, 63—224, 65—235; PD »Snježnik« 53—148; PD »Kamenjak« 54—94, 56—43, 57—95, 60—41, 61—90, 191, 65—278, 66—71, 67—76, 79; PD »Tuhobić« 65—46, 66—141.

Samobor: HPD »Japetić« 19—116, 21—48, 22—92, 23—46, 25—186, 26—230, 27—60, 218, 28—244, 347, 30—284, 31—285, 313, 32—60, 240, 348, 33—21*, 26*, 49*, 61*, 79*, 34—13*, 24*, 29*, 33*, 48*, 247, 279, 35—5*, 10*, 26*, 47*, 261; Sudnik I.: Razvijetak planinarskog skijanja u Samoboru, 37—60; Povodom 15-godišnjice podružnice »Japetić« 34—279; PD »Japetić« 42—29, 45—207, 292, 47—167, 245, 324, 50—62, 201, 51—187, 52—191, 271, 53—150, 293, 54—190, 59—158, 62—159, 272, 63—269, 64—106, 66—42; PD »Maks Plotnikov« 47—245, 49—56, 60, 50—198.

Sarajevo: HPD »Bjelašnica« 19—78, 20—101, 21—105, 22—91, 24—97, 25—187, 26—223, 328, 27—131, 137, 28—60, 160, 247, 317, 29—332, 30—45, 218, 284, 302, 304, 31—157, 314, 32—28, 94, 123, 241, 320, 33—14*, 21*, 52*, 69*, 80*, 249, 34—9*, 14*, 27*, 55*, 56*, 59*, 61*, 64*, 248, 35—11*, 37*, 63*, 66*, 261, 36—7*, 18*, 30*, 37—177, 149, 198.

Senj: HPD »Senjsko bilo« 15—256, 17—9, 18—27, 27—220, 28—245, 35—262, 36—27; PD »Zavižan« 49—138.

Sesvete: PD »Sesvete« 44—356; PD »Lipac« 61—143, 62—158, 64—107, 66—141, 67—143; Dvadeset godina planinarstva u Sesvetama, 65—135.

Sinj: HPD »Svilaja« 21—48, 22—44, 26—217, 27—221, 28—246, 31—286, 32—244, 33—250.

Sisak: HPD »Gvozd« 25—218, 281, 26—185, 27—163, 217, 28—150, 346, 29—285, 30—284, 31—313, 32—241, 33—250, 34—249, 35—262, 36—267.

Skrad: HPD »Skradski vrh« 26—215, 27—194, 219, 32—244, 34—249, 35—27*, 36—267.

Slavonski Brod: HPD »Dilj gora« 14—288, 28—222, 29—63, 95, 125, 191, 30—46, 142, 279, 31—61, 95, 186, 316, 32—234, 33—239, 34—240, 35—263, 36—47*; PD »Dilj« 41—287, 46—95, 58—192, 286.

Slavonska Orahovica: HPD »Krndija« 22—79, 93; PD »Orahovica« 54—94, 57—191.

Slavonska Požega: HPD »Papuk« 1—46, 3—63, 140; HPD »Sokolovac« 30—283, 31—154, 20—240, 33—248, 34—247, 35—261, 36—267; PD »Sokolovac« 42—103, 235, 45—159, 46—237, 47—74, 49—64, 192, 52—140, 57—141, 59—139, 62—20, 159; Petković A.: 70 godina planinarstva u Sl. Požegi, 62—30, 63—126, 174, 64—107.

Split: HPD »Mosor« 21—179, 22—28, 44, 60, 89, 23—60, 142, 24—23, 98, 25—134, 26—181, 236, 375, 27—111, 112, 138, 158, 221, 341, 28—30, 91, 119, 210, 246, 376, 29—92, 125, 128, 168, 280, 284, 293; Girometta U.: Uskršnji izleti, 29—186; 30—47, 168, 218, 284, 31—96, 124, 153, 187, 345, 349, 381; Regner B.: Pioniri planinarstva u Splitu, 31—82; 32—10*, 28, 94, 124, 190, 241, 33—13*, 56*, 160, 266, 34—3*, 23*, 45*, 68*, 249, 250—186, 191, 193; PD »Mosor« 41—32, 222, 287, 45—161, 365, 46—95, 142; Vrdoljak S.: Kroz prošlost do sadašnjice, 46—351; 47—73, 168, 246, 49—135, 137, 138; Peruzović S.: Planinari pioniri, 49—163; 50—125, 52—191, 239, 53—194, 54—44, 233, 234, 55—44, 57—53, 80; Gilić S.: Alpinizam u Splitu, 57—51; 59—89, 60—277, 65—228, 67—78, 80; Pl. klub »Split« 46—95, 51—238, 52—191, 53—148, 54—30, 41, 270, 55—191, 58—141, 59—139, 66—38, 67—112, Regner B.: Kako i zašto baš prije 50 godina, 67—185.

Sušak: Primorsko planinarsko društvo 1—15, 30, 18—42; HPD »Velebit« 16—383, 17—9, 47, 87, 117, 19—115, 21—85, 104, 166, 22—60, 137, 23—62, 24—170, 25—189, 217, 26—215, 225, 378, 27—189, 220, 341, 28—91, 245, 29—272, 30—129, 285, 31—190, 255, 32—27, 242, 33—128, 34—43*, 250, 35—263, 36—267.

Sv. Juraj: HPD »Zavižan« 25—218, 246, 26—233, 27—194, 220, 28—245, 374.

Srpske Moravice: HPD »Rudač« 23—128, 27—219.

Starigrad Paklenica: HPD »Paklenica« 29—157, 30—285, 31—286, 32—62, 242, 33—251, 34—250, 35—263.

Starigrad na Hvaru: HPD »Borovik« 27—138.

Sibenik: HPD »Kamenar« 22—11, 44, 26—26.

Varaždin: HPD »Ravna gora« 22—94, 24—98, 25—283, 26—60, 260, 300, 27—54, 159, 165, 227, 342, 28—59, 243, 253, 284, 340, 29—296, 31—187, 32—243, 33—251, 34—250, 35—264, 36—267; PD »Ravna gora« 41—160, 43—178, 44—293, 46—299, 541, 47—76, 49—57, 60, 61, 63, 137, 139, 248, 50—121, 51—280, 52—89,

54—45, 281; Filić K.: Iz prošlosti planinarstva u Varaždinu, 55—229, 55—238, 56—143, 57—141, 61—95, 96, 66—38, 76, 144.

Virovitica: HPD »Papuk« 24—178, 25—106, 128, 26—178, 215, 331, 27—130, 216, 28—29, 222, 247, 314, 29—157, 331, 30—170, 285, 31—94, 155, 32—243, 33—251, 34—267, 34*, 251, 35—264, 36—37*, 267; PD »Papuk« 47—76, 49—62, 136.

Vrbovsko: HPD »Lovnik« 1—63, 21—105.

Zagreb (abecednim redom): »Alpinistički klub« 52—44; PD »Cepin« 44—227, 50—62; PD Dom JNA 44—356; PD »Grafičar« 43—32, 142, 44—43, 354, 45—292, 46—143, 547, 47—76, 49—63, 136, 60—186, 61—239, 62—224; PD »Grič« 42—397, 43—63, 96, 142, 44—355, 49—62, 195; PD »Javor« 50—60; PD »Kontakt« 54—95; PD »Medvednica« 44—356; PD »Prigorac« 43—93; RTD »Prijatelj prirode« 58—278, 60—265; PD »Prijatelj prirode« 57—233, 61—94; Priroda 49—138, 50—123; PD »Rade Končar« 48—343, 49—63, 53—293, 58—284; PD »Risnjak« 44—167, 355, 49—57, 292, 50—61, 63, 199, 200, 201; PD »Runolist« (predratno) 32—255; (poslijeratno) 57—283, 58—143, 67—46; PD »Runolist«, Stenjevec 44—356; HTK »Sljeme« (predratni) 19—78, 20—58, 21—15, 83, 27—23, 196, 338, 28—29, 60, 126, 151, 219, 30—439; PD »Sljeme« (poslijeratno) 44—355, 45—218, 49—56, 57, 61, 189, 191, 52—272, 53—194, 57—48, 238, 58—40, 60—94, 192, 62—155, 161, 163, 166, 168, 173, 224, 63—126, 270, 65—283, 66—141, 67—144; PD »Sutjeska« 52—228, 65—236; PDS »Velebit« 41—160, 42—14, 101, 396, 43—63, 44—353, 45—220, 365, 48—55, 73, 79, 15, 158, 159, 134, 345, 52—191, 54—95, 55—13, 56—47, 144, 57—139, 280, 58—142, 59—87, 90, 60—85, 89, 90, 94, 183, 61—45, 85, 90, 140, 185, 235, 62—156, 63—126, 65—286, 66—36, 206; AO PDS »Velebit« 42—346, 43—174, 293, 44—353, 46—408, 423, 48—55, 346, 53—149, 55—13, 56—144, 58—142, 59—90, 60—185, 61—90, 185, 235, 66—74, 67—108; SO PDS »Velebit« 48—344, 53—190, 57—65, 280, 281, 59—87, 139, 60—89, 90, 61—45, 85, 64—146, 66—36, 67—108; PD »Vihor« 61—284, 62—28, 32, 141, 156, 63—270, 64—106, 154, 65—286, 67—80; PD »Zagreb matica« 41—64, 11, 190, 221, 224, 42—29, 234, 357, 43—232, 44—41, 227, 45—158, 221, 364, 46—66, 300, 48—54, 56, 66, 159, 168, 271, 49—292, 50—206 (10-godišnjica), 51—188, 53—148, 190, 242, 54—137, 150, 199, 294, 55—93, 94, 281, 58—94, 282, 285, 59—187, 60—48, 142, 144, 238, 61—94, 123, 144, 191, 62—156, 158, 64—106, 108, 65—143, 67—46, 47; Blašković V.: Srebrni jubilej PDZM, 65—21; Seniorska sekcija PDZ 53—49, 58—285, 61—144, 123, 62—156; AO PDZ 41—62, 190, 346, 42—30, 92, 16, 43—170, 227, 233, 44—41, 103, 167, 227, 45—56, 60, 160, 46—143, 47—171, 48—63, 66—38; Omladinska sekcija PDZ 43—62, 360, 44—41, 103, 45—49, 60, 61, 46—144, 48—54; PD »Zanatlija« 44—354, 49—57, 187, 52—191, 53—190, 54—190, 57—280, 59—141, 62—112, 272, 63—176; PD »Željezničar« 42—103, 43—142, 44—352, 45—219, 368, 46—91, 188, 47—63, 166, 170, 48—262, 49—64, 50—61, 63, 200, 290, 54—137, 56—189, 57—279, 58—192, 59—90, 95, 141, 236, 283, 284, 60—41, 95, 182, 215, 61—139, 190, 62—155, 159, 222, 63—5, 12, 51; Planinar (prilog NP broj 1—2, 1971) 63—5, 12, 51, 63—127, 65—90, 94, 95, 66—175, 67—47, 79, 112; SO PDZ 49—291, 53—189, 57—279, 60—182, 66—76, 67—107; AO PDZ 44—42, 45—220, 46—92, 50—201, 59—90, 236, 60—41, 61—139, 63—45; Planinar (prilog NP broj 1—2, 1971), 66—74, 201, 67—46.

Zadar: PTD »Liburnia« 3—76, 171, 176, 4—138, 5—46, 10—28, 50, 11—25, 18—43, 66—54; PD »Paklenica« 60—181, 237, 61—195, 275, 62—22, 102, 112, 172, 224, 272, 63—125, 224, 64—154, 65—73, 95, 237; Perić D.: 70 g. planinarstva u Zadru, 61—275; 66—175, 67—14, 47, 48, 79, 80, 143, 144, 67—175.

Zlatar: HPD »Oštrelc« 19—47, 20—83, 22—60, 24—177, 25—156, 26—232, 27—218, 250, 30—285, 32—243, 33—252, 34—251, 35—264, 36—267.

Zumberak: 1—63.

SR BOSNA I HERCEGOVINA

OPĆENITO

Fleger J.: Prilozi za povijest planinarstva u BiH, 36—331, 37—25
Čaušević H.: Radanje jednog planinarstva, 58—145, 193
Entraut D.: Počeci alpinizma u BiH, 58—225
Čaušević H.: Planinarstvo u BiH između dva rata, 59—179, 214

Čaušević H.: Dileme oko jedne osamdesetogodišnje, 64—273

Turističke prilike u BiH, 5—46; Stanje planinarstva u BiH, 55—94; Završeno suđenje Prvanoviću, 56—46; Planinarstvo u BiH, 57—96; Alpinističke vještosti, 58—272; Rekorder pl. transverzaln., 58—286; Kratke vijesti, 59—46; Uz 20. god. izgradnje pl. do 113; PD »Romanija« 32—123; SK »Slavija« 33—64; PD »Tekstilac« 59—46, 60—47, 63—30; PD »Trebević« 62—

S R C R N A G O R A

Planinarstvo u Zetskoj banovini, 30—94; Gradeњe planinarskih kuća, 45—63; Kratke vijesti, 48—165; Plan. slet, 49—289; PD »Durmitor« u Zabljaku 53—149; PD »Javorak« u Nikšiću, 56—48, 63—127, 67—111; PD »Ljubišnja« u Pljevljima, 59—92, 144, 65—96, 143, 67—80; Alpinizam u Crnoj Gori, 60—85, 67—176; Stanje planinarstva, 60—93; Akcija »Boško Buha«, 62—32; PD »Mladost« u Pljevljima, 61—240, 62—223, 65—284, 67—175; Skijaško prvenstvo u Pljevljima, 65—96, 67—143; Priznanje Pljevljacima za uspon na Demavend, 66—79; »Sinjajevinski sektor«, 67—72; Skijaško prvenstvo Crne Gore, 67—72; GSS, 67—79, 176; Susret Pljevljaka i Beogradana, 67—143. Susret planinara Crne Gore, 67—175.

PLANINARSKA DRUŠTVA (osim predratnih podružnica HPD)

Bihać: PD »Plješivica« 60—143, 62—30, 64—108.

Breza: PD »Budoželj«, 48—163, 66—112.

Doboj: PD »Lukijana Radojičić« 65—283.

Fojnica: PD »Vranica« 53—194.

Ilijaš: PD »Zvijezda« 53—54.

Jablanica: PD »Vilinac« 59—47, 265, 60—191.

Jajce: »Kosmos« 22—44, PD »Energoinvest« 53—103, 54—45.

Kiseljak: PD »Pogorelica«, 65—236.

Konjic: PD »Borašnica« 63—123, 64—108, 65—144, 66—79, 175.

Krešev: PD »Bitovnja« 51—281, 65—238.

Lukavac: PD »Svatovac« 60—141.

Mostar: PD »Prenj« 48—163, 52—186, 56—49, 57—192, 60—186, 64—151.

Prijedor: PD »Klekovača«, 48—163, 66—80.

Sarajevo: Društvo planinara u BiH i njegove podružnice 18—100, 119, 20—30, 103, 22—154, 26—326, 28—121, 29—190, 31—154, 185, 312, 33—42*, 34—30*, 36—49*; Kosmos 21—109; PD »Romanija« (predratno) 29—190, 32—123; AO »Sarajevo« 64—202, 65—44, 91, 236, 66—37; PD »Bjelašnica« (poslijeratno) 57—190, 60—46, 47, 93, 141, 237, 62—155, 127, 63—123, 65—190, 224, 238, 66—110, 67—104; Beširović U. i D. Božića: »Srebreni jubilej »Bjelašnice« 65—224; Božić D.: »Deset »Bjelašničkih dana« 59—134; PD »Bukovik« 58—237, 63—123, 270, 64—156, 65—280; SK »Derzelez« 32—345; PD »Igman« 59—220, 62—220; PD »Jahorina« 56—46, 66—42; PD »Kosmos« 21—52, 109, 31—214; PD »Ozrene« 54—138, 64—151; RTD »Prijatelj prirode« 37—196, 54—229, 60—120, 63—21, 61, 113, 64—151; Korjenić E.: Sarajevsko TD »PP« 62—181, 63—21, 61, 155; PD »Treskavica« 53—124, 241, 62—30, 33, 43, 44, 220, 64—151, 67—47, 176; »20. g. rada PD Treskavica« 62—33; Turistički klub 2—174; PD »Željezničar« 61—140, 144, 62—155, 66—108, 67—104, 144; Osnivanje jedinstvenog društva 21—167; Sreski pl. odbor 53—24; Planinarstvo u kotaru Sarajeva 57—189; Planinari fotografija u Sarajevu 59—48; Priznanje sarajevskim planinarama, 63—80; Sarajevska škola alpinizma 1974, 67—46, 174; RTV Sarajevo, 67—47; Prvenstvo Sarajeva u skijanju, 67—104; AO Sarajevo 1974, 67—108; Sastanak planinara veterana, 67—206.

Travnik: PD »Vlašić« 53—242, 55—191.

Tuzla: PD »Konjuh« 51—281, 61—240, 63—124, 176, 67—143, 175; PD »Majevica« 60—47.

Vareš: PD »Perun«, 60—141.

Vitez: PD »Jovica Kosanović«, 59—143, 60—46, 67—143.

Vlasenica: PD »Javor« 65—190.

Vogošća: 64—134, 65—276, 66—144.

Zenica: PD »Tajan« 63—176, 66—110, 67—46, 80, 111, 112, 143; PD »Tvrtkovac« 62—154, 67—48, 112, 144; PD »Željezara« 59—143, 63—174, 64—156, 65—285, 66—79, 110, 67—112, 143, 175; PD »Poštar« 67—144; Regionalni savjet 64—202, 66—174, 202, 67—46, 112, 143; GSS 63—175; Tragom vrhovnog štaba 64—151; Sijelo na Liscu, 64—58; PD »Tajan«, 67—206.

S R M A K E D O N I J A

Poljak Z.: Makedonsko planinarstvo, 63—95

Ribarov T.: Planinarstvo u Makedoniji prije oslobođenja, 63—103.

PD »Jug«, 31—185, 228; Izložba pl. fotografije PSM, 49—134, PD »Skopje« 52—139, 63—124; Speleološka akcija prilepskih planinara, 54—237; Planinarstvo u Makedoniji, 55—191, 58—143; Rad makedonskih alpinista, 60—85; Pl. kursevi na Kožufu, 61—286; PD »Elema« u Skoplju, 62—112; Pl. sabor »Vodno '73«, 65—286; PSD »Bistra«, 67—112; PD »Zlatovrv«, 67—112.

S R S L O V E N I J A

Kunaver P.: Zgodovine in razvitek SPD, 18—54

Zupančič U.: Jubilarna godina slovenskog planinarstva, 45—66

Zupančič P.: Kako su Slovenci gradili svoje objekte, 48—230

Zupančič P.: Od alpskih vodiča do gorskih spasavalaca, 64—137

Slovensko planinsko društvo, 1—48, 80, 2—80, 3—46, 4—30, 125, 5—79, 7—63, 8—14, 9—95, 10—12, 12—11, 13—17, 15—382, 16—383, 18—100, 21—90, 91, 22—155, 26—264, 29—190, 31—151, 32—346; Skalni film »Zlatorog«, 27—313; Slovenski alpinizam, 44—43, 60—42; Četrdesetogod. GRS-44—214; Iz pl. života Slovenije, 46—93, 66—142, 61—95, 58—237, 63—174; Skupština PZS, 48—157; Udrženje planinara 80-godišnjaka, 53—150; »Skala« u Ljubljani, 53—241; Tečaj PZS za vodiče, 54—45; GRS-54—189, 233, 55—191, 56—45; Izložba pl. fotografije u Ljubljani, 55—238; Opskrbnici na izletu, 56—45; PD »Jesenice«, 57—190; Pl. ekspedicije u 1966, 58—92; Spomenik u Vratima, 59—142; Zbor planinčev PTT, 60—282; Skupina slijeplih planinara, 60—284; PZS organizira izlet u Trento, 65—94; Slov. alpinisti na skali rallyju, 65—144; Dan planinara željezničara na Pohorju, 66—109; Skupština Planinske zveze Slovenije, 67—111.

S R S R B I J A

Krivotkapić S. D.: Iz prošlosti srpskog planinarstva, 53—223

Kovačević R.: 40 g. planinarstva u Vojvodini, 56—234

Poljak Z.: Srpsko planinarstvo, 63—147

Proslava 20-godišnjice alpinizma u Srbiji, 63—220

Kovačević R.: 50 godina vojvodanskog planinarstva, 66—163.

Veljković B.: Skupština PS Srbije, 67—200

Srpsko planinsko društvo, 18—10, 20—30; O početima pl. u Srbiji, 20—31; Pl. društva u Vojvodini, 42—235, 358; Beogradski planinari na Medvednici, 42—358; 50. g. planinarstva u Srbiji, 43—175; Alpinistička škola u Beogradu, Nove markacije u Srbiji, Tabor u Prokletijama, PD »Apatin«, 45—62; Treći slet, 47—243; Planinarstvo u Nišu, Dom pod Kablarom, 48—164; 11 pl. društava na Beogradskom univerzitetu, 48—164, 56—283; Druga alpinjada, 52—46; VI smotra na Rajcu, 53—295; Zajednica plan. domova, 53—104, 149; Plan. muzej na Avali, 53—93; Proslava 60. god. planinarstva, 53—295; Prvi sabor planinara Srijema, 53—53; GSS, 54—233; Srpsko pla-

ninarstvo u 1964, 56—283; Dva plan. muzeja, 58—285; Seminar za speole, instruktore, 62—104; Pohod mlađosti, 62—221; Proslava 70. god. srpskog planinarstva, 63—125, 64—108; Priznaja planinarima, 63—127; Smučarski savez Srbije, 63—222; Preko Zlatibora, 65—96; Sabor u Sicevačkoj klisuri, 65—236; Beogradski planinari na Rudniku, 65—144; Planinarstvo u Vojvodini, 54—285, 56—47, 64—152; Izlet Vojvodana na Javorinu, 66—111; Novosadski planinari na Rajcu, 66—144; Ljetni alp. tečaj PSS, 67—46.

Arandelovac: PD »Bukulja«, 67—112,175.

Beograd: PD »Avala«, 63—221; PD »21. maj«, 66—141; PD »Pobeda«, 63—176, 65—47, 67—24,47,48; PD »Železničar«, 59—92.

Čačak: PS klub »Sloboda«, 62—159.

Kragujevac: Prošlost planinarstva u Kragujevcu (M. Krunić), 66—99.

Kraljevo: Deveti sabor planinara, 53—295.

Kruševac: PD »Jastrebac«, 59—236, 62—31.

Niš: Savez planinarskih organizacija jugoistočne Srbije, 63—80, 65—48, 66—72,109.

Novi Sad: PD »Penzioner«, 52—191, 67—48; Alpinistička sekacija, 67—175; PD »Jugudent«, 67—176; PD »Fruška gora«, 67—160.

Peć: PD »Derovica«, 52—45.

Petrovaradin: PD »Crveni Cot«, 66—79, 67—46.

Prizren: PD »Paštrik«, 53—295.

Smederevo: PD »Čelik«, 63—221, 65—144, 66—202; PD »Sever«, 57—48, 58—190.

Šid: PD »Železničar«, 66—42, 67—111,143,175.

Valjevo: PD »Zdravko Jovanović«, 67—47,143.

Vršac: PD »Železničar«, 67—103.

Zrenjanin: PD »Zrenjanin«, 59—139.

PLANINARSKI SAVEZ JUGOSLAVIJE I MEDUREPUBLIČKA DJELATNOST

Planinarska konferencija, 21—107

Prebeg Z.: Kongres Saveza pl. društava Jugoslavije, 26—372

Bijač K.: 10 godina susreta »Bratstvo i jedinstvo«, 59—229

Kovačević R.: Jugoslavenska pl. transverzala, 61—218

Šehić M.: Planinarske transverzale u Jugoslaviji, 62—17

Staničić L.: Sletovi planinara Željezničara Jugoslavije, (Planinar prilog br. 1—2, 1971), 63—39.

Savez planinarskih društava Jugoslavije: 22—12,30, 136, 23—111, 25—268,269, 26—122,264,372, 27—209,320, 28—154,242,377, 29—189,274,323,372, 30—278,335, 31—244,371, 32—13*,229, 33—59,77*,237, 34—51*,59*,237, 35—59*,251.

Planinarski savez Jugoslavije: 41—187, 42—229, 44—166,228, 45—155, 47—142,163,244,320, 48—258,261,323, 49—136, Skupštine PSJ: 51—145, 54—140, 56—101, 58—187, 60—187, Sjednice Gl. odbora 52—190, 61—140, 62—29,271, 63—173, Komisija za alpinizam 52—227, 58—272, 59—232, 61—41, 66—37, 67—144; Komisija za GSS 55—286, 56—141,285, 59—96,46, 63—269, 67—76; Komisija za speleologiju 59—140,232, 61—186, 66—45, Osmi slet na Velebitu, 56—183, Komisija za omladinu 54—189, 55—141, 57—283, 62—320,316, 64—250, IV izložba fotografija, 55—46, »Godina markacija« 53—196, Tečaj za vodiče, 53—293, 54—281, 56—239; Kongres planinara Jugoslavije, 66—80,112; Jugoslavenska planinarska transverzala, 67—30,139; Simpozij planinara Jugoslavije, 67—3,68,195.

Druge medurepubličke djelatnosti: Medunarodni odbor planinara studenata 47—163,171; Planinari PTT 47—149, 48—263, 49—294,295, 50—124, 57—239, 58—45,281,284, 59—236,238, 60—237, 61—48, 62—271, 63—222,272; Planinari Željezničari 46—189, 47—157, 53—293, 56—142, 58—286, 60—282, 61—284,285, 63—269, 65—190,237, 66—109, 67—46,112; Susret »Bratstva i jedinstva« 60—47,191, 61—95, 62—32, 67—46,112, 65—238, Kongres za promet stranaca u Zagrebu, 19—14, Brojno stanje planinara u Jugoslaviji, 52—190, 54—139, Brecelj o pl. problemima 55—95, Pl. domovi u Jugoslaviji 55—44, Jugoslavenski ekspedicacionim (F. Savenc) 63—219; Slet PTT planinara, 67—206.

INOZEMNE ORGANIZACIJE

MEDUNARODNE ORGANIZACIJE

Pasarić J.: Slavenska planinarska društva, 18—99
Krajač I.: Ženevska planinarska federacija, 19—146
Durbecić I.: Skupština UIAA u Delnicama, 66—153.

Medunarodni planinarski savez (UIAA): 19—146, 29—86, 31—90, 34—7*,43—296, 44—295,351, 45—263, 46—553, 47—250, 49—197,142, 51—152, 52—45,237, 53—296, 55—142, 58—87, 63—269.

Asocijacija slavenskih planinarskih društava: 21—152, 22—137,170, 25—106,268,269, 26—237,264,300, 27—195, 210,288, 28—242, 30—278,335, 31—244, 32—205,230, 33—238, 34—34*,237,328, 35—252.

Ostale organizacije: Medunarodni savez pirenejističkih društava, 18—119; Pl. i turistička društva u Evropi 21—151; Služba spašavanja u Alpama, 51—147; Skup gorskih spašavalaca i skupština IKAR na Vršiću, 54—234; Medunarodni seminar GSS na Javorini, 59—283; Skup alpinista iz svijeta, 59—284; Medunar. organizacija pl. vodiča, 60—95; »Putevi prijateljstva« 62—157, 64—60,107,297; Balkanijada za alpinizam i orientaciju 63—269.

POJEDINE ZEMLJE

(abecednim redom)

Austrija: 4—126, 21—166, 22—96, 23—92, 31—26,310, 45—227, 46—147,301,304,393,425,550, 47—333,334, 48—65,170, 352, 49—141,142,197, 50—127, 54—239, 58—240, 60—144, 62—317.

Bugarska. Cvetišć V.: 25 godina planinarstva u Bugarskoj, 21—31; Telčarov L.: Alpinizam u Bugarskoj, 31—115; Rengjoe I.: Bugarski planinari i mi, 38—28; Smerke Z.: Nekoliko riječi o bugarskom alpinizmu, 53—180; 4—61, 5—47, 18—101,123, 19—78, 22—98, 26—238, 28—123, 34—51*, 35—38*,51*, 36—23*,51*,57, 37—21, 53—198.

Cehoslovačka. Černy V.: Slovenska turistika, 11—78; Laslović I.: Organizacija i razvoj čehoslovačkog planinarstva, 21—89; 1—80, 2—65,81,111, 18—99, 52—96, 64—58.

Francuska. 22—30, 26—269, 29—156, 31—26,91, 32—122, 285,345, 42—395, 44—232, 45—367, 49—141, 56—192, 62—155, 270.

Italija 1—95, 19—78, 20—67, 28—124, 38—56, 43—31, 45—227, 46—96,147,301,425, 47—331,333,334, 48—62,64,65,172,

352, 353, 355, 49—141, 142, 197, 50—127, 51—240, 52—93, 54—96, 55—96, 66—47, 68—96, 60—192.

Indija 61—143, 20—44; Mehta M.: Himalajski institut u Darjeelingu, 53—122.

Iran 54—285.

Istočna Afrika 32—154.

Japan 45—64, 46—425, 58—192, 240.

Kanada 23—71.

Madarska 2—176, 50—281.

Mongolija 59—94.

Norveška 42—104.

Njemačka 4—143, 6—16, 19—48, 24—68, 31—151, 287, 310, 32—93, 33—63, 73, 34—48*, 35—6*, 44—113, 45—64, 221, 227,

293, 46—301, 368, 425, 552, 47—333, 48—65, 66, 49—197, 56—102, 57—214; Poljak Z.: Alpinizam u Sovjetskom savezu, 59—93; 2—48, 45—367, 46—190, 48—260, 50—291, 54—239, 56—104, 57—237, 58—95, 188, 60—86, 278, 66—173.

Svedska. Bučar F.: Turistika u Švedskoj, 7—65, 10—11, 18—124; 3—192, 7—65, 10—11, 18—124, 31—308, 32—93, 33—42*, 39—31*, 48—170.

Svicarska. 2—48, 3—16, 6—15, 20—15, 68, 21—15, 22—61, 23—111, 32—122, 34—71*, 49—141, 298, 52—142, 192, 59—283, 60—239, 61—90.

Velika Britanija. Krajač I.: Alpine club, 18—121; 18—121, 27—285, 33—23*, 45—207, 46—95, 367, 425, 48—169, 355, 49—297, 50—204, 55—190.

Razno

Uvodnici i osvrti na časopis

Kulmer M. i D. Lihl: »Hrvatski planinar«, 1—1
Od srca srdcu, 2—177

Hirc D.: Osvrt na prošlu godinu, 3—1

Planinar, 18—1

Pasarić J.: Braći planinarima 25—27, 27—26

Cividini A.: Dijelom domovine, 30—1, 49

Pravi put, 31—97

Naša je dužnost 33—65

S planina na more, 34—302

Na početku 1939., 35—1

Poziv na suradnju, 36—1

Blašković V.: Marginalije uz 1952., 44—1

Blažuk A.: O našim člancima, 45—331

Poljak Z.: Pregled sadržaja HP i NP, 51—1

Zalosna statistika, 51—283, 54—240 (na omotu)

Riječ uredništva, 52—48 (na omotu)

Brlečić S.: U godini velikog jubileja, 53—1

Uredništvo čitaocima, 55—96 (na omotu)

Kordić F.: Uredništvo NP, 56—99

Jagačić T.: »Zagorskom broju«, 55—193

Glas za NP na vrhu Trebevića, 57—237

NP između dvije skupštine, 57—192, 59—240 (na omotu)

PS BiH Planinarskom savezu Hrvatske, 58—145

Poljak Z.: U novoj godini, 59—3

Naše planine — glasilo za cijelo hrv.-srp. područje?, 59—192 (na omotu)

Preplatnici u 1966. godini, 59—48 (na prilogu)

Poljak Z.: BiH u Našim planinama, 59—48 (na prilogu)

Poljak Z.: Urednikov osvrt, 62—23, 95, 147, 215, 260, 311

Preplatnici u 1972. godini, 65—96 (na omotu)

I. M.: Kako poboljšati NP, 65—172

Baći J.: BiH u »Našim planinama«, 65—187

Grimani A.: Jubilarni broj NP, 65—222

Sredstva javnog informiranja i izložbe

Marković M.: Osvrt na izložbu pl. fotografije V. Horvata, 53—165

Baldani J.: »Kras« Vanje Radauša, 58—161

Oštrić V.: O planinarstvu na jugoslavenskom filmu, 59—263

Jakčin D.: Centralna planinarska knjižnica, 62—137, 148

Božičević S.: Film »Durmitor« iz 1930. g., 64—100

Potreba pl. priručnika, 29—295; Iz filmskog svijeta, 29—245, 292; Planinarstvo u dnevnoj štampi, 35—13*, 48—66, 49—194, 293, 59—189; Izložba »Planinarstvo u Hrvatskoj«, 54—45; Memorijalna izložba u spomen J. Poljaka, 56—44; Izložba pl. fotografije Z. Smerkea, 57—285; Fotoizložba U. Beširovića u Zagrebu, 60—284, 61—48; Velebit, planinarska izložba, 61—186; »Fenomeni krša«, TV emisija, 63—67; »Vindija 74« (izložba), 66—144.

Ostalo

Pinter G.: Vuzmice, 30—160

Pražnik 1. maja, 42—166

Blašković V.: Dan ustanka, 42—169

Blašković V.: Herojsko desetljeće, 43—181

Kovačević J.: Bibliografija putopisa Hrvatske do 19. stoljeća, 45—283, 358

Poljak Z.: O našim najvišim vrhovima, 49—4

Poljak Z.: O planinarskim »transverzalama«, 49—26

Oštrić V.: Alpinizam na mjesecu, 62—199.

Kočić J.: Iz predratnih kronika, 67—191.

»Covjek«, gluma, 30—425; Zakon o tjelesnom užgoju, 33—30*; O potrebi osiguranja kod planinarenja, 33—125; Pozdrav planinara Republiči, 55—239; Dnevnik pl. štafete Triglav — Jajce, 55—240; Pet mjeseci pješke kroz Jugoslaviju, 61—156; Tri planinara dobila nagradu AVNOJ-a, 65—48; Zagrebačke ulice imenovane po istaknutim planinarama, 67—80; Odlikovanja SFRJ našim planinarama, 67—154.

Kazalo za bibliografiju »Hrvatskog planinara« i »Naših planina«

PLANINE I KRAJEVI

SR Hrvatska

Slavonija 335

Psunj
Papuk
Krndija
Dilj
Požeška gora
Ostali članci o Slavoniji

Moslavačko-bilogorska regija 335

Moslavačka gora
Bilo-gora

Planine Hrvatskog zagorja 335

Kalnik
Ivančica
Strahinjčica
Ravna gora
Macelj
Ostali članci o Hrvatskom zagorju

Medvednica 336

Sljeme
»Gradsko kuća« i Tomislavov dom
Sjeverna padina
Istočni dio
Zapadni dio
Ostali članci o Medvednici

Samoborsko-žumberačko gorje 337

Samoborsko gorje
Žumberak

Banija i Kordun 338

Zrinska gora
Petrova gora
Okolica Karlovca i Slunja

Gorski kotar 339

Okolica Ogulina
Klek
Bijele, Samarske i Kolovratske stijene
Bjelolasica
Viševica i Bitoraj
Medvedak
Tuhobić
Obruć
Snježnik i Platak
Risnjak
Delnice i okolica
Ostali članci o Gorskem kotaru

Istra i sjeverni Jadran 341

Okolina Rijeke
Učka i Istra
Otok Krk
Otok Rab
Ostali otoci sjevernog Jadrana

Lika 341

Plitvička jezera
Lička Plješivica
Ostali članci o Lici

Velebit 342

O Velebitu općenito
Senjsko bilo
Rožanski kukovi
Premužičeva turistička staza
Ostali članci o sjevernom Velebitu
Srednji Velebit
Visočica

Vaganski vrh
Sveto brdo
Paklenica
Ostali članci o južnom Velebitu
Jugoistočni Velebit

Dalmacija i južno primorje 345

Dinara i Troglav

Kamešnica

Svilaja

Promina

Rijeka Krka

Kozjak

Mosor i Poljička planina

Biokovo

Dugi otok

Brač i Vidova gora

Otok Hvar

Ostali otoci južnog Jadrana

Pelješac

Ostali članci o Dalmaciji

Orjen i njegova skupina

Okolina Dubrovnika

Ostala Jugoslavija

SR Bosna i Hercegovina 347

Okolina Sarajeva

Trebević

Jahorina i Ravna planina

Romanija

Treskavica

Bjelašnica i Igman

Maglići i Sutjeska

Zelengora i Lelija

Prenj i Boračko jezero

Cvrsnica i Cabulja

Velež

Vranica, Bitovnja, Pogorelica

Raduša, Ljubuša, Vran

Cincar

Sator

Klekovača

Vlašić

Okolina Zenice

Okolina Tuzle

Ostali članci o BiH

SR Crna Gora 351

Durmitor

Prokletije

Komovi

Rijeka Tara i njezin kanjon

Sandžak

Ostali članci o Crnoj Gori

SR Makedonija 352

Sar-planina

Pelister

Kajmakčalan

Korab

Jakupica

Ostali članci o Makedoniji

SR Slovenija 353

Triglav

Jalovec

Mangrt

Ostali članci o Julijskim Alpama

Kamniške i Savinjske Alpe

Karavanke

Ostali članci o Sloveniji

SR Srbija 355

Kopaonik

Vojvodina

Kosovo

Ostali članci o Srbiji

Evropske zemlje	Vanevropske zemlje	
Alpe	Azija	355
Mont Blanc	Mount Everest	358
Matterhorn	Ostali članci o Himalaji	
Dolomiti	Himalajske ekspedicije	
Eiger	Ararat	
Grossglockner	Demavend	
Ostali članci o Alpama	Ostali članci o Aziji	
Ostale evropske planine	Ekspedicije u azijska gorja	
Tatre	Afrika	359
Kavkaz	Kilimandžaro	
Skandinavija	Ruwenzori	
Bugarska	Ostali članci o Africi	
Grčka	Amerika	359
Italija	Sjeverna Amerika	
Svica	Ande	
Ostale evropske zemlje	Grenland	
	Ostali svijet	360

PLANINARSTVO I ALPINIZAM

Planinarska misao	Medicina	360
Smisao i vrijednost planinarstva	Speleologija	
Odnos planinarstva i sporta		
Planinarstvo i zaštita prirode	Planinarska beletristika	365
Planinarstvo i neka društvena zbivanja	Dojmovi i razmišljanja	
Planinarska praksa	Doživljaji	
Kretanje i opasnosti	Uspomene i sjećanja	
Oprema i prehrana	Pjesme	
Skijanje i zimsko planinarenje	Humor i satira	
Markiranje puteva	Iz pera mladih	
Planinarska fotografija		
Planinarski objekti	Književni prikazi	366
Registracija prvenstvenih uspona	Hrvatski i srpski pisci	
Terminologija i toponomastika	Slovenski pisci	
Orientacija i orientacijski sport	Strani pisci	
Planinarstvo i prirodne znanosti	Domaći časopisi	
Geografija i geologija	Strani časopisi	
Botanika	Kalendar	
Zoologija	Geografske karte	
Meteorologija		
	Biografska grada	360
	Zivotopisi, nekrolozi, bilješke	

PLANINARSKE ORGANIZACIJE

SR Hrvatska	SR Srbija	
Općenito	Planinarski savez Jugoslavije i međurepublička djelatnost	
Hrvatsko planinarsko društvo		
Planinarski savez Hrvatske	Inozemne organizacije	377
Medudruštvene organizacije	Medunarodne organizacije	
Ostale organizacije	Pojedine zemlje	
Planinarska društva i podružnice HDP		
Ostala Jugoslavija	Razno	377
SR Bosna i Hercegovina	Uvodnici i urednički osvrti	
SR Crna Gora	Sredstva javnog informiranja, izložbe	
SR Makedonija	Ostalo	
SR Slovenija		

— 0 —

Ispravci i dopune

POVIJEST HRVATSKOG PLANINARSTVA

Str. 7. Kod slike Josipa Torbara treba ispraviti da je bio predsjednik HPD-a 1876—78 (ne 1875!) i 1884—1893.

Str. 32, redak 19. odozdo Zoranićeve »Planine« nisu objavljene nego napisane 19 godina prije Gesnerovog djela.

Str. 39, redak 6. odozdo. Nije 17. i 18. svibnja, nego 16, 17. i 18. svibnja 1875.

Str. 80, u prvom retku odozgo rečenica treba da glasi: »Sutradan, bio je duhovski ponedjeljak, namah izjutra 17. svibnja . . .«, a u 8. retku, iza označene napomene ispod crte br. 69. odsječak svršava rečenicom: »Izletnici se vratili u Zagreb u utorak, 18. svibnja.«

Str. 86, redak 15 odozgo. Ivan Benigar rođen je u Trnovu.

Str. 90, između 8. i 9. retka odozdo izostavljena je rečenica: »dr Đuro Pilar, sazivač osničkog sastanka u godini 1874, pokretač hrvatske planinarske društvenosti i predsjedavajući na svim skupovima i sastancima prije formalne legalizacije i prve glavne skupštine HPD.«

Str. 99, u 8. retku opisa slike treba da stoji međuratnom umjesto međunarodnom.

Str. 103. Kod Simonovićeve slike godina njegova rođenja je 1858.

Str. 106, redak 11 odozdo. Iza riječi »poslužimo se« treba umetnuti: ponovno i upotpunjeno.

Str. 118, redak 16. odozdo. Mjesto rečenice »Zapravo, nije to bilo baš posve jednostavno i beznačajno« treba stajati slijedeći tekst: Prividno nije tu bilo ništa osobito. Moglo se čak shvatiti kao normalna podjela poslova i uobičajena smjena na društvenoj dužnosti i časti. Ipak, poznavaoći društveno-političkih previranja lako su zapazili da ta podjela poslova i funkcionalno smjenjivanje nije bilo baš posve jednostavno ni beznačajno.

Str. 128, redak 11 odozgo. Nije »potkraj« nego: polovinom trećeg desetljeća (zimi godine 1925—26), a u 18. retku odozgo iza riječi »tijeska« treba dodati: režimskog velikosrpstva uoči.

Str. 129, redak 1. i 2. odozdo. Mjesto »Nakon godinu-dvije . . . (1933. ili 1934?)« treba stajati: Doskora (1938) . . . sindikalisti osnivaju Radničku planinarsku zajednicu i (malčice prije) posebno . . .

Str. 132, redak 9. odozgo. Iza »35 objekata« umetni: bez piramide.

Str. 137, redak 8. odozdo. Druga rečenica treba da glasi: Oduševljen inicijativom dra Franje Markovića, koju je misao svesrdno pozdravio i prihvatio, neposredni realizator te inicijative, pokreća prvič hrvatskog planinarskog časopisa i prvi urednik bio mu je Dragutin Hirc.

Str. 142, redak 9. odozgo. Nije »Željezničar« nego »Lokomotiva«. Str. 142, redak 8. odozdo. Nije »Zagreb« nego »Jedinstvo«.

Primjedba urednika. Ispravke ovoga poglavlja dao je prof. dr V. Blašković.

HRVATSKO PLANINARSTVO DANAS

Str. 151, redak 9. odozgo. Prvi pročelnik Komisije za alpinizam bio je Slavo Brezovečki.

Str. 152, redak 14. odozgo. GSS PSH je osnovana 4. siječnja 1950.

MALA KRONIKA HRVATSKOG ALPINIZMA

Str. 192. odlomak o 1912. godini treba, po izjavi Dragutina Paulića, nadopuniti podatkom da je on s Maksom Drobcem penjač Malu Klećicu 1916. godine (vidi NP 1973, 111), a posljednja dva retka nadopuniti podatkom da se uspeo do Kredarice preteći snijeg 1912. godine (a ne na skijama 1914) u društvu s Jožom Kunaverom i Eg. Schwentnerom, a iste se godine uspeo u navezu s Rudolfom Badjurom na Jalovec kroz kular.

Str. 193. Podatak treba, takoder po izjavi Dragutina Paulića, premjestiti u odlomak o 1926. godini.

Str. 193, redak 2. odozgo i natpis uz sliku treba, po izjavi Marijane Gušić, ispraviti tako da glasi: »prva žena iz Hrvatske koja penje u Sjevernoj triglavskoj stijeni (oko 1932. godine)«.

Str. 203, u 5. retku odozgo treba dodati i Đurdicu Buban.

Str. 206, redak 15. odozgo. Božena Hršak nije poginula 1968. na Kalškom grebenu nego 21. veljače 1970. ispod Kalške gore (ispravak ing. Vladimira Mesarića).

Str. 207, redak 1. Treba da stoji (IV) umjesto (VI).

Str. 208. Valja dodati najvažnije alpinističke dogodaje u 1975. godini a to su: Druga hrvatska alpinistička ekspedicija od 23. I do 17. III u Ande s usponom na Aconcagu i prvenstvenim usponom u j. stijeni Catedral (5400 m); zimski alpinistički logor u Velom polju pod Triglavom sa 7 penjača od 26. II do 3. III pod vodstvom Darka Berljaka; ljetna alpinistička škola od 13. III do 7. V s 50 tečajaca pod vodstvom M. Pleška; ljetni penjački logor u Vratima za 56 članova pod vodstvom Zorana Kralja; splitska ekspedicija na Hindukšu od 10. članova pod vodstvom V. Maroevića s usponom na vrh Nošak (7492 m); ledenjački tečaj u Chamonixu od 21. VII do 6. VIII sa 16 tečajaca i 6 instruktora pod vodstvom Borislava Aleraja i Plenum alpinista Hrvatske 29. studenoga u Zagrebu.

GORSKA SLUŽBA SPAŠAVANJA U HRVATSKOJ

Str. 220, redak 5. odozdo. Treba da stoji 19. siječnja umjesto 9. siječnja.

Str. 224, redak 17. odozdo. Treba da stoji »u mjesecu rujnu« umjesto »srpnju«, a u 13. retku odozdo »planinskim« umjesto »planinarskim«.

Str. 225. U naslovu tablice treba da stoji GSS umjesto PSS, a isto tako i u naslovu tablice na str. 228.

Str. 227, redak 30. odozdo. Treba da stoji »9. lipnja« umjesto »9. rujna«.

Str. 228, redak 38. odozdo. Treba da stoji »1963. umjesto »1962. godine; u retku 26. odozdo iza »18. prosinca« treba dodati godinu 1966.; u 20. retku odozdo iza »1962. godine« treba dodati 1968.; u 6. retku odozdo iza GSS treba dodati u Zagrebu, na kraju 3. retka odozdo treba dodati 1972. godine, a u 24. retku odozdo treba da stoji 1967. umjesto 1966. godina.

Str. 229. Treba brisati rečenicu koja počinje riječima: »Posebno valja . . .« jer se nalazi na drugom mjestu, a ovdje je nepotrebna.

Str. 230. U 3. retku odozgo iza Dragan Selak treba dodati: i Josip Mesarić; izmedu 10. i 11. retka odozgo treba dodati: Svečani jubilarni zbor GSS PSH povodom 20. obljetnice osnutka, 17. i 18. V 1970, Ravnogor kod Varaždina (67); na kraju 27. retka treba dodati: Kozjak; u 16. retku odozgo treba da stoji XII umjesto XI; u 15. retku odozgo iza Klek treba dodati: Jančarica; na kraju 13. retka odozgo treba dodati: Velika Paklenica; na kraju 11. retka odozgo valja dodati: (11); na kraju 3. retka odozgo valja dodati: Zavižan; u 1. retku odozgo treba da stoji XII umjesto XI; u 35. retku odozgo treba da stoji VI umjesto IX.

Str. 231. U retku 27. odozgo treba da stoji X umjesto IX; izmedu 23. i 24. retka odozgo valja dodati novi redak koji glasi: Zajednička vježba, Graz, Austrija, 23.-24. III 1963 (2), a izmedu 8. i 9. retka odozgo valja dodati: Stručno savjetovanje o radu i zadacima GRS PZS, 17. IV 1970 (1).

Str. 232. U 16. i 25. retku treba da stoji Tugomir umjesto Tugomil.

Primjedba urednika. Isprawke je dao autor Dražen Zupanc. Originalni rukopis njegova priloga skraćen je zbog nedostatka prostora otprilike na trećinu pa su mnoge važne činjenice izostale.

HRVATSKE PLANINARSKE ORGANIZACIJE OD 1874. DO 1974. GODINE

Str. 237. U odlomku o Gospiću treba brisati podatak da je D. Franić bio povjerenik HPD-a 1876. godine (radio se 1864).

Str. 239. U odlomku o društvu u Krapini valja dodati: pokretač Gašo Vac, prve markacije 1892., osnivačka skupština 17. prosinca 1948., tajnik je bio i Vlado Kamenić, potpredsjednik i D. Horvat, važnije akcije: pošumljavanje Goleša, uređenje Starog grada, putevi u Macelju i dr.

Str. 244. U lijevom stupcu, u odlomku Rijeka-Sušak, 4. redak, nedostaje podatak da je CAF osnovan 1885. godine.

Str. 245. U potpisu ispod slike treba da stoji 1893. umjesto 1883. godine.

Str. 246, redak 27 odozgo u lijevom stupcu. Iza Kristijana valja dodati još slijedeća imena: Milivoj Kres, Franjo Regović, Miro Ivanišević, Vlado Komenić, ing. Franjo Svarić, Franjo Banjedorac i Žarko Adamek te kao najaktivnije članovima PD »Maks Plotnikov« (primjedba Upravnog odbora PD »Japetić«, a zatim M. Bišćan, H. Bošnjak, Z. Drušković, V. Dvoržak, R. Falzari, A. Gregurić, J. Hetler, L. Ivančak, M. Jurčić, M. i V. Kašuba, S. Obranović, R. Novak, B. Požežanec, M. Zlodi, F. Bošković, B. Čvek, V. Očić).

Str. 248, redak 35. u desnom stupcu. Podatak o inicijatoru nije provjeren (primjedba Zvonka Kovača iz Splita).

Str. 253, redak 2. odozgo u lijevom stupcu. Prvi pročelnik AO, prije L. Krasznaya, bio je Zvone Blažina.

Str. 256. Potpisu geografske skice treba dodati: Uključene su i predratne podružnice Hrvatskog planinarskog društva u Bosni i Hercegovini.

PLANINARSKI OBJEKTI U 100 GODINA HRVATSKOG PLANINARSTVA

Str. 259. U potpisu ispod slike treba da stoji »spremiste« umjesto »bivak«.

Str. 260. U potpisu ispod slike treba dodati da je dom obnovljen 1975. godine.

Str. 272, desni stupac, odlomak o Domu u Podkorenju. Treba dodati da je ugovor raskinut i PDZ prema tome nije objekt preuzeo.

Str. 272. Potpisu geografske skice valja dodati: prikazani su i objekti kojima je upravljalo Hrvatsko planinarsko društvo i njegove podružnice u Bosni i Hercegovini između dva rata.

JUGOSLAVENSKA PLANINARSKA PUBLICISTIKA

Na str. 324. u odjeljak o BiH valja dodati slijedeće publikacije: 1. Vojin Gligić: Iznad granice šume, Sarajevo 1950, izd. PS BiH, broširano; 2. Biltén APSD »Bukovik«, izlazi povremeno od 1963, šapirografirano; 3. Biltén PD »Bjelašnica«, broj 1, svibanj 1974, Sarajevo; 4. Sarajevska i Bjelašnička transverzala, skica 22×30 cm, izd. PD »Bjelašnica« (dopune: H. Caušević, Sarajevo).

BIOGRAFSKI LEKSIKON HRVATSKIH PLANINARA

Str. 277. U biografiji Z. Badovinca treba dodati: umro 22. siječnja 1976. u Zagrebu.

Str. 278, redak 17 odozgo u desnom stupcu. Treba da stoji Bubanj Đurđa umjesto Dunja. Ona je bila pročelnik AO PD »Zelježničar« 1966. godine (ispравak da je ing. Vladimir Mesarić).

Str. 289. U biografiji J. Kirigina treba da stoji Zagreb kao mjesto rođenja.

Str. 296. U biografiji Miroslava Matečeka treba dodati: umro 1975. u Zagrebu.

Str. 299, desni stupac, biografija Vlade Oštrića. Ispravni su ovi podaci: mjesto rođenja Sibenik, član PDS »Velebit« od 1955. godine, objavljuje povjesne radove, vodio knjižnicu PSH od 1965. do 1974. g.

Str. 303, lijevi stupac. U odlomku o Juraju Posariću, u 9. retku, treba brisati: Opasnosti od groma u speleološkim istraživanjima (s V. Božićem, NP 1974, 33) jer je zapravo koautor članka Ivica Posarić iz Rijeke.

Str. 307. U biografiji I. Srebrnica treba dodati: umro 23. listopada 1975. u Jaski.

Str. 309. U biografiji S. Safara točan je podatak da je navedene funkcije imao u predratnom »Bilu«.

Str. 312. U biografiji Uršanovoje ispravno je ime Ferdo.

Str. 314. U biografiji D. Zupanca valja dodati: član PS FD »Jedinstvo« od 1946, PDZ od osnutka 1948, PDS »Velebit« od 1952.

Pogovor

Svrha je ove knjige da u obliku zbornika radova prikaže jednu manje poznatu granu hrvatske kulture, a povod za objavljivanje je navršenih stotinu godina organiziranoga djelovanja na tom području. Planinarski savez Hrvatske (PSH), izdavač ove edicije, uložio je mnogo napora i sredstava da taj vrijedni jubilej označi na dostojan način. Proslava jubileja započela je 1. svibnja 1974. organiziranim pohodom Kleku, legendarnoj planini hrvatskog planinarstva, a završila jubilarnim pohodom tragom prvog izleta Hrvatskog planinarskog društva (HPD) 18. svibnja 1975. u Samoborskom gorju. U rasponu između ta dva datuma organiziran je niz priredaba, među njima Izložba planinarske fotografije u Zagrebu, Slet planinara Jugoslavije na Platku, Simpozij planinara Jugoslavije i Svečana akademija za 700 uzvanika u Zagrebu, Planinarska izložba u Samoboru, Hrvatska alpinistička ekspedicija u Ande, Generalna skupština Međunarodne planinarske unije u Delnicama, tiskanje knjige »Planine Hrvatske« i mnoge druge prirede.

Izdavanje ovoga zbornika ima posebno značenje jer je u njemu po prvi put u povijesti hrvatskog planinarstva na jednom mjestu, sistematizirano i u zaokruženoj cjelini sabrana grada koja obilježava ovu društvenu i kulturnu djelatnost u našoj sredini za posljednjih stotinu godina. Naglašavamo da planinarstvo nije obična grana fizičke kulture, kao što mnogi misle, nego produkt duhovne kulture jednog naroda, slično kao što je to npr. književnost, glazba ili slikarstvo. Zato i govorimo o hrvatskom planinarstvu kao o posebnoj grani duhovne kulture našega naroda. Istina je da produkti planinarske djelatnosti nemaju vanjsku atraktivnost, da su veoma raznorodni i da pretežito ostaju svojinom duhovnog bogatstva onih koji se njime bave, pa su zbog toga i manje zapaženi. Ipak je u mnogih naroda, ponajprije u alpskim zemljama, planinarstvo vrlo cijenjeno zbog istraživalačkih rezultata, posebnog žanra putopisne književnosti, visokog dometa umjetničke fotografije i zbog neprocjenjive koristi za razvitak turizma i smisla za zaštitu prirode. Visoki domet hrvatskog planinarstva nedavno je dobio i vrlo visoko priznanje: PSH je odlikovan ordenom zasluga za narod sa zlatnom zvijezdom, a pokrovitelj proslave 100. godišnjice osnutka HPD-a bio je sam Predsjednik SFR Jugoslavije.

Budući da je planinarstvo posebna vrst psihofizičke djelatnosti kojoj je primarno psihičko, a fizičko tek sekundarno, smisao za nj može se razvijati samo u sredini s bogatim intelektualnim i etičkim zbijanjima. Hrvatski se narod može ponositi činjenicom da se u tom pogledu vrlo rano pridružio kulturnim narodima svijeta. Godine 1536., u doba kad je u Evropi smisao za prirodu i njene ljepote bio tek u povojima, hrvatski pjesnik Petar Zoranić piše na hrvatskom jeziku svoje pjesničko djelo »Planine« nadahnuto ljepotama Velebita i Dinare i tako se stavlja na čelo svjetske planinarske književnosti. Drugi je značajni podatak da su Hrvati osmi po redu narod u svijetu koji je osnovao svoju planinarsku organizaciju: poslije Engleza, Austrijanaca, Švicaraca, Talijana, Nijemaca, Madara i Poljaka, a istodobno s Francuzima. Kad su Hrvati ovu kulturnu tekovinu pretočili iz srednjoevropskog kruga u svoju sredinu, dali su joj vlastito obilježje: planinarstvo su koristili u prvom redu kao znanstvenu metodu u istraživanju svoje zemlje. Tu značajnu činjenicu jasno dokumentira podatak da su gotovo svi naši znanstvenici, akademici i sveučilišni profesori u prošlom stoljeću bili članovi Hrvatskog planinarskog društva.

O svemu tome govori nam ova knjiga. U njoj je objavljeno obilje podataka i povijesne grade koju su suradnici marljivo skupljali u arhivima, po literaturi i intervjuiima, a pisali su i na osnovi vlastitih sjećanja i zapažanja. Valja reći da je tiskanje započelo početkom 1974. a završeno tek početkom 1976. godine. Arci ove knjige izlazili su kao prilog časopisu Naše planine, glasila PSH. Iz sačuvanog dijela naklade sastavljena je poslije tiskanja posljednjeg arka ova knjiga. To je ujedno i uzrok stanovite njene neujednačenosti u grafičkom pogledu.

Dakako da ovo djelo, kao i svaki pionirski pothvat, ima uz svoje vrijednosti i neke nedostatke, iako smo se trudili da ih bude što manje. Ipak smatramo da smo obavili koristan posao i da smo našu stoljetnicu obilježili kao što i dolikuje ovakvo značajnom jubileju.

Urednik

Izdavač: Planinarski savez Hrvatske, Zagreb, Kozarčeva 22

Urednik, lektor i korektor: Dr Željko Poljak

Tisk: »Vjesnik« Zagreb

Naklada 900 primjeraka (izašlo i kao prilog časopisa »Naše planine« od broja 1–2, 1974 do broja 1–2, 1976 u 2200 primjeraka)

Izdano uz finansijsku pomoć Republičkog fonda za unapređivanje kulturnih djelatnosti

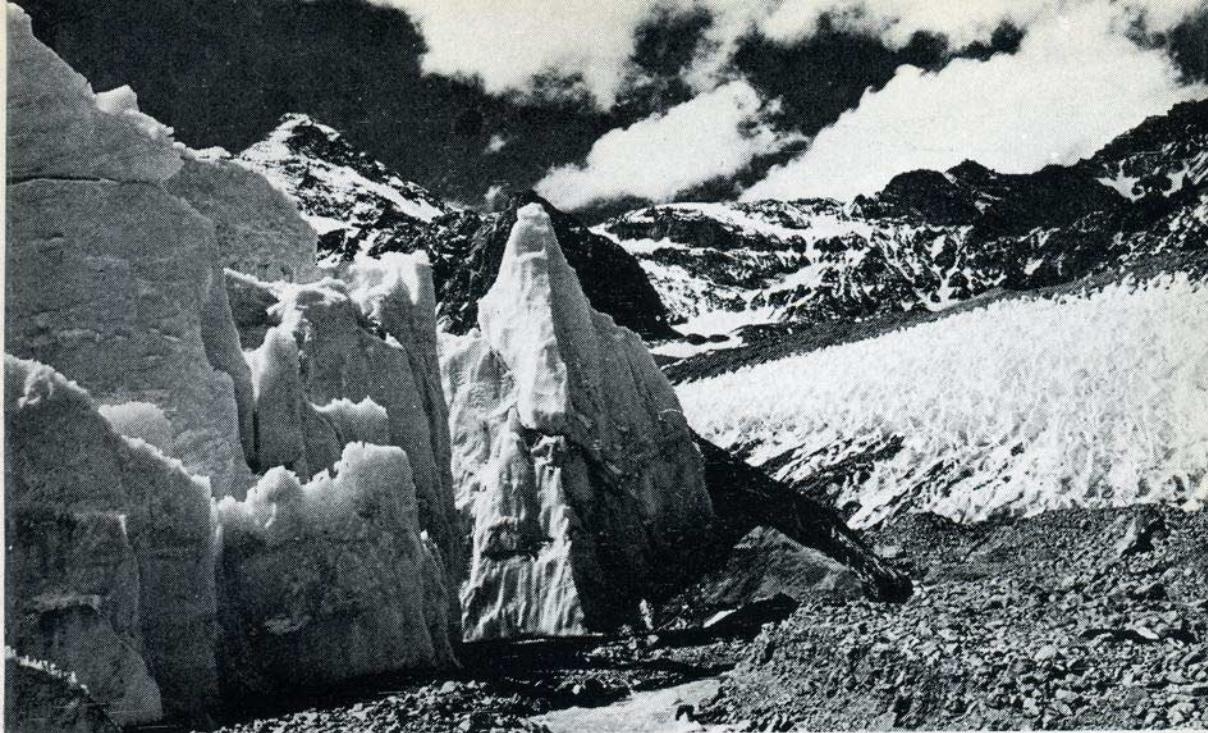
Oslobodjeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu (broj 5449 od 26. prosinca 1972.)

Izdanje posvećeno stotoj obljetnici organiziranoga hrvatskog planinarstva

Zagreb 1975.

Planinarski savez Hrvatske je u svojim 100 godina postao jedan od najvećih i najutjecajnijih kulturnih i sportskih društava u Hrvatskoj. U svom razvoju je prešao kroz mnoge težnje i uspehe, ali i neke teške vremenske doba. Ovo izdanje je posvećeno njegovoj obljetnici, a takođe i obilježava početak novog vijeka u planinarstvu. U njemu su predstavljene razne teme vezane uz povijest i današnjost planinarstva u Hrvatskoj, odnosno njegove uloge u kulturnom i sportskom životu zemlje. Izdanje je raspoređeno u tri glavna dijela: povijesnički, kulturni i sportski. U povijesnom dijelu se prati put razvoja planinarstva u Hrvatskoj od njegovih početaka do danas, a posebno se ističe vrijednost planinarskih skupina i klubova. Kulturni dio je posvećen umjetnosti i literaturi u planinarstvu, a sportski dio je posvećen tehnici i vještini u planinskom sportu. Uz ovu glavnu verziju, u izdanju su takođe uključeni i neki manji dodaci i informacije o planinskim skupinama i klubovima u Hrvatskoj.

Planinarski savez Hrvatske je u svojim 100 godina postao jedan od najvećih i najutjecajnijih kulturnih i sportskih društava u Hrvatskoj. U svom razvoju je prešao kroz mnoge težnje i uspehe, ali i neke teške vremenske doba. Ovo izdanje je posvećeno njegovoj obljetnici, a takođe i obilježava početak novog vijeka u planinarstvu. U njemu su predstavljene razne teme vezane uz povijest i današnjost planinarstva u Hrvatskoj, odnosno njegove uloge u kulturnom i sportskom životu zemlje. Izdanje je raspoređeno u tri glavna dijela: povijesnički, kulturni i sportski. U povijesnom dijelu se prati put razvoja planinarstva u Hrvatskoj od njegovih početaka do danas, a posebno se ističe vrijednost planinarskih skupina i klubova. Kulturni dio je posvećen umjetnosti i literaturi u planinarstvu, a sportski dio je posvećen tehnici i vještini u planinskom sportu. Uz ovu glavnu verziju, u izdanju su takođe uključeni i neki manji dodaci i informacije o planinskim skupinama i klubovima u Hrvatskoj.

HRVATSKA EKSPEDICIJA »ANDE 1975«

Gore: svijet »Ledenih pokajnika« (penitentes) na ledenjaku Horcones Superior. Dole: zapadna stijena Aconcague (7000 m). U prednjem planu članovi ekspedicije. S lijeva na desno: Goran Gabrić, Vedran Bubanj, Jerko Kirigin, Vladimir Mesarić, Damir Filipović i Marijan Čepelak (nedostaju Borislav Aleraj i Velimir Barišić)

Foto: B. Aleraj

PLANINARSKA HIMNA

Veselo

1.

G C D7 G
1. Plani-na-ri cije-log svijeta čuj-te pjesmu tu.
2. Sunce žar-ko ra-nom zo-rom ba-ca zra-ke sjaj.

G C D7 G D7 G D7
Snažnim glasom vedra če-la zapje-vajte nju.
U plani-ne dobre vo-lje ne ćeš ža-lit znaj. Sad čuj — pjesmu

G D7 G D7
o-vu — što dolom o-ri ka-o gro-om, — njezin poj —

— ti go-vo-ri, — da ćeš na-ti sre-tu G D7
čuj — pjesmu o-vu — i bu di u-vjek vje-ran njo-oj — Sad

G Em A7
— i tad ćeš bi-ti sre-tan — kad u pla-ni-ne kre-neš

D7 G D7 G
snjom. Hej! Haj! Sad čuj — pjesmu o-vu — i bu-di

C D7 G
u-vjek vje-ran njoj. — 1. 2. G
njoj. —